

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

EDITA PUPKEVIČIŪTĖ-KIGUOLĖ

Edukologijos magistrantūros (specializacija: Vaiko teisių apsaugos vadyba) studentė

**DIENOS CENTRO VEIKLOS YPATUMAI SPRENDŽIANT
VAIKŲ, PATIRIANČIŲ SMURTĄ ŠEIMOJE, PROBLEMAS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
dr. B. Šilėnienė

Šiauliai, 2011

Darbas originalus.....Edita Pupkevičiūtė-Kiguolė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
1. DIENOS CENTRO VEIKLOS, SPRENDŽIANT PAGALBOS VAIKAMS, PATIRIANTIEMS SMURTAŲ ŠEIMOSE, TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Smurto prieš vaikus samprata.....	9
1.2. Smurto prieš vaikus šeimoje priežastys.....	11
1.3. Smurto prieš vaikus šeimoje pasekmės.....	15
1.4. Vaikų dienos centro samprata ir veiklos ypatybės.....	21
1.5. Dienos centro galimybės spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas.....	27
1.5.1. Darbas su vaikais.....	28
1.5.2. Darbas su tėvais.....	33
1.5.3. Tarpininkavimas, partnerystė su institucijomis.....	33
2. DIENOS CENTRO VEIKLOS SU VAIKAIS, PATIRIANČIAIS SMURTAŲ ŠEIMOJE, TYRIMAS.....	35
2.1. Tyrimo organizavimo, metodikos ir imties charakteristika.....	35
2.2. Tyrimo duomenų analizė.....	37
2.2.1 VDC atstovų nuomonės apie dienos centro veiklą su vaikais, patiriančiais smurtą šeimoje, analizė.....	37
2.2.2 VDC lankytojų nuomonės apie dienos centro veiklą, orientuotą į pagalbą vaikams, patiriantiems smurtą šeimoje.....	50
IŠVADOS.....	66
REKOMENDACIJOS.....	68
LITERATŪRA.....	69
PRIEDAI.....	74

SANTRAUKA

DIENOS CENTRO VEIKLOS YPATUMAI SPRENDŽIANT VAIKŲ, PATIRIANČIŲ SMURTĄ ŠEIMOJE, PROBLEMAS

Magistro darbas

Smurtas prieš vaikus šeimoje yra pasaulinė problema. Jis egzistuoja visose šalyse, kultūrose ir visuomenės sluoksniuose, nepaisant žmonių išsilavinimo ar pajamų dydžio. Smurtas prieš vaikus pasiižymi fiziniu bei psichologiniu smurtu, seksualine prievarta ir nepriežiūra. Vis aktyviau Lietuvoje kuriama socialinių paslaugų sistema, kuri dar nėra pakankamai orientuota į efektyvią pagalbą vaikui, visapusišką jo teisių apsaugą. Svarbu sukurti saugią aplinką vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje. Vienas iš pagalbos būdų yra vaikų dienos centrai (VDC).

Tyrimo objektas – dienos centro veikla orientuota į vaikus, patiriančius smurtą šeimoje.

Tikslas – ištirti dienos centro veiklos ypatybes, padedančias spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa raštu, gautų duomenų kiekybinė ir kokybinė analizė.

Tyrimo imtis: apklausti 36 vaikų dienos centrų darbuotojai bei savanoriai. Vaikų, lankančių VDC imtis – 231 tyrimo dalyvis. Bendra tyrimo imtis – 267 respondentai.

Tyrimo metodologija grindžiama: *Poreikių teorija* (Maslow, 2006; Rogers, 2005); *Humanistine asmenybės teorija* (Maslow, 2006); *Ugdymo filosofijos ir Hodegetikos nuostatomis* apie vaiko auklėjimą, tapsmą socialine būtybe.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados: tyrimas parodė, kad vaikų dienos centrai vykdo smurto prevenciją, pagal galimybes stengiasi padėti smurtą šeimose patiriantiems vaikams. Tačiau ne visada išsigilinama į vaikų poreikius, o dienos centrų lankytojai teigia, kad vaikams reikėtų daugiau nuoširdaus bendravimo ir atvirų pokalbių. VDC darbuotojai linkę orientotis į kitus veiklos būdus ir pirmenybę skiria vaikų iniciatyvumo skatinimui, išitraukimui į įvairaus pobūdžio veiklas. Visiems respondentams aktualios psichologo konsultacijos, suvokiama jų svarba ir naudingumas, tačiau pagrindinė problema – lėšų stygius, ribojantis galimybę nusamdyti darbuotoją – psichologą. Tyrimas parodė, kad veikla, orientuota į smurtą šeimoje patyrusių vaikų pagalbą, būtų efektyvesnė jei gerėtų VDC bendravimas su lankytojų šeimų nariais.

SUMMARY

THE PECULIARITIES OF THE ACTIVITY OF DAY CENTRE IN SOLVING THE PROBLEMS OF CHILDREN EXPERIENCING FAMILY VIOLENCE

Master's thesis

Violence against children in the family is a worldwide problem. It exists in all countries, cultures, levels of society regardless of people's education and incomes. Violence against children includes physical and psychological abuse, sexual abuse and child neglect. Social services system is being developed in Lithuania more actively, but it is not sufficiently focused on effective aid to the child and the full protection of his/her rights. It is very important to create a safe environment for children who had experience family violence. Children Day Centres (CDC) is one of the ways to help a child.

The subject of the research – the activity of the Day Centre oriented towards children experiencing family violence.

The aim of the research: to investigate the peculiarities of the activity of the Day Centre which help to solve the problems of the children experiencing family violence.

The research methods: scientific literature analysis, questionnaire survey (in written form), quantitative and qualitative analyses of the obtained data.

The volume of the research: 36 employees of the Day Centre and volunteers were interviewed. The volume of the children attending CDC is 231 participants. Total volume of the research is 267 respondents.

The grounding of the research methodology: *Hierarchy of needs* (Maslow, 2006; Rogers, 2005); *Humanistic theory* (Maslow, 2006); *the provisions of Philosophy of Education and Hodegetics* on the child's upbringing and social transition to being.

The main conclusions of empirical research: the research has revealed that Children Day Centres execute prevention of violence; they try to provide help for the children experiencing family violence as much as possible. However there is a lack of deeper view towards the needs of the children. The visitors of the Day Centres state that more honest communication and open discussions are needed. The CDC employees are more focused on other ways of activities. The priority is given to the encouragement of imitativeness and engaging in different activities. Psychological counselling services are relevant to all respondents, they perceive the need and benefit of the counselling, and however the main problem is the lack of money, which limits the possibility of establishing a post for a psychologist. The research has revealed that the activity oriented towards the help of children experiencing family violence would be more effective if the communication of CDC employees with the families of the visitors improved.

IVADAS

Aktualumas. Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika, gana neseniai atkūrusi valstybingumą, o vienas iš pagrindinių jos tikslų – demokratiškumo įrodymas pasauliui. Veiksmingai veikiantis teisinis aparatas turėtų būti kertinis demokratinės valstybės akmuo. Lietuva, siekdama tapti visaverte tarptautinės arenos dalyve, privalo puoselėti pagarbą vaiko, žmogaus ir kt. teisėms bei užtikrinti veiksmingą jų apsaugą.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (VTK) nuostatų įgyvendinimo priežiūros institucija - Vaiko teisių komitetas - pabrėžė, kad vadovaujantis žmogaus teisėmis būtina panaikinti visas, kad ir kokias lengvas, žiaurias ar žeminančias, fizines bausmes. Tačiau LRS nepatvirtino įstatymo projekto draudžiančio smurtą prieš vaikus šeimoje. Šioje situacijoje derėtų remtis kitų šalių patirtimi. R. Jusienė (2006), nagrinėjusi fizinių bausmių taikymą šeimoje ugdant vaikus, pateikė Švedijos pavyzdį. Švedijoje uždraudus taikyti fizines bausmes, ten gyvenančių piliečių pritarimas fizinėms bausmėms, kaip tinkamoms auklėjimo priemonėms, sumažėjo nuo 53 proc. 1965–aisiais iki 11 proc. 1994–aisiais metais.

Smurto prieš vaikus šeimoje problema aktuali ir aukštą socialinės raidos lygį pasiekusiose šalyse, ir šalyse, pasižyminčiose žemu bei vidutiniu išsivystymo lygiu. Smurtas prieš vaikus pasireiškia fiziniu bei psichologiniu smurtu, seksualine prievarta ir nepriežiūra.

Negalima teigti, kad Lietuvoje nesirūpinama vaikų saugumu, teisėmis ar psichine sveikata. Lietuva yra prisijungusi prie pasaulinės „Vaikų teisių konvencijos“, kurios 8-asis principas teigia: „Vaikas visuomet turi būti tarp tų, kam pirmiausia suteikiama apsauga ir parama“ (V. Žin., 1995, Nr. 60-150). Taigi vaikas turi būti visuomenės dėmesio centre ir visuomenė turi garantuoti jam saugią vaikystę. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 19 str. I dalyje sakoma: „Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairaus pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimo ar piktnaudžiavimo, priežiūros trukumo ar nerūpestingo, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių“ (V. Žin., 1995, Nr. 60-150). Siekiant padėti nuo smurto nukentėjusiems vaikams kuriamos įvairios programos. Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (2004) tikslais savo dokumentų punktuose išsikėlė: 21.5. skatinti vaikų ir jaunimo užimtumą, jo įvairovę; 21.7. užtikrinti socialinę, pedagoginę, psichologinę ir kitą pagalbą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams ir jaunimui. Kodėl svarbu kurti vaikų socializacijos programas orientuotas į vaikų užimtumą? Jei fizinį, psichologinį, seksualinį

smurtą ar nepriežiūrą šeimoje patiriantys vaikai ne tik turiningai praleis laiką, bet ir gaus kvalifikuotą psichologinę, pedagoginę ar socialinę pagalbą, tai gali sušvelninti smurto pasėkmes besivystančiai asmenybei. Taip pat jie bus atsparesni žalingiems įpročiams, lengviau adaptuosis sociume, bei turės mažiau socialinių problemų ateityje.

Vaikų užimtumu ir socialinių problemų sprendimu rūpinasi valstybinės įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos (NVO). Nevyriausybinės organizacijos dažniausiai teikia pagalbą per vaikų dienos centrų (VDC) veiklą. Nevyriausybinių organizacijų veiklą yra tyrinėję: Z. Wejcmantas (2001), A. Šiaudvytis (2005), V. Baršauskienė (2008) ir R. Pradzevičiūtė (2008).

Lietuvoje ir užsienyje atlikta įvairių mokslinių tyrimų, kuriuose ištirtos smurto prieš vaikus atsiradimo priežastys, formos, pasėkmės, įtaka vaiko asmenybės vystymuisi. Informatyvūs G. Navaičio (1996, 1998), A. Kurienės, R. V. Pivorienės (2000), J. Kairio (2001) ir K. Miškinio (2003) atlikti tyrimai, nagrinėjantys smurto prieš vaikus ir jo įtakos ugdytinio socialinei raidai problemas. Ch. Buttner (1998) atlikti tyrimai atskleidė smurto įtaką vaikų agresyvumui, M. H. Gagne (2000) nagrinėjo psichologinio smurto, patiriamo šeimoje, įtaką vaikui. J. Gilligan (2002) teigia, kad smurtas kyla dėl gėdos ir pažeminimo jausmo. Daugelis autorių išskiria keletą priežasčių, kurios lemia fizinį, psichologinį, seksualinį vaikų skriaudimą ar nepriežiūrą. Tai įtakoja smurto ciklas (tyrimais įrodyta, kad smurtauti linkę tie asmenys, kurie patys vaikystėje patyrė smurtą), socialinė ir kultūrinė tėvų gyvenimo aplinka, asmenybės tipas.

Magistro darbas yra aktualus, nes smurtas prieš vaikus šeimoje yra pastebimas visose pasaulio šalyse, taip pat ir Lietuvoje. Smurtą lemia daug priežasčių: visuomenėje nusistovėjusios nuostatos, ekonominis sunkmetis, skurdas, nedarbas, alkoholizmas, atskirties problemos ir kt. Visuomenė turi ieškoti būdų, kaip padėti šiems vaikams sudaryti palankias adaptacijai sociume sąlygas, padidinti tokių vaikų pilnaverčio socialinio gyvenimo galimybes ir įgalinti juos įveikti savo problemas. Vis aktyviau kuriama socialinių paslaugų sistema, kuri vis dar nėra pakankamai orientuota į efektyvią pagalbą vaikui, visapusišką jo teisių apsaugą. Svarbu sukurti vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje, saugią aplinką. Vienas iš pagalbos būdų yra dienos centrai. Tai sudaro šio tyrimo *problemos* pagrindą, kuris detalizuojamas tokiais *probleminiais klausimais* – kaip dienos centrai padeda smurtą šeimose patyrusiems vaikams? Ar ši veikla yra efektyvi?

Tyrimo objektas – dienos centro veikla savo veiklą orientuoja į vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, poreikius.

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad dienos centro veikla nepakankamai orientuota į vaikų patiriančių smurtą šeimoje, problemų sprendimą, ypač bendradarbiavimo su tėvais aspektu.

Tikslas – ištirti dienos centro veiklos ypatybes, padedančias spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, nagrinėjančią smurto prieš vaikus šeimoje apraiškas, priežastis ir pasekmes.
2. Apibendrinti mokslinėje literatūroje pateikiamą informaciją apie vaikų dienos centrų veiklą.
3. Ištirti VDC darbuotojų ir lankytojų nuomones apie dienos centro veiklos ypatybes, sprendžiant vaikų patiriančių smurtą šeimoje, problemas.

Tyrimo metodologija grindžiama:

Poreikių teorija (Maslow, 2006; Rogers, 2005), kuri orientuota į individo poreikius, dėmesys telkiamas į tai, ko žmogui reikia, kad gyventų visavertį gyvenimą.

Humanistinė asmenybės teorija (Maslow, 2006), kurios atstovai teigia, jog asmenybė nuolat auga ir vystosi siekdama savirealizacijos. Siekiama pažinti, tobulinti ir realizuoti save.

Ugdymo filosofijos ir Hodegetikos nuostatomis apie vaiko auklėjimą, tapsmą socialine būtybe.

Tyrimo metodai:

- 1) Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė,
- 2) Anketinė apklausa raštu,
- 3) Tyrimo metu gautų duomenų kiekybinė analizė (aprašomoji statistika).

Tyrimo imtis:

Apklausti 36 vaikų dienos centrų darbuotojai bei savanoriai ir 231 vaikas, lankantis VDC. Bendra tyrimo imtis – 267 respondentai.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. 2009 metų rugsėjis - 2009 metų gruodis – temos pasirinkimas, tikslo formulavimas, bibliografijos sudarymas.
2. 2010 metų sausis - birželis – mokslinės literatūros, dokumentų analizė.
3. 2010 metų rugsėjis - gruodis – tyrimo metodologijos parengimas, tyrimo instrumento sudarymas.
4. 2011 metų sausis – tyrimo atlikimas.
5. 2011 metų vasaris - gegužė – tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas.

Darbo praktinis reikšmingumas: Lietuvoje kuriama socialinių paslaugų sistema, kuri dar nėra pakankamai orientuota į efektyvią pagalbą vaikui, visapusišką jo teisių apsaugą. Svarbu sukurti saugią aplinką vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje. Vienas iš pagalbos būdų yra vaikų dienos

centrai (VDC). Tyrimas parodė, kad vaikų dienos centrai vykdo smurto prevenciją, pagal galimybes stengiasi padėti smurtą šeimose patiriantiems vaikams. Tačiau ne visada organizuojant prevencinę veiklą, įsigilinamą į vaikų poreikius. Tyrime atskleisti veiksniai, galintys teigiamai įtakoti pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje. Remiantis tyrimo išvadomis, pateikiamos rekomendacijos VDC darbuotojams.

Darbo struktūra: Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (66 šaltiniai, 5 iš jų – užsienio kalba), priedai. Darbe pateikiama 8 lentelės, 27 paveikslai. Darbo apimtis – 73 puslapiai (be priedų).

1. DIENOS CENTRO VEIKLOS, SPRENDŽIANT PAGALBOS VAIKAMS, PATIRIANTIEMS SMURTA ŠEIMOSE, TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. *Smurto prieš vaikus samprata*

Vaiko teisių konvencijoje (1995), *vaiku* vadinamas asmuo, neturintis 18 metų, jeigu pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau. Panašiai vaikas apibrėžiamas ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1999) – žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymas numato kitaip. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (Lietuvos Respublikos pagrindiniai įstatymai, 2001) asmenys iki 18 metų laikomi nepilnamečiais. Jie skirstomi į dvi grupes:

- 1) iki 15 metų amžiaus – neturintys veiksnumo;
- 2) nuo 15 iki 18 metų – turintys dalinį veiksnumą.

V. Justickis (2001) teigia, kad *smurtas ir prievarta* – sąvokos, dažniausiai vartojamos nagrinėjant smurtinius nusikaltimus, padaromus šeimoje, buityje. Autorius teigia, kad šios sąvokos literatūroje sąlygiškai vartojamos kaip sinonimai.

A. Markevičienė ir V. Blažys (2000, p. 3) pateikia tokį smurto apibrėžimą: „*smurtas* – tai fizinės ir emocinės kančios, sužalojimas, panaudojant jėgą, turint tikslą ką nors fiziškai ar psichologiškai paveikti, prievartinis asmens laisvės suvaržymas, stipriai įtakojant normalią egzistenciją“.

A. Kurienė (2000), R. V. Pivorienė (2000) išskiria keturias vaiką žalojančio elgesio rūšis – fizinę, emocinę, seksualinę prievartą, aplaidumą ir nesirūpinimą. Kiti autoriai (Arlauskaitė, 1998), aplaidumą ir nesirūpinimą apibrėžė kaip nepriežiūrą.

Remiantis G. Kvieskiene (2000), *fizinė prievarta* – tai smurtautojo veiksmai, dėl kurių sutrikdoma asmens sveikata, jis susargdinamas arba sužalojamas jo kūnas, pažeidžiamas audinių (organų) vientisumas arba sutrikdomos jų funkcijos. Autorės nuomone, dažnai klaidingai manoma, kad fizinė prievarta – tai tik asmens mušimas, stumdymas, smauginimas ir pan. Mokslininkė teigia, jog būtina žinoti, kad fizinė prievarta gali pasireikšti šiais poveikiais: a) fiziniu, b) cheminiu, c) psichiniu, d) būtinos pagalbos nesuteikimu.

V. Blažys (2001) teigia, kad *fizinės prievartos* apibrėžimas, kai tėvų ar globėjų sukeltas vaiko iki 18 m. fizinis sužalojimas ne nelaimingo atsitikimo metu ar leidimas tokiam sužeidimui įvykti, yra per siauras. Autoriaus nuomone, prievarta prieš vaikus geriau suprantama, jeigu ji

aiškinama kaip besitęsiantis vaiko fizinis žalojimas patologiame tėvų - vaiko ir šeimos ryšių kontekste.

Fizinė bausmė - tai fizinė jėga naudojama skausmui arba nepatogumui, nors ir nežymiam, sukelti. Dažniausiai tai yra vaiko mušimas („tekšnojimas“, „pliaukšėjimas“) ranka arba koku nors įrankiu – rykšte, lazda, diržu ir t.t. Tačiau tai gali būti ir vaiko spardymas, purtymas, stumdymas, draskymas, žnaibymas, kandžiojimas, tampymas už plaukų, deginimas, plikimas vandeniui, vertimas ilgą laiką stovėti nepatogioje padėtyje ar ką nors nuryti (pavyzdžiui, vaiko burna plaunama muilu ar vaikas priverčiamas nuryti aštrius prieskonius), antausio skėlimas (Fizinių bausmių vaikams uždraudimas, 2008.).

Neretai literatūroje *emocinio ir psichologinio smurto* sąvokos yra tapatinamos, tačiau G. Kvieskienės (1999), V. Kučinsko ir R. Kučinskienės (2000) teigimu, tai nėra lygiareikšmės sąvokos. Minėti autoriai išskiria, kad *emocinė prievarta* – tai poveikis, sukeliantis tam tikras emocijas, išgyvenimus, o *psichologinė* – tai spaudimas žodžiais, mintimis, siekiant įbauginti ar pažeminti savigarbą.

Emocinis smurtas – tai dažnas arba nuolatinis vaiko žeminimas, tyčiojimas, žodinė agresija, gąsdinimas, vertimas jaustis kaltu, nuolatinis blogos savijautos sukėlimas, jo ignoravimas, kurie gali trikdyti vaiko elgesį ir jo psichikos raidą (Kievišienė, Ivanauskienė, 2008, p.75).

V. Sruoga ir B. Jakubkaitė (2002) tapatindami šias sąvokas, teigia, kad *emocinis (psichologinis) smurtas* ir prievarta pasireiškia vaiko ar jo jausmų ignoravimu, nepagarba, išvaizdos, įsitikinimų, religijos, šeimos, artimųjų, finansinės ar socialinės padėties išjuokimu; nuolatinis nepripažinimas, nepritiriamas, kritika, priekaištai, pasiekimų ar iniciatyvos nuvertinimas, atskyrimas nuo svarbių žmonių. Emocinis smurtas apima piktnaudžiavimą valdžia prieš vaiką, pasireiškiantį dažnu ar nuolatinis nepalankumu, nedraugiškumu, priešišku nusistatymu, grasinimais, įžeidinėjimais, tyčiojimusi, žeminimu, kaltinimais.

Seksualinė prievarta prieš vaikus – tai vieno ar daugiau asmenų seksualinių poreikių tenkinimas pasinaudojant vaiku. Dažniausiai tai priklausomų, vystymosi požiūriu nesubrendusių vaikų (ir paauglių) išnaudojimas suaugusiųjų ar bendraamžių seksualiniams poreikiams tenkinti pasinaudojus vaiko meile, priklausomybe ir pasitikėjimu (Kievišienė, Ivanauskienė, 2008, p. 75).

Ž. Arlauskaitė (1998) pateikia tokį *nepriežiūros* apibrėžimą – tai nesirūpinimas, apleidimas: biologinių ir psichinių vaiko poreikių netenkinimas (nesirūpinimas vaiko maitinimu, rengimu, saugumu ir sveikata), išvijimas iš namų.

P. K. Smithas (2005) teigia, kad skirtingų autorių pateikiami smurto apibrėžimai turi bendrumų. Tačiau, jo nuomone, smurtas yra:

1. Žalojantis ar kenksmingas arba bent jau keliantis žalos ar kenkimo pavojų.
2. Sąmoningas (atsitiktinė žala ar sužeidimas paprastai nelaikomi smurtu).

Jei smurtas suvokiamas vien kaip fiziniai veiksmai, jį lengviau pamatyti, įvardyti, paprasčiau išmatuoti. Juk fizinį smurtą lengviau pastebėti ir kontroliuoti nei žodinį ar santykių smurtą. Tai leidžia atskirti smurtą nuo agresijos (Smurto prevencija mokyklose, 2005).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) teigiama, kad smurtas ir prievarta nėra naujas reiškinys. Jis egzistuoja įvairiuose visuomenės sluoksniuose, įvairiose šeimose visame pasaulyje. Prievarta yra vaiko, jo šeimos, draugų ir visos visuomenės problema.

G. Sakalauskas ir L. Ūselė (2007) teigia, kad būtina atkreipti dėmesį į 2006 m. pradžioje išsakytą Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto raginimą Lietuvai būtinai įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti fizinį vaikų baudimą draudžiančias normas ir tokiu būdu suformuoti Lietuvos valstybės požiūrį į šią problemą bei pristatyti jį visiems šalies gyventojams.

Visuomenėje plačiai kalbama apie smurto egzistavimą, tačiau kol kas nėra nei valstybinių programų, nei vieningų visuomenės veiksmų smurto, prievartos ar fizinių bausmių prieš vaikus panaikinimui bei prevencijai. Į fizinių bausmių taikymą prieš vaikus neretai žiūrima kaip į tradicinį auklėjimo metodą. Egzistuoja smurto ciklas, t.y kai smurtinio elgesio yra išmokstama, jis perduodamas iš kartos į kartą. Šį fenomeną plačiau aptarė R. Žukauskienė (2001) išskirdama, kad jei patys tėvai vaikystėje buvo auklėjami fizinėmis bausmėmis, atsiranda reali tikimybė, kad jie perėmė tokius pat vaikų auklėjimo modelius. Taip susidaro uždaras smurto ratas. Tėvų asmeninė patirtis sąlygoja tai, jog jie negeba suvokti savo vaikų jausmų, nes jų pačių emocinės šilumos poreikis nebuvo patenkintas.

Įstatymai draudžiantys smurto taikymą šeimoje vaikams nepriimami argumentuojant, jog visuomenė nėra tam pasirengusi ir kad kiekviena šeima turi teisę rinktis kaip auklėti savo vaikus.

1.2. Smurto prieš vaikus šeimoje priežastys

Šeimoje vaiką turėtų supti pagarba, meilė, tarpusavio supratimas. Jis turi jausti, kad tėvai nuoširdžiai rūpinasi, kad iš jų visada sulauks paramos reikalingu momentu, kad jo teisės yra vertinamos ir saugomos. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 38 str. teigia, jog šeima yra

visuomenės ir valstybės pagrindas, bei įtvirtina valstybės pareigą saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę, *vaikystę*.

Sėkmingą vaiko ugdymą ir auklėjimą užtikrina tėvų ir vaiko tarpusavio pagarba, todėl auklėjimas nesuderinamas su tėvų priešišku ir smurtu. Dėl šios priežasties, negali teigiamai paveikti tėvai, kurie vaiko manymu, yra jam abejingi ar net priešiška nusiteikę. Nesirūpinimas vaiku, artimų emocinių santykių stoka – tai vieni pagrindinių vaiką traumuojančių veiksnių.

Tėvai ne visada supranta ir suvokia, kad vaikai turi savo teises ir kad jų reikia paisyti. C. Kleinas (1998, p. 75–78.) pažymi, kad: „bendraudami su vaikais, tėvai neretai pažeidžia jų teises. Taip gali būti dėl to, kad vaiko teisių apsauga yra naujas reiškinys, o tėvai vis dar auklėja vaikus pagal stereotipinį modelį, dažnai griebiasi smurto, nes nesugeba nustatyti pastovių, vaiko elgesį reguliuojančių taisyklių“. G. Ambrazas (2009) teigia, kad remiantis statistiniais duomenimis nuo 2000 metų, kiekvienais metais smurtą patiriančių vaikų skaičius padidėja dviem šimtais.

Aptariant smurtą šeimoje, svarbu atsižvelgti ir į pagrindines šio reiškinio atsiradimo priežastis.

A. Jermalavičius (2008, p. 12) išskyrė tokias pagrindines smurto šeimoje atsiradimo priežastis:

1. Visuomenėje nusistovėjusios nuostatos, papročiai, patriarchalinės šeimos tradicija.
2. Išmoktas smurto elgesys – „smurtininku negimstama, smurto išmokstama“ (daugelis smurtautojų vaikystėje patys patyrė smurtą, todėl suaugę jie tarsi keršija už tai, ką patys išgyveno. Pamažu charakterio nukrypimai pereina į despotizmą ir tampa smurtaujančio asmens gyvenimo norma).
3. Suaugusieji, norėdami išlieti savo pyktį, neviltį ar bejėgiškumą dėl susiklosčiusios situacijos, agresiją nukreipia prieš artimiausius žmones, ypač vaikus, kurie dar nėra pajėgūs pasipriešinti.
4. Bloga finansinė padėtis, skurdas – tai gimdo neviltį, pažeminimą, pyktį, skurde gyvenantys asmenys nepajėgia mylėti, gerbti nei savęs, nei tuo labiau kitų.
5. Alkoholizmas – girtaujantis asmuo įgyja amoralių, asocialių bruožų, smunka vertybinės orientacijos (grįžęs į namus, girtuoklis triukšmauja, keikiasi, gąsdina žmoną ir vaikus, mušasi).
6. Narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimas - asmuo nebesugeba valdyti savo veiksmų, nebesugeba vykdyti pažadų, įsipareigojimų. Viso to rezultatas - netinkamas elgesys ir smurto veiksmai.
7. Nedarbas – neturintis darbo žmogus jaučia pyktį visam pasauliui ir visiems aplinkiniams, susikaupusio pykčio iškrovą patiria arčiausiai esantieji, t.y. šeimos nariai.

8. Depresija – depresuojantis asmuo viskuo nepatenkintas, jaučiasi nelaimingas, o kankindamas šeimos narius jis tarsi sutapatina juos su savimi, perkelia savo našta.
9. Psichikos sutrikimai.
10. Nesutarimai šeimoje, nesugebėjimas konstruktyviai išspręsti kilusių šeimos konfliktų.

Smurto prieš vaikus reiškinių tyrinėjantys mokslininkai neturi vieningos nuomonės, ar išsilavinimo stoka ir finansiniai nepritekliai – reikšmingi veiksniai smurtui prieš vaikus šeimoje atsirasti. Vieningos nuomonės neturėjimą įtakoja tai, jog smurtaujama visų socialinių sluoksnių šeimose, ne vien tik socialinės rizikos grupei priklausančiose. C. Sutton (1999) teigia, kad labiau tikėtina, jog fizinės bausmės dažniau taikomos socialiniu ekonominiu požiūriu žemesnės klasės šeimose. Tačiau autorė išskiria, kad tai tikrai nėra vien tik probleminėse šeimose pasitaikantis reiškinys, nors skurdas, nedarbas, socialinių paslaugų nepakankamumas ir dėl šių veiksnių atsirandanti socialinė šeimų izoliacija padidina bausmių naudojimo tikimybę.

Kaip dar vieną iš smurtą lemiančių veiksnių galime išskirti per didelius tėvų keliamus reikalavimus, kurių vaikas negali įvykdyti. A. Jermalavičius (2008) nuomone, kai lūkesčiai, kuriuos puoselėja tėvai, neišsipildo, nusivylimas ir pralaimėjimo jausmas verčia ieškoti nesėkmės kaltininko, kuriuo tampa ne kas kitas kaip jų pačių vaikas.

Vaikų elgesio tyrinėtojai pastebi, jog smurtinis vaikų auklėjimas, nepaisant stebinančio jo plitimo, ne tik nesprenžia esminių ilgalaikių vaikų auklėjimo keblumų, bet gali padaryti didžiulės žalos. Kaip teigia K. Miškinis (2003), fizinė bausmė efektyvi tik jos naudojimo metu, t. y. tol, kol skauda, ji tik prislopina nepageidaujama elgesį, bet jo nepanaikina, primuštas vaikas gali skriausti už save silnesnius. Kartais patyrę fizinių bausmių vaikai keršija tėvams ką nors suplėšydami, sugadindami, paslėpdami.

J. U. Rogge (2005) teigia, kad fizinis baudimas nėra pedagoginė priemonė, net jei jis ir duoda trumpalaikių rezultatų. Smūgiai pažemina, jie žaloja auklėtojo ir vaiko orumą. Smūgiai, taikomi nustatant vaikams ribas, yra pralaimėjimų pripažinimai. Jie žymi ir gamina „sužalotus žmones“.

V. Blažys (2001), apibendrinamas atsakymus į tėvų klausimus, ar mušimas yra tinkama auklėjimo priemonė, teigia:

1. Mušimas neišmoko vaiko tinkamo ir pageidaujamo elgesio, o bet kokios nuobaudos tikslas turėtų būti išmokyti vaiką suprasti, kaip reikia elgtis.
2. Fizinės bausmės gali išmokyti tik agresijos, nes pats mušimas yra agresija.

3. Fizinėmis bausmėmis baudžiami vaikai nepasitiki savo jėgomis, jiems sunkiau susirasti draugų, kyla daugiau keblumų mokykloje.
4. Tėvai, kurie muša vaiką „nestipriai“, „kaip ir visi“, „neskaudžiai“ (labai įpykę, įsiaudrinę), gali ir sunkiau sužaloti vaiką.

Emocinis (psichologinis) smurtas nėra taip akivaizdžiai pastebimas kaip fizinis. Po jo nelieka mėlynių, lūžių ar kitokių kūno sužalojimų, tačiau jis pažeidžia psichologinę žmogaus gerovę. Emocinė prievarta pirmiausia kenkia vaiko savęs suvokimui ir savigarbai.

Seksualinė prievarta sutrigdo harmoningą asmenybės vystymąsi. Tačiau neretai ne tik vaikas, bet ir suaugęs nėra pasiruošęs priimti informaciją apie tai, jog vaikas gali būti patyręs seksualinę prievartą. V. Sruoga ir B. Jakubkaitė (2002) teigia, kad įvairiose šalyse bandyta ir vis dar bandoma įvertinti seksualinės prievartos prieš vaikus mastą. Tyrimų duomenų yra įvairių ir prieštaringų. Manoma, jog viena iš didžiausių kliūčių vertinant, seksualinės prievartos prieš vaikus paplitimą yra visuomenės tylėjimas, kuris gaubia šią temą.

A. Kurienė ir R. V. Pivorienė (2000) išskiria tokius seksualinės prievartos specifinius požymius:

1. Keistas ir įmantrus, seksualiai nuspalvintas elgesys.
2. Nelauktai išsamios žinios apie lytinius reikalus.
3. Vieša masturbacija.

Minėtos autorės teigia, kad žinia apie vaiko seksualinį tvirkinimą ar išprievartavimą gąsdina. Pirmą suaugusio reakcija neigimas – „to negali būti“. Neigimas yra tiek mūsų, tiek visuomenės pirmą reakcija – „to negali būti šitoje šeimoje“, „to negali būti mūsų bendruomenėje“.

Dar viena smurto prieš vaikus forma – tai nepriežiūra. Ji pasireiškia dažnu, sistemingu arba visišku nesirūpinimu vaiku. Nepriežiūra smarkiai žaloja vaiko sveikatą, stabdo jo augimą ir vystymąsi socialine bei pedagogine prasme. Neretai visuomenė į šį reiškinį žiūri aplaidžiai. Švietimo įstaigose taip pat nėra kryptingų ir veiksmingų pagalbos šiems vaikams strategijų.

Išnagrinėjus vaiką žalojančio elgesio apraiškas ir atsiradimo priežastis, galime teigti, kad šio reiškinio egzistavimą lemia įvairaus lygmens (individo ir aplinkos) ir įvairaus pobūdžio (socialinio, psichologinio, biologinio, medicininio ir kt.) veiksniai. Įvairiose šalyse atlikti kriminologiniai, sociologiniai, psichologiniai tyrimai rodo, jog tai multidisciplininė problema. Smurtinis elgesys su vaikais iš esmės yra analogiško elgesio anomalijų šeimoje ir visuomenėje pasekmė, tęsinys ir pradžia.

1.3. Smurto prieš vaikus šeimoje pasekmės

Smurtą gali patirti kiekvienas vaikas bet kuriuo metu, bet kuriuoje vietoje, tačiau ypatingai aktualu tai, kad neretai jis saugus negali jausti savo paties šeimoje, namuose. Prieš jį smurtauta gerai pažįstamas žmogus (tėtis, mama, brolis, sesuo ir kt.), su kuriuo jis palaikė artimus santykius, kuriuo pasitikėjo ir mylėjo.

Vaiką, patyrusį fizinę, emocinę ar seksualinę prievartą, lengva atpažinti pagal jo elgesio pasikeitimus, kuriuos išduoda šie netiesioginiai požymiai (Kurienė, Pivorienė, 2000, p. 12) :

- 1) menkas savęs vertinimas;
- 2) atsiradęs atsargumas suaugusių atžvilgiu;
- 3) išgąstis, kai kiti vaikai verkia;
- 4) krūpčiojimas po netikėtų kito žmogaus judesių;
- 5) sunkiai sukaupiamas ir išlaikomas dėmesys;
- 6) agresyvumas;
- 7) apatija, abejingumas bet kokiais veiklais, pasyvumas;
- 8) draugų šalinimasis;
- 9) tėvų baimė, baimė eiti namo;
- 10) neįprasta, neatitinkanti oro sąlygų ar situacijos apranga;
- 11) save žalojantis elgesys.

Aptariant smurto (prievartos) atvejus, patirtus vaikystėje, būtina išskirti, kad tai sutrikdo harmoningą asmenybės vystymąsi. Tokiems žmonėms sunkiau bendrauti su aplinkiniais, neretai jie tampa uždari, jiems sunku pasitikėti kitais, lieka nepatenkintas jų meilės, globos ir artumo poreikis. Smurtą patyrę vaikai gali jausti menkavertiškumo jausmą, jų vertybinė sistema yra iškreipiama, neretai ir jie patys smurtą naudoja kaip bendravimo būdą. Remiantis moksline literatūra (Myers, 2000; Sakalauskas, 2000), tokiems žmonėms būdinga nuotaikų kaita, negebėjimas palaikyti pastovius ryšius su tėvais ar draugais. Jiems dažnai kyla savikontrolės problemų, tai neigiamai veikia adaptacijos sociume procesą. Įvairūs autoriai (Sruoga, 2002; Jokubkaitė, 2002; Grigutytė, 2004; Karmaza, 2004; Kemerienė, 2004; Vaitiekūnas, 2005; Žukauskienė, 2006 ir kt.) dažniausiai įvardija tokias smurto pasekmes.

Fizinis smurtas. Tėvai dažniausiai bausmes taiko atsižvelgdami į nusižengimo pobūdį. Fizinės bausmės vaikus žaloja ne tik fiziškai, bet ir emociškai. V. Ivanauskienės (2007, p. 36) teigimu: „dažnai tėvai fizinės bausmės pateisina tuo, kad tai daro pačių vaikų labai, juos auklėja“.

Tačiau, anot minėtos autorės, tėvai nepagalvoja, kad fizinė bausmė yra fizinio smurto išraiška ir vaiko elgesys nepasitaiso, o priešingai – pablogėja. Aktualu tai, kad fizinių bausmių žala ne visada pastebima iš karto. Ji yra ilgalaikė ir jos pasekmės gali būti juntamos vaikams jau tapus suaugusiais, santykiuose su savo tėvais, atžalomis, aplinkiniais.

Anot A. Jermalavičiaus (2008), siekdami artumo, meilės ar globos, fizinį smurtą patyrę vaikystėje žmonės, ima elgtis autodestruktyviai – girtauja, gyvena palaidai, bet kokiomis priemonėmis bando užmegzti asmeninius ryšius, kurių nemoka išsaugoti. Smurtą patyrusiems asmenims neretai jau vaikystėje kyla konfliktų su įstatymais, o represinių priemonių taikymas tokiam elgesiui modifikuoti duoda atvirkščią rezultatą – prievarta suvokiama kaip vienintelis žmonių santykių reguliavimo būdas.

Seksualinė prievarta. V. Sruoga ir B. Jakubkaitė (2002) teigia, kad seksualinė prievarta sutrikdo psichofizinę asmenybės vystymąsi. Jos pasekmės gali būti labai įvairios, ilgai trunkančios ir turinčios įtakos jau suaugusio žmogaus gyvenimui. Seksualinę prievartą patyrę vaikai turi įvairių elgesio sutrikimų, stokoja savigarbos, dažnai serga depresija turi daug bendravimo sunkumų.

Seksualinės prievartos aukos dažniausiai yra mergaitės, tačiau ją patiria ir berniukai. Visuomenėje vyrauja nuomonė, kad seksualiai išnaudojamos yra tik paauglės, kurios savo apsirengimu ir elgesiu išprovokuoja užpuoliką. Tačiau taip nėra. Vaikai seksualinę prievartą patiria ir ankstyvoje vaikystėje ar net kūdikystėje. Vaikystėje patirtos seksualinės prievartos pasekmės, N. Grigutytės (2004, p. 8) nuomone, tuo sunkesnės, kuo:

- 1) didesnis prievartautojo ir aukos amžiaus skirtumas;
- 2) mažesnis vaiko amžius seksualinio išnaudojimo pradžioje;
- 3) artimesni prievartautojo ir aukos giminystės ryšiai (ypač kai prievartautojas vienas iš tėvų);
- 4) ilgiau tęsiasi prievarta;
- 5) prievarta dažniau kartojasi. Jeigu vaikas nuolat seksualiai išnaudojamas, pažeidžiami ne vienas, bet keli vystymosi etapai ir dėl to suardomi natūralaus vystymosi procesai;
- 6) labiau vaikas verčiamas viską slėpti;
- 7) mažiau vaikas turi artimų ryšių, galinčių užtikrinti jam saugumą (pvz., su motina).

Neretai manoma, kad prievartautojai yra tik vyrai ir kad dauguma jų - vaikui svetimi žmonės. Tačiau seksualiai vaiką išnaudoti gali ir moterys, nors, kaip teigia N. Grigutytė, E. Karmaza ir S. Kemerienė (2004), tokių atvejų žinoma mažiau (3-10 proc.). Taip pat dažniau vaiką išnaudoja giminės ar pažįstami asmenys, neretai tai būna kas nors iš šeimos narių. V. Blažys (2000, p. 31) teigia, kad: „80 proc. mergaičių prievartą patiria iš savo artimųjų“. Kaip jau minėta anksčiau, neretai

ne tik vaikas, bet ir suaugę nėra pasiruošę priimti informaciją apie tai, jog vaikas gali būti patyręs seksualinę prievartą.

D. Ščiuka (1996, p. 60) nurodo šiuos trumpalaikius vaikų patirtos seksualinės prievartos padarinius:

- 1) miego sutrikimai, naktiniai košmarai;
- 2) somatiniai nusiskundimai (pvz., galvos ar pilvo skausmai);
- 3) generalizuotas nerimas;
- 4) fobinis nerimas, pavyzdžiui, fobinė reakcija į vyriškos lyties prievartos kaltininką gali virsti reakcija visų vyrų atžvilgiu. Fobijos objektu taip pat gali būti vieta, kurioje patirta prievarta.

Ilgalaikiai seksualinės vaikų ir paauglių prievartos padariniai dažnai pasireiškia ir vaikui užaugus. Pedagoginio – psichologinio centro pateiktoje informacinėje medžiagoje tėvams ir mokytojams (2000, p. 7-8) įvardijami šie ilgalaikiai padariniai:

- 1) nepasitikėjimas kitais žmonėmis, socialinė izoliacija;
- 2) depresija, mintys apie savižudybę ar bandymai nusižudyti;
- 3) nepakankamas savęs vertinimas, gėdos, kaltės, pykčio jausmai;
- 4) savo kūno nekentimas, savęs žalojimas;
- 5) seksualinės funkcijos sutrikimas (frigidiškumas, vaginizmas ir pan.);
- 6) piktnaudžiavimas psichoaktyviomis medžiagomis (alkoholiu, narkotikais)
- 7) baimė, košmarai;
- 8) miego ir valgymo sutrikimai;
- 9) prostitucija;
- 10) potrauminis stresas (nuolat pasikartojantis įvykio išgyvenimas mintyse, sapnuose).

Vaikai, patyrę seksualinę prievartą, turi tam tikrų bendrų požymių (Grigutytė ir kt., 2004, p. 10-12):

Fiziniai požymiai

- 1) smurto žymės ant kūno, įvairios traumos (patinimas, kraujavimas, mėlynės);
- 2) pasikartojantys fiziniai nusiskundimai be aiškaus somatinio pagrindo: skausmai pilvo srityje, nuolatinis gerklės skausmas, pykinimas, vėmimas, bendras silpnumas;
- 3) nusiskundimai skausmu ir niežėjimu genitalijų srityje;
- 4) vaikščiojimo, sėdėjimo, koordinacijos sunkumai.

Specifiniai seksualinės prievartos požymiai

- 1) nėštumas, lytiniu keliu plintančios ligos;

- 2) labai seksualizuotas elgesys;
- 3) netvarkingas paauglių lytinis gyvenimas (dažnas partnerių keitimas, prostitucija arba visiškas susivaržymas seksualinių santykių sferoje);
- 4) seksualinių stimulų baimė ir vengimas tos lyties žmonių, kaip ir prievartautojas;
- 5) lytinio tapatumo formavimosi sutrikimai (pvz.: mergaitė nepatenkinta, kad yra mergaitė).

Elgesio seksualinės prievartos požymiai

- 1) elgesio pokyčiai. Protestuojantis, ypač agresyvus ir destruktivus elgesys, arba atvirščiai – perdėtai nuolankus, pataikūniškas elgesys. Santykiai su bendraamžiais ir suaugusiais tampa sudėtingi. Visi suaugusieji tampa priešais;
- 2) regresas (pvz., piršto čiulpimas, šlapimo nelaikymas ir kt.) ar tariamas brandus elgesys;
- 3) įkyrus nuolatinis melavimas;
- 4) gyvenimas svajonėse, „iškritusi“ atmintis;
- 5) blogi santykiai su kitais, bloga savitvarda. Prievartaujami vaikai gali neturėti tikrų draugų, nes kol vaikas turi paslaptį, jis negali būti atviras su kitais;
- 6) mokymosi sunkumai;
- 7) staigus išsiblaškyimas, nesugebėjimas sukaupti dėmesio;
- 8) vengimas persirengti kitiems matant;
- 9) apetito sutrikimai;
- 10) miego sutrikimai;
- 11) piktnaudžiavimas psichoaktyviomis medžiagomis;
- 12) save žalojantis elgesys ir bandymai nusižudyti.

Vaikai dažniausiai bijo atskleisti patirtą seksualinę prievartą, juos gąsdina aplinkinių reakcija, baimė būti pasmerktam, nesuprastam, ypač sunku tuomet, kai smurtautojas yra šeimos narys.

Emocinė (psichologinė) prievarta. V. Sruoga ir B. Jakubkaitė (2002) teigia, kad nuolat emociškai terorizuojamas vaikas netenka pasitikėjimo savimi praranda ryžtingumą, tampa bailus, pasyvus, laukiantis kitų nurodymų ir pritarimo. Lengvai pasijunta kaltas, menkas, netinkamas. Todėl dažniausiai įvardijamos emocinio smurto pasekmės yra – įtampa, nepasitikėjimas savimi (savo žiniomis, jausmais, gebėjimais), vengimas bendrauti, nesaugumo, bejėgiškumo, pasimetimo, vienišumo, apleistumo jausmai, priklausomybė nuo kitų nuomonės, požiūrio ir reikalavimų, uždurumas, negebėjimas rasti ir prašyti pagalbos, nuolatinės pastangos įtikti, neryžtingumas, liūdesys, nuolatinė prislėgta nuotaika, taip pat save ir kitus žalojantis elgesys.

Emocinį smurtą sunkiau pastebėti, negu fizinį. Jis užniaužtas viduje, nuolat persekioja, kankina ir skaudina. S. Freudas (1999) ir kiti psichoanalitinės teorijos šalininkai įrodė, kokią neapsakomai didelę žalą asmenybei daro užgniaužtos nuoskaudos. Gal tie jausmai seniai užmiršti ir nesuvokiami, tačiau jie glūdi giliai sąmonėje ir griaua žmogų iš vidaus, neretai pasireikšdami fiziniais ar psichiniais negalavimais.

Emocinį smurtą šeimoje patyrę vaikai dažnai būna priešiška nusiteikę, linkę elgtis agresyviai, neadekvačiai reaguoti į aplinką.

Nepriežiūra. Smurtas neretai reiškiasi kartu su vaikų apleistumu, hipogloba ar nepriežiūra. Hipoprotekcija. Šio ugdymo modelio esminis bruožas – nepakankama vaiko elgesio kontrolė: jam skiriama per mažai dėmesio, menkai domimasi jo interesais ir pomėgiais, per mažai juo rūpinamasi, vaiko socializacija paliekama savieigai. Blogiausia šio ugdymo modelio raiška – visiškas vaiko apleistumas; kai nesirūpinama jo apranga, maitinimu ir kitais esminiais poreikiais. Esant tokioms aplinkybėms, vaikas per anksti paliktas savarankiškai apsispręsti: eiti į pamokas – neiti, daryti pamokas – nedaryti, klausyti mokytojų – nesiklausyti. Nori daro – nori ne (Rupšienė, 2000).

G. Vaitiekūnas (2005), pasiremdamas kitais autoriais (Zinovjeva, Michailova, 2003), nurodo šias nepriežiūros formas ir jų pasekmes:

Fizinė nepriežiūra – pasireiškia vaiko fizinių poreikių netenkinimu (blogas maitinimas, rengimas ne pagal oro sąlygas). Fizinė nepriežiūra stabdo vaiko fizinį ir psichinį vystymąsi ir socialinę raidą.

Emocinė nepriežiūra – vaiko emocinių poreikių netenkinimas (saugumo, meilės jausmo, dėmesio stoka). Vaikai, patyrę emocinę nepriežiūrą arba grubų elgesį, yra viskam abejingi, dažniau išgyvena depresiją. Tokie vaikai nemoka kontroliuoti savo jausmų, kuriuose dažniau vyrauja pyktis, įtūžis, baimė, jaudinimasis.

Medicininė nepriežiūra – tai nesirūpinimas vaiko sveikata, negebėjimas suteikti medicininės pagalbos. Medicininės nepriežiūros pasekmės – silpna sveikata, sunkūs sveikatos sutrikimai.

Pedagoginis apleistumas – nesirūpinimas vaiko išsilavinimu, socialinių įgūdžių tobulinimu. Pedagoginis apleistumas gali pasireikšti nuolatiniu vėlavimu, mokyklos nelankymu, tėvų nesidomėjimu vaiko pažanga. Dėl to gali kilti problemų su mokytojais, o tai, savo ruožtu, gali peraugti į mokyklos ir visko, kas su ja susiję, baimę.

Daug šeimų, kuriose smurtauojama prieš vaikus, neskiria laiko ir dėmesio savo atžalų ugdymui, lavinimui, nepatenkina būtinausių fiziologinių ir socialinių poreikių. Tokie vaikai būna silpnesnės motyvacijos mokytis, ribotų socialinių įgūdžių, turi elgsenos problemų.

Jeigu šalia esantys suaugusieji negali sukurti tinkamos, be smurto aplinkos, dažniausiai vaikai būna silpnesnės savitvardos ir žemesnio atkaklumo, nesugebantys kontroliuoti motorinių ir žodinių reakcijų, įveikti susijaudinimo, nepasiduoti susierzinimui, pykčiui, nevilčiai. Pasak R. Žukauskienės (2006) asocialus elgesys labai dažnai pasireiškia kartu su depresija bei kitais emociniais sutrikimais.

Depresijos sunkumo laipsnis priklauso nuo individo amžiaus ir lyties. Paaugliai, išgyvenantys depresiją, dažnai savo jausmus išreiškia per deviacinį elgesį. Pagal V. Aramavičiūtę (1978), paauglystėje itin išryškėja iškreiptas nedarnių šeimų vaikų požiūris į kitus žmones ir netinkamas elgesys su jais. Klaidingas kitų žmonių supratimas ir vertinimas, pasireiškęs jaunesniame ir vidutiniame amžiuje, vaikui augant ir bręstant nesilpnėja, o atvirkščiai - stiprėja. Dauguma tokių vaikų būna afektyvūs: pravardžiuoja, plūsta draugus, atsikalba, įžeidinėja suaugusius, bendraamžius ar silpnesnius už save vaikus, stumdo, muša, iš jų tyčiojasi. Dažnai būna grubūs, beiešką menkiausios dingsties kitą asmenį įžeisti. Tada vaiko elgesyje ir pasireiškia afektyvūs išgyvenimai. Kai vaikas nepasitiki savimi afektas tampa pastovia būseną. Atsiranda emocinis barjeras – išankstinis nusistatymas prieš daugumą pedagogų, klasės draugų. Žinoma, kad tokie vaikai nėra blogi, netinkama aplinka, nuolatos namuose patiriama prievarta, padaro juos blogais. V. Aramavičiūtės manymu (1978), vaiko afektyvumo vystymąsi dažnai skatina tėvų alkoholizmas, nes ši patologinė tėvų elgesio forma tampa pagrindine nenormalaus tėvų gyvenimo ir dažnų konfliktų su vaikais priežastimi. Neturėdami pripažinimo, draugų mokykloje, jausdami kitų žmonių patyčias ir ieškodami pripažinimo bei tapatumo, paaugliai dažniausiai pasirenka vadinamą „gatvės auklėjimą“. Susiranda amoralinių draugų, kurie daro dar blogesnę įtaką. Ima kartu valkatauti, vagiliauti, chuliganauti. Sulaukę šešiolikos metų, arba jų net nesulaukę, meta mokyklą, o apie tolesnį mokymąsi nėra nei kalbos. Jie neturi jokių siekių savo gyvenime. „Auginti gatvės“ vaikai būna dažni kolonijų gyventojai, gerai žinomi pareigūnams. Ankstyvas deviacinis elgesys yra rizikos veiksnys, kad paauglystėje asmuo pradės vartoti narkotikus ar alkoholį.

Paauglystės pabaiga tiksliai nenustatoma, mat ji baigiasi tada, kai individas visiškai subręsta lytiškai, psichiškai ir socialiai, sugeba prisiimti atsakomybę. Psichologiniu požiūriu šis pereinamasis laikotarpis baigiasi tada, kai individas randa savo tapatumą, susikuria savo vertybių sistemą arba numato, kokia ji galėtų būti, sugeba užmegzti ir palaikyti tarpusavio draugystės bei meilės santykius, numato savo ateities planus. Tačiau taip yra ne visada. Kaip teigia R. Žukauskienė (2006, p. 29): „asocialiems ar agresyviems vaikams būdinga savireguliacinių įgūdžių stoka, todėl vaikas

nesugeba kontroliuoti savęs, pavyzdžiui, vartodamas alkoholį ar narkotikus“. Svaigalų vartojimas paauglystėje gali didinti adaptacijos sunkumus ir prisidėti prie deviacinio elgesio įsitvirtinimo.

Aptariant smurtą prieš vaikus šeimoje, būtina išskirti, kad ne kiekvienas patirtas smurto atvejis sukelia anksčiau minėtas pasekmes. A. Jermalavičius (2008) pagal smurto poveikį vaikui ir suaugusiam pasekmes suskirstyto į dvi grupes:

1. *Situacinės pasekmės* – baimė, nerimas, kaltės jausmas.
2. *Ilgalaikės pasekmės* – potrauminis stresas, menkavertiškumo jausmas, nepasitikėjimas kitais žmonėmis, nesugebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius ryšius, polinkis į depresiją, bendravimo problemos, nesugebėjimas reikšti savo emocijas ir t.t. Būtent ilgalaikės pasekmės daro įtaką asmenybės pakitimams ir pasireiškia visą tolesnį skriausto vaiko gyvenimą.

S. Dičienė (2010) straipsnyje „Ar reikalingas įstatymas, draudžiantis taikyti fizines bausmes vaikams?“ remiasi G. Valicko teiginiu, kad smurtą patyrusių vaikų kognityvinė branda dažniau atsilieka nuo jų bendraamžių. Tokie vaikai turi prastą savikontrolę bei patiria neigiamus emocinius išgyvenimus. Vidurinėje vaikystėje ir paauglystėje ypač išryškėja prievartą patyrusių vaikų ir paauglių adaptacijos problemos: jie yra išsiblaškę, hiperaktyvūs, nedraugiški, agresyvūs. Taip pat S. Dičienė (2010) pasiremia R. Žukauskienės teiginiu, kad bausmių griežtumas, taikomas 8 metų vaikams, koreliuoja su agresyviu elgesiu sulaukus 18 ir 30 metų. Agresyvus tėvų elgesys su vaikais yra viena esminių priežasčių, skatinančių jaunuolius tapti deviantais.

R. Žukauskienė (2001) pažymi, kad vaikai dažniausiai tampa atsitiktiniais smurto aukomis. Jie daugiausia sužalojami, kai bando sustabdyti muštynes tarp tėvų. Vaikai, kurie yra matę, kaip skriaudžiamos jų mamos, didelė tikimybė, suaugę patys taps smurtautojais ar smurto aukomis.

Abu minėti autoriai fizinį smurtą šeimoje įvardina kaip vieną iš neigiamo poveikio priežasčių, taip pat paauglių agresyvų elgesį traktuoja kaip patirto smurto šeimoje pasekmę. Tačiau autoriai pastebi, kad neigiamą įtaką, toks auklėjimo modelis daro tada, kai yra ne atsitiktinis, o nuolatos pasikartojantis reiškinys.

Siekiant sumažinti smurto patirto šeimoje pasekmes, vaikams kvalifikuotą pagalbą teikia ne tik vyriausybės įstaigos, bet ir nevyriausybinių organizacijų.

1.4. Vaikų dienos centro samprata ir veiklos ypatybės

Siekiant padėti spręsti vaikų socialines problemas, sukurti jiems saugią aplinką, sušvelninti patirto smurto pasekmes kuriami vaikų dienos centrai.

Vaikų dienos centrai - tai įstaigos, kuriose teikiamos socialinės ir ugdymo paslaugos socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, neįgaliesiems¹.

Dienos centrai vaikams Lietuvoje pradėti steigti nuo 1994 m. nevyriausybinių organizacijų iniciatyva.

Nevyriausybinių organizacijų (NVO) - tai laisva piliečių valia įkurta demokratinė organizacija, kuri tarnauja visuomenės ar jos grupių labui, nesiekia pelno ir tiesioginio dalyvavimo valstybės valdyme².

„Nevyriausybinių organizacijų (NVO) – visuomenės naudai Lietuvoje veikiantis, savarankiškas, nuo valdžios ir verslo nepriklausomas, pelno ir valdžios rinkimuose nesiekiantis, savanoriškumo pagrindu įsteigtas juridinis asmuo“ (Nevyriausybinių organizacijų reikalų komisijos posėdžio protokolas 2007 12 06).

Dienos centrų sektoriaus plėtra suaktyvėjo patvirtinus Nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programą. Atsirado galimybė dienos centrams gauti finansavimą iš valstybės biudžeto. I. Sipovič (2007) pateikia programos įgyvendinimo rezultatus: pagerėjęs vaikų dienos centrų lankančių vaikų pažangumas, padidėjęs jų socialinis atsparumas ir pasitikėjimas savimi, pagerėję santykiai šeimoje. Minėtos autorės teigimu, tai paskatino LR Vyriausybę ir toliau remti vaikų dienos centrus. Pagal finansavimo pobūdį vaikų dienos centrai skirsomi į nevyriausybines organizacijas (NVO), viešąsias organizacijas (VO), viešąsias įstaigas (VŠĮ), biudžetines įstaigas (finansuojamos iš savivaldybės biudžeto).

Vaikų dienos centrus galima skirti į dvi grupes: pasaulietinius ir religinius. Pasaulietiniai orientuojasi į bendražmogiškųjų vertybių ugdymą, religiniai - į krikščioniškųjų vertybių puoselėjimą, tačiau svarbiausiais veiklos aspektais išlieka pagalbos kitiems principas, pelno nesiekimas ir dalyvavimas savanoriškoje veikloje.

Dalyvavimas – būdas, kuriuo bendruomenės narys ar pati bendruomenė veikia ekonominius, socialinius, kultūrinius ir politinius procesus, susijusius su savo gyvenimu (Matonytė, 2002). Svarbiausia dalyvavimo prielaida yra įgalinimas dalyvauti bendruomenės gyvenime. Įgalinimas suvokiamas kaip laisvos asmens raiškos įtvirtinimas, iniciatyvos palaikymas iš viršaus, skatinimo veikla, pripažintų autoritetų parama bendruomenės narių iniciatyvai (Matonytė, 2002). Daug motyvų lemia apsisprendimą dalyvauti savanoriškoje veikloje.

Savanorystė. A. Kučinskas (2000) teigia, kad visuotinai sutariama, jog sėkmingam modernios ir demokratinės valstybės funkcionavimui būtina gyvybinga pilietinė visuomenė. Savo

¹ http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/paslaugos_seimai/psichosocialines_paslaugos/vaiku_dienos_centrai/

² Nevyriausybinių organizacijų apibrėžimas. www.ngo.lt

ruožtu pilietinė visuomenė neišivaizduojama be išplėto to nevyriausybinų organizacijų tinklo, kitaip dar vadinamo nevyriausybinio, nepelno ar savanorišku sektoriumi. Vienas iš pamatinių nevyriausybinių sektoriaus požymių yra savanoriška veikla. Nors tai nereiškia, kad visos nevyriausybines organizacijos turi apsieiti be mokamų darbuotojų, tačiau tikimasi, kad dauguma šių organizacijų, dirbančių valstybės labui, sudarys sąlygas aktyviai savanoriškai veiklai. Svarbų postūmį savanoriškos veiklos plėtrai davė nevyriausybines organizacijos, kurios sutelkė dėmesį į tam tikrų socialinių problemų sprendimą ir siekė teikti paslaugas, remdamosi ne tik profesionalių darbuotojų, bet ir veiklai tinkamai parengtų savanorių pagalba. Daugiausia pagalbos vaikams ir jaunimui srityje veikiančios organizacijos išplėtojo savanorių įtraukimo, kuriose pagrindinis dėmesys skiriamas savanorių kompetencijai ugdyti. Savanorystė – tai būdas gerai praleisti laisvalaikį, susirasti draugų, patirti nuotykių. Tai vienas iš geriausių būdų gauti nemokamų įvairių gebėjimų pamokų daugumoje sričių. Tai pasirinkimas ir džiaugsmas dalintis su kitais. Tai visur ir visada sutinkamas pasiaukojimas.

Savanoriška veikla – „tai galimybė kiekvienam, nepriklausomai nuo lyties, rasės, tautybės, religijos, politinių įsitikinimų, amžiaus ar sveikatos, panaudoti savo sugebėjimus ir patirtį, įgauti naujų žinių, susirasti draugų, įsitraukti į darbą ir keisti socialinį gyvenimą“ (Jordan., Ochman.1998, p. 9). Savanoriai atlieka tuos darbus, kurie yra reikalingiausi tuo metu visuomenei. Kertiniai savanorystės akmenys yra laisva valia atliekamas ir piniginiu ekvivalentu neatlyginamas darbas. (Europos Savanorių Tarnybos Asociacija).

M. Morris (2000 p. 194) išskyrė tris grupes motyvų, kurie gali lemti savanoriškos veiklos pasirinkimą:

1. Asmeninis apsisprendimas padėti žmonėms, palengvinti kančią, suteikti džiaugsmo žmogaus egzistencijai.
2. Siekis sumažinti ir panaikinti neteisybę.
3. Noras patenkinti savirealizacijos poreikius, dalyvaujant ne namų aplinkos užsiėmimuose

B. Turniansky ir J. Cwikel (1996, p. 303) teigia, kad savanorystė padeda savanoriui spręsti asmenines problemas ir kad individai padeda vieni kitiems, kadangi individų elgsena remiasi išlaidų minimizavimo ir atlygio maksimizavimo principu, siekiant gauti kuo geresnį rezultatą; altruistinio veiksmo pasirinkimą lemia individo vertybinės orientacijos, kurias lemia visuomenėje vyraujančios vertybės ir asmeninė savivoka; altruistinio veiksmo raišką gali paskatinti tam tikros kultūrinės sąlygos egzistuojančios konkrečioje visuomenėje; altruizmas yra genetiškai paveldimas.

Įvairūs autoriai išskiria (pvz., D. Perez – Buch, 2002) pagrindinius aspektus, kuo remiasi savanoriška veikla:

1. Asmenybės motyvacija ir laisva pasirinkimo valia.
2. Pilietiškumo ugdymu, bendruomenės aktyvumo didinimu.
3. Suteikia sąlygas žmogui veikti vienam arba grupėje organizacijos rėmuose.
4. Didina žmonių galimybes, gerina kasdieninį gyvenimą, vienija žmones.
5. Aktyvina visuomenės ekonominių gyvenimą, sukuria naujas darbo vietas, naujas profesijas.

Savanoriai atlieka ir skatina socialinę veiklą bendruomenėse, kuria ir vykdo socialines programas orientuotas į žmonių poreikius. Jie teikia tiesioginę pagalbą įvairioms visuomenės grupėms ir atlieka tarpininko vaidmenį, ypač dirbant su smurtą šeimoje patyrusiais vaikais, kurie nepasitiki suaugusiais, vengia išsipasakoti socialiniams darbuotojams ar psichologams. Savanoriams lengviau užmegsti artimą kontaktą su vaiku, įgyti pasitikėjimą, kurti saugią aplinką. I. Jonutytės (2002, p.75) teigimu: „savanoris turi galimybę sujungti nutrūkusią grandį tarp vaiko ir suaugusiojo, atkurti ryšius su bendruomene bei sustiprinti bendradarbiavimą su institucijomis, kurios vaikui teikia profesionalią pagalbą“.

Savanoriškos organizacijos stengiasi didinti visuomenės sąmoningumą ir neabejingumą svarbioms problemoms, mažina visuomenės susipriešinimą ir didina socialinę integraciją (Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms, 1999). Šiame procese labai svarbi socialinė partnerystė. Socialinė partnerystė neretai apibūdinama kaip tikslinga ir abipusė naudinga veikla, bendradarbiavimas instituciniame, tarpinstituciniame, regioniniame, nacionaliniame ir globaliniame lygmenyse, siekiant bendro tikslo ir naujos veiklos kokybės. Esant būtinybei padėti žmonėms spręsti iškilančias socialines problemas, ugdyti ir tobulinti turimus įgūdžius, padėti integruotis bei adaptuotis vis kintančiame pasaulyje dažnai kuriama valstybinių ir NVO institucijų grupė, vadinama **socialinės partnerystės tinklu**. Anot R. Tijūnaitienės ir E. Petukienės (2003), tai leidžia tokio tinklo dalyviams keistis turima informacija, dalintis patirtimi, o tai sudaro sąlygas kiekvienam partneriui plėsti savo kompetencijas, įgyti naujų žinių, kurios reikalingos sprendžiant problemas, tobulinant veiklą.

Socialinės partnerystės tinklai gali būti įvairių formų. P. Jucevičienė (2004, p. 63-72) išskyrė keturis partnerystės tipus:

- 1) grupė žmonių, kurie keičiasi informacija, kontaktais ir patirtimi dėl profesinių ir socialinių tikslų;

- 2) santyčiai paremti bendradarbiavimu, tarpusavio saveika, pasitikėjimu, kurie suteikia abipusę naudą;
- 3) nehierarchinė žmonių ar institucijų organizacija, kuri veikia drauge dėl bendrų tikslų. Tinklo nariai yra pajėgūs paveikti politinę, socialinę ir ekonominę valdžią bei gali įteisinti socialines struktūras;
- 4) savanorystės pagrindais dirbančių specialistų, turinčių panašių tikslų ar veiklos sferų bendradarbiavimas.

Socialinė partnerystė jungia žmones ir organizacijas, skatina atkreipti dėmesį į esančias problemas, ieškoti galimų sprendimo būdų. Kreipiamas dėmesys į visoms žmonių grupėms rūpimas problemas, tokias kaip nedarbas, alkoholizmas, smurtas. Kadangi smurtas prieš vaikus šeimoje yra opi problema, svarbu pakeisti politikų, visuomenės požiūrį į smurto prevencijos organizavimą akcentuojant ne tik įstatymų bei reglamentų priėmimą ar tik formalių veiklų įgyvendinimą prevencijos srityje, bet ir realių veiksmų organizavimą praktiniame lygmenyje, siekiant sumažinti smurtinių atvejų prieš vaikus šeimoje skaičių. Sprendžiant smurto prieš vaikus šeimoje problemas nepakanka specializuotos ir kompetingos specialistų pagalbos, būtina įtraukti kuo daugiau įvairių organizacijų, įstaigų, ruošti efektyvias strategijas.

Šiuo įvairialypės pagalbos vaikams tikslu steigiami dienos centrai. Išskiriami tokie šių centrų *veiklos bruožai*:

1. Bendruomeniškumas (Hays, 2009; Bagdanavičius, 2007; Slesoriūnienė, 2007).
2. Tarpininkavimas (Mandel ir kt., 2009; Noone, 1998; Beck, 2005).
3. Vaikų ir tėvų įtraukimas į veiklą. Partnerystė. (Hornby; Witte, 2010; Gerulaitis, 2007).

Vykdamt veiklą remiamasi ratifikuotais dokumentais, kaip „Vaikų teisių deklaracija“, „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“ ir pan.

Z. Wejcmantas (2001, p. 16-17) teigia, kad NVO naudingos visuomenei, nes:

1. Įtraukia į savo veiklą vietos bendruomenės narius, dirbančius savanoriais, ir taip tampa vis didesnį svorį įgyjančiais darbdaviais.
2. Veikia siekdamos sumažinti išlaidas ir ekonominiu požiūriu efektyviai.
3. Savo veikloje taiko naujus, dažnai netradicinius pasirinktų kuruoti problemų sprendimo metodus.
4. Rizikuoja imtis spręsti nepopuliarias, mažai žinomas problemas arba tokius subtilius klausimus, kurių, neturėdama apibrėžtų taisyklių, paprastai nesiima viešoji administracija.

5. Šiose organizacijose veikiančios žmonės yra jautrūs kitų poreikiams, moka keistis ir lanksčiai reaguoti į naujas problemas.
6. Nesusijusios su valdžios struktūromis, šios organizacijos yra neformalus kanalas, per kurį žmonės išreiškia savo poreikius ir išsako argumentus dėl būtinų pokyčių.
7. Padeda valstybės ir savivaldos administracijoms kurti pilietinės visuomenės teisinius apmatavimus.
8. Kontroliuoja viešąsias tarnybas, vykdančias savo užduotis įvairiose politikos, socialinės paramos ir ūkio sferose.
9. Remia ir brandina lyderius, kurie vėliau gali dirbti politinėse ir vyriausybiniuose struktūrose

Z. Wejcmano (2001) išskirtame NVO naudingume visuomenei ryškūs socialinės partnerystės ryšiai. Į veiklą įtaukiami bendruomenės nariai, padedama valstybės ir savivaldos administracijoms, bendraujama su viešosiomis tarnybomis. Minėto autoriaus atskleistas NVO naudingumas visuomenei siejasi su A. Šiaudvyčio (2005) nurodomais NVO veiklos principais:

- 1) *asociacijų-kolegialumo* – tai prigimtinė nepriklausomybė nuo valdžios, savivaldos (autonomiškumo) ir kolegialumo akcentavimas;
- 2) *savanoriškumo* – laisvas narių įstojimas ar išėjimas;
- 3) *socialinio kooperavimosi* – pabrėžiama organizuota, formali, institucionalizuota struktūra;
- 4) *pilietinio pagrindo* – tarnavimas visuomenės labui, jos vertybių puoselėjimas;
- 5) *ne pelno* – gautos lėšos investuojamos į paslaugas ar pagrindinę įstatuose numatytą veiklą, o ne padalijamos steigėjams, nariams ar dalininkams.

Nevyriausybinių organizacijų kaip ir VO, VŠĮ ir kt. veiklos bruožai, vertybės ir principai paremti bendravimu ir bendradarbiavimu. Bendruomeniškumas ypatingai svarbus sprendžiant vaikų patiriančių smurtą šeimoje problemas. Kadangi bet kuris vaikų dienos centras yra bendruomenė, svarbu įvardinti bendruomeniškumo principo svarbą. M. Hays (2009) išskiria kelis bendruomenės aspektus ar tipus:

1. Bendruomenė egzistuoja, kaip vietos bendruomenė.
2. Bendruomenė, kuri jungia bendrų interesų žmones, kurie neturi nieko bendro. (Pvz.: Mokytojų, teisėjų bendruomenės)
3. Bendruomenė, kaip asociacija, kuri pastatyta ant santykių ir veiklos kartu.

Vaikų dienos centrus galima priskirti trečiajam iš įvardintų bendruomenės tipų. Tarkime, VDC, savo objektu pasirinkusios smurto prieš vaikus šeimoje problemas, narius vienija bendra

veikla – pagalba smurtą šeimoje patyrusiems vaikams. Bendruomenės nariai yra palaikomi socialinių santykių, iš kurių kyla prasminga, kryptinga ir efektyvi veikla, vienijama bendro tikslo.

Savanoriškai veikiančios organizacijos vaidina svarbų vaidmenį priartėjant prie bendruomenių tiek vietiniu ar nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Augant nepasitenkinimui vykdoma politika, išitraukimas į savanoriškas iniciatyvas yra vienas iš būdų asmenims dalyvauti viešame gyvenime, tiek aukojant savo laiką ir pastangas, tiek remiant jiems rūpimas veiklas finansiškai. Visuomeninės nevyriausybines organizacijos kitoms institucijoms gali puikiai pademonstruoti rezultatyvios lėšų paieškos, geros projektų vadybos, veiklos skaidrumo, atskaitomybės, narių įtraukimo, savanoriškos veiklos, visuomenės informavimo kampanijų, koalicijos kūrimo ar lobizmo standartus (Visuomenės gebėjimų ugdymas diskriminacijos srityje, 2005).

Šiame skyriuje nagrinėjome, kaip VDC veikloje svarbu darbas visuomenės labui, dalyvavimas savanoriškoje veikloje, socialinė partnerystė, bendruomeniškumas. Visos šios savybės leidžia VDC būti svarbiu pagalbininku, padėjėju, pavyzdžiu pagalbos vaikams, patyrusiems smurtą, teikimo struktūroje. Didesnis dėmesys buvo skirtas socialinės partnerystės tinklui, nes keitimasis informacija, bendras darbas, kryptingas veiksmų planas, naudingi vykdant smurto prieš vaikus šeimoje prevenciją.

1.5. Dienos centro galimybės spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas

Svarbu išskirti nevyriausybines organizacijose įvykusius pokyčius, kurie įtakoja šiandieninę jų veiklą. Kelis dešimtmečius nevyriausybines organizacijos ir jų darbuotojai dirbo vadovaudamiesi bendruomeniškumo, solidarumo, lygybės principais, dažniausiai neturėdami darbo sutarčių ar darbo laiko reglamentavimo. Šiuo metu NVO veikla detalai reglamentuota įstatymų, vis daugiau dėmesio skiriama socialinių paslaugų įstaigų vadybai. Tačiau NVO nepraranda savo identiteto, o ir toliau dirba remiantis altruizmo, bendradarbiavimo, pasiaukojimo principu. Galima išskirti, kad pagalba vaikams iš atskirties šeimų, socialinės rizikos grupių ar patyrusiems smurtą šeimoje teikiama daugiausiai per dienos centrų veiklą.

Pasaulietiniai ir katalikiški Dienos centrai, neatsižvelgiant į jų finansavimo pobūdį, besirūpinantys vaikų ir jaunimo reikalais, turi keletą veiklos formų. Remiantis Senamiesčio vaikų dienos centro 2006 m. metine ataskaita išskiriamos pagrindinės veiklos formos:

I. Darbas su vaikais:

1. Socialinių įgūdžių formavimas
2. Pamokų ruošą
3. Socialinė parama
4. Savirealizacija (vaikų gabumų lavinimas)

II. Darbas su tėvais:

1. Tėvų susirinkimai
2. Asmeninės konsultacijos
3. Atvirų durų dienos

III. Tarpininkavimas, partnerystė su institucijomis:

1. Su ugdymo institucijomis
2. Su savivaldybe, vyriausybe
3. Su verslu

Toliau darbe pateikiame išsamesnį kiekvienos veiklos formos aprašymą.

1.5.1. Darbas su vaikais

Socialinių įgūdžių formavimas. Socialinių įgūdžių formavimas tinkama priemonė kovoti prieš socialinę vaikų nepriežiūrą, apleistumą ir nesirūpinimą šeimoje. Socialinių įgūdžių vadove teigiama (2001), kad šie įgūdžiai įgyjami stebint, modeliuojant aplinkinių elgesį, bei gaunant grįžtamąjį ryšį apie savo elgesio pasėkmes. Svarbūs įvairūs žaidimai, kurie padeda vaikams išbandyti naujus elgesio būdus. Įgūdžiai susiję su aplinkos ypatybėmis, situacijos specifiškumu; taip pat su amžiumi, lytimi, būsena. Socialinė kompetencija vaikystėje susijusi su prisitaikymo galimybėmis vyresniame amžiuje (Socialinių įgūdžių vadovas, 2001). Pasak S. Girdzijauskienės ir A. Šimelionienės (2001, p. 2-3), socialiniai įgūdžiai tai:

1. Tinkamas bendravimas su aplinkiniais.
2. Gebėjimas spręsti konfliktines situacijas, geriau pažinti savo jausmus, aktyviai organizuoti savo veiklą.
3. Mokėjimas klausytis kito žmogaus, pradėti ir užbaigti pokalbį.
4. Gebėjimas pasiūlyti pagalbą ir jos paprašyti.
5. Sugebėjimas padėkoti, tinkamai atsiprašyti.
6. Mokėjimas suprasti, ką jaučia kitas žmogus, parodyti prierašumą.

7. Mokėti laukti savo eilės, dalytis su kitais.

Vaikams, kurie patiria smurtą šeimoje, yra apleisti ir neprižiūrimi, labai svarbu mokėti bendrauti su aplinkiniais, neatsiriboti nuo žmonių. Bendraudami su dienos centro darbuotojais, jie mokosi spręsti konfliktines situacijas, geriau pažįsta savo jausmus. S. Girdzijauskeinė ir A. Šimelionienė (2001) teigia, kad vaikams svarbu nuo pat mažens paaiškinti, kaip reikia elgtis, kai esi piktas, kai kas nors erzina, kai bijai ar būna liūdna. Pasak minėtų autorių, nuo mažens reikia mokyti sąžiningumo, išdrįsti pasakyti „ne“ ir suprasti, kodėl kiti sako „ne“, apginti savo teises.

A. Lukoševičius ir A. Ruzgienė (2002, p. 86-87) išskiria šiuos socialinių įgūdžių komponentus:

1. Įvairių socialinės aplinkos reiškinių pažinimas.
2. Individualios ir bendros veiklos įgūdžių įgijimas.
3. Kultūros pažinimo ir perėmimo socialiniai, psichologiniai ir pedagoginiai mechanizmai.

Autorių, nuomone terminas „socialiniai įgūdžiai“ nėra labai žinomas, tačiau jis geriausiai atskleidžia vaiko brandumo kriterijus: savęs suvokimą ir savigarbą, savikontrolę ir susivaldymą, gebėjimą gyventi greta kitų: bendravimą, bendradarbiavimą, atsakomybę.

Dienos centruose ugdytiniai ne tik žaidžia ar smagiai leidžia laiką, bet turi ir pareigų, taip pat ruošia namų darbus. Svarbu išskirti, kad jeigu vaikai patiriantys smurtą šeimoje, matys tinkamą pavyzdį dienos centre, tikėtina, kad supras, jog egzistuoja ir kitoks gyvenimas – kai rūpinamasi buitimi, bendraujama be smurto ir tai taps jų siekiamybe.

Pamokų ruošia. Tai viena iš darbo su vaikais kryptų dienos centruose. Šioje veikloje yra formaliojo ir neformaliojo ugdymo sąlyčio taškų. Pirmiausia, ko reikia, tai sužadinti vaikų motyvaciją mokytis patiems. Nes neretai vaikai patyre smurtą, gyvenantys socialinės rizikos šeimose būna praradę norą mokytis, suirusi jų vertybių sistema. Svarbu šiuos vaikus skatinti galvoti apie būsimą profesiją, tam gali praversti profesinis orientavimas. Vaikas, susidomėjęs būsima profesija, labiau norės ugdytis.

Motyvaciją mokytis kelia ir nauji žmonės, savanoriai atėję pagelbėti vaikams. Patartina, kad dienos centras palaikytų ryšius su universitetais, kolegijomis, kurie ruošia būsimus pedagogus ir čia jie galėtų atlikti praktiką. Taip pat reikia kviesti į dienos centrą skirtingų profesijų atstovus, kad jie pasidalintų savo patirtimi, paragintų mokytis, siekti tikslų. Svarbi ir savanorystės idėja. Pamokų ruošia sprendžia mokyklinės vaikų problemas, ypač padeda įveikti pasitaikančius mokymosi-mokomosios informacijos suvokimo sunkumus.

Socialinė parama. Ji teikiama įvairiomis formomis. Viena iš jų – tai *vaikų maitinimas*. Bent kartą per dieną vaikai yra pavalgydinami. Nepriežiūrą patiriantiems vaikams tai itin svarbu, nes kai

kurie jų neturi galimybės socialiai pavalgyti namuose, o tai didelis diskomfortas. Kai kuriuose dienos centruose vaikams yra teikiamos ir dušo paslaugos³. „Kadangi vaikai yra aprūpinami mokymosi reikmenimis, drabužiais, avalyne, jiems sudaromos sąlygos nusiprausti, išsimaudyti, išsiskalbti, todėl šie vaikai geriau lanko mokyklą, yra mažiau ignoruojami, patiria mažiau aplinkinių smurto ir patyčių”⁴.

Juk tik pavalgęs, nusiprausęs, saugiai besijaučiantis vaikas galės mokytis, kurti, spręsti savo problemas. Visų pirma turi būti patenkinti pagrindiniai poreikiai. Tai grindžiama A. Maslow sukurta poreikių hierarchine sistema. Ši teoriją reiškia, kad visų pirma būtina patenkinti pagrindinius poreikius, siekiant saviraiškos ar savirealizacijos.

Fiziologiniai poreikiai yra alkis, troškulys ir fizinis komfortas. Alkanas vaikas sunkiai susikoncentruoja, jam sudėtinga mokytis. Dienos centrai, kaip jau minėjome anksčiau, bent kartą per dieną teikia vaikams maitinimą.

Saugumas yra apsauga ir pavojaus nebuvimas. Dienos centruose siekiama sudaryti saugią, be smurto aplinką. Čia dirbą kvalifikuoti pedagogai, socialiniai darbuotojai, pagal galimybes ir psichologai. Kai vaikas žino, jog yra saugus, gerai jaučiasi, jam lengviau bendrauti, pasisakyti apie savo problemas ir ieškoti jų sprendimo būdų.

Priklausymo kitiems, arba bendrumo jausmas, atsirandantis patyrus pripažinimą. Šis patogumo ir teigiamo ryšio su kitais buvimas, priklausymas grupei, skatina jaustis gerai, nebijoti išsakyti savo nuomonę, išsipasakoti bėdų ar patirto smurto atvejų. Svarbu būti grupės dalimi, suvokti, kad esi mylimas, suprantamas.

Pagarba ir savigarba. Pagarba kyla iš kasdieninės patirties, suvokimo, kad aplinkiniai tave vertina teigiamai, kad esi geras ir gabus. Kai vaikas jaučia sėkmę įgyja savigarbos. Tai ypatingai svarbu vaikams patyrusiems smurtą šeimoje, nes neretai jų savęs vertinimas būna labai žemas, jie linkę kaltinti save, sumenkinti savo asmenybę. Jaučiant aplinkinių pagarbą ir meilę, pradėdama suvokti asmenybės individualumą, pastebėti savo gerąsias savybes.

Savirealizacijos poreikiai. Siekimas tapti tuo, kuo žmogus pajėgus tapti, tobulėjimas, savojo potencialo siekimas, ir savęs patenkinimas.

Tokia seka išdėstyti prioritetai akivaizdžiai byloja, jog svarbu ne tik patenkinti vaikų fiziologinius poreikius, - kur kas svarbesni yra savirealizacijos poreikiai. Sklandžiausiai asmenybė vystosi, tobulėja, kai žmogus jaučiasi užsiimantis mėgstama veikla. Dienos centre būtina ugdyti vaikų meninius gabumus, jei tokie pastebimi. Kūrybinė, meninė veikla, gali būti terapija po patirtų

³ Kauno senamiesčio dienos centras Plg. [www. http://senvdc.lcn.lt/puslapiai/remai.htm](http://senvdc.lcn.lt/puslapiai/remai.htm)

⁴Vaikų dienos centras: Kauno Šančių parapija: [www. http://www.sanciuparapija.lt/1274/vaiku-dienos-centras.html](http://www.sanciuparapija.lt/1274/vaiku-dienos-centras.html)).

skausmingų išgyvenimų, smurto atvejų. Vaikų dienos centrai skiria dėmesio gabumų lavinimui per meninę veiklą, būrelius, stovyklas, ekskursijas.

Senamiesčio vaikų dienos centro 2006 m. metinėje ataskaitoje išskiriama, kad veikia 13 būrelių - vaikų užimtumo grupių bei terapinės – relaksacinės, žalingų įpročių, nusikalstamumo prevencinės grupės. Būreliai: sporto: (krepšinio, stalo teniso, futbolo, biliardo, bokso ir kt.). Meninės raiškos užsiėmimai bei savęs pažinimą skatinantys: dailė ir darbeliai, floristikos ir estetinio lavinimo, darbščiųjų rankų, modernių šokių, muzikavimo ir dainavimo, dvasingumo. Dienos centre vaikai gali žaisti kompiuteriu ir mokytis kompiuterinio raštingumo. Visus būrelius veda dienos centro darbuotojai ir savanoriai (<http://org.lcn.lt/senvdc/puslapiai/veikladaugiau.htm>).

Žalingų įpročių prevencija vykdoma per bendravimą, vertybinių įgūdžių formavimą per įvairią veiklą (tame tarpe ir darbinę), grupėse, ugdant atsparumą blogiui. „Lino” programa, tai 20-ties užsiėmimų ciklas alkoholikų vaikams. Užsiėmimai vyksta grupėse pagal vaikų amžių. Dienos centro socialiniai pedagogai daug dėmesio skiria individualiam darbui su vaiku, kai tuo tarpu socialiniai darbuotojai dirba su visa šeima, siekdami pakeisti šeimos ydingas nuostatas bei elgesį vaikų atžvilgiu, skatinti šeimos motyvaciją stengtis dėl šeimos ir vaiko gerbūvio (<http://org.lcn.lt/senvdc/puslapiai/veikladaugiau.htm>).

Vaikams, patyrusiems emocines traumas ir psichologinį smurtą, plačiai taikoma *dailės terapija*. Dailės terapijos laisvo piešimo metodas dienos centre taikomas ištisus metus du kartus per savaitę, užsiėmimai trunka 1,5-2,5 valandų, grupės sudaro 7-10 vaikų, patyrusių fizinį ar kitokios rūšies smurtą. Dailė, taikoma kartu su muzika, gydo vaikų, linkusių smurtauti emocijas, mintis. Daugiausia dėmesio skiriama saviraiškai, o ne tam, kad būtų sukurtas „geras“ darbas. Tapymas vaikams padeda labiau pasikliauti savimi, geriau save vertinti. Vaikams patiriantiems prievartą, teikiamas psichologinis konsultavimas, prireikus organizuojama kompleksinė pagalba įtraukiant įvairias institucijas pagal bendradarbiavimo sutartis (<http://org.lcn.lt/senvdc/puslapiai/veikladaugiau.htm>)

Senamiesčio vaikų dienos centro 2006 m. metinėje ataskaitoje, kaip ir kitų dienos centrų ataskaitose (pvz. Elektrėnų dienos centro ir kt.) nurodoma, kad svarbi yra sportinė veikla, nes sportuojant išmokstama gerbti, kontroliuoti ir puoselėti savo kūną, rūpintis sveikata, darnia sąveika su kitais komandos nariais varžybose. Kita efektyvi komandinė veikla – psichoterapinės grupės, kada vaikai diskutuoja apie savo problemas viešai.

Kolektyvinė veikla meno ir sporto būreliuose, psichoterapinėse grupėse ir kt. ugdo vaikų komunikacinius (viešojo kalbėjimo, savęs pateikimo) įgūdžius, moko bendrauti, tapti socialia

asmenybė. Visi šie įgūdžiai pravers vaikui ir mokykloje, ir suaugus, tapus darbo rinkos, kurioje šiuo metu taip aukštai vertinami komunikabilumas ir komandinio darbo įgūdžiai, dalyviais.

Kita svarbi socializacijos forma yra *ekskursijos*, išvykos į teatrą, kiną, koncertus, parodas, kitus miestus. Čia plėtojamos mokinių kultūrinės, pažintinės, istorinės kompetencijos, ugdoma visapusiška asmenybė. Tokiu būdu vaikas mokomas prisitaikyti prie įvairių aplinkų, lavinamas adaptuotis visuomenėje, suvokti skirtingoms aplinkoms tinkamus adekvačius bendravimo stiliškos registrus, aprangos kodus ir t.t. (<http://org.lcn.lt/senvdc/puslapiai/veikladaugiau.htm>).

Svarbi laisvalaikio praleidimo forma yra *vaikų vasaros stovyklos*, kada vaikai mokosi ilgesnį laiką praleisti su bendraamžiais, susipažįsta su stovyklavimo ypatumais, iš arčiau pažįsta gamtą, pakeičia įprastą gyvenimo vietą.

VDC veiklos sprendžia tiek vaikų apleistumo problemas, nes plečiamas vaikų socialinis akiratis, tiek menkų šeimos pajamų problemas, kadangi būrelių, ekskursijų, stovyklų paslaugas vaikai dažniausiai gauna visiškai nemokamai rėmėjų ir valdžios institucijų paramos dėka. Dėl šios priežasties, dienos centrų darbuotojai darbo su vaikais procese turi suvokti, kaip svarbu ugdyti tinkamą požiūrį į paramą. Reikia juos skatinti nebūti kitų išlaikytiniais, bet pelnytis paramą naudinga veikla, kadangi, kaip ir iš kiekvieno, atsiskaityti už gėrybes anksčiau ar vėliau pareikalaus gyvenimo dėsniai. Vaikai gali organizacijoms, kurios remia dienos centrus, atsilyginti savo rankų darbais, organizuoti koncertus ar vaidinimus. Pagal socialinio dalyvavimo apibrėžimą, vaikas turi dalyvauti priimant sprendimus, turi būti aktyvus pilietis, todėl, net ir minimaliai ar simboliškai prisidėdamas prie paramos gavimo, atsilyginamas už tai, ką iš kitų patyrė gero, jis augs kaip pilietiška ir atsakinga asmenybė.

Vaikų dienos centrai teikia socialines paslaugas rizikos grupės vaikams ir šeimoms, padedant jiems integruotis į visuomenę. Dirba socialinį darbą su socialinės rizikos šeima, kad būtų užtikrintos tinkamos sąlygos vaikui augti savo biologinėje šeimoje. Savirealizacijos ugdymas ką tik čia išvardintomis ir kitomis priemonėmis, naudojamomis tiek NVO, tiek ir formaliojo ugdymo įstaigų, prisideda prie įvairių problemų sprendimo, be didesnių konfliktų pašalina ištikus jų kompleksus. Minėtos į savirealizacijos poreikių patenkinamą sutelktos užimtumas yra puiki žalingų įpročių ir deviantinio elgesio prevencija. Įprasminęs save veikloje, mokinys patirs gyvenimo džiaugsmą ir supras, kad mėgstama veikla yra atsvara neigiamoms emocijoms ir destruktiviam elgesiui. Ši veikla ugdo paauglių bendravimo įgūdžius, organizacinius gebėjimus, savivertę, savarankiškumą, kūrybiškumą, skatinti aktyvų dalyvavimą pačių organizuojamose veiklose. Sudaro sąlygas vaikų saviraiškai ir pripažinimui. Ugdo jaunimo lyderius iš rizikos grupės šeimų vaikų, kurie taptų

savarankiškoms ir tvirtoms asmenybėmis, paremtoms moralinėmis vertybėmis, turėtų autoritetą bendraamžių grupėje, sugebėtų organizuoti renginius, mokėtų vadovauti grupei.

1.5.2. Darbas su tėvais

Dienos centrai orientuojasi ir į darbą su tėvais, tačiau tai probleminė ir mažai tyrinėta sritis. Senamiesčio vaikų dienos centro 2006 m. metinėje ataskaitoje, teigiama, kad neretai susiduriama su tėvų abejingumu, kadangi dauguma jų yra iš atskirties grupių. Šeimos išitraukimas ir socialinis dalyvavimas svarbus teikiant pagalbą vaikams. Dienos centre, padedančiame smurtą šeimose patyrusiems vaikams, taip pat turėtų būti svarbus visų vaiko šeimos narių įtraukimas ir socialinis dalyvavimas procese. Dienos centrai turi organizuoti pastovius *tėvų susirinkimus*, kur tėvai gautų visą informaciją apie centro veiklą, nuveiktus darbus (atskaitomumo principas), ateities planus. Tėvai turėtų būti ne pasyvūs susirinkimų stebėtojai, bet kolegialūs dalyviai, turintys sprendimų svarstymo ir priėmimo teises.

Dar viena darbo su tėvais forma – *asmeninės konsultacijos*. Tėvai nuolat turi būti informuojami apie savo vaikų veiklą dienos centre, progresą ar regresą. Socialiniai pedagogai turi padėti tėvams ir vaikams spręsti iškilusias bendravimo problemas. Svarbu siekti dialogo tarp specialistų ir tėvų.

Dienos centras turi būti atviras visuomenei, organizuoti *atvirų durų dienas*, suteikti tėvams galimybę stebėti dienos centro veiklą ar net įsitraukti į ją. Taip gerinamas ryšys tarp proceso dalyvių, apsaugojama nuo išankstinių neigiamų nuostatų, stereotipų ar įtarumo.

1.5.3. Tarpininkavimas, partnerystė su institucijomis

Dar viena, dienos centro, veiklos forma partnerystė su *ugdymo institucijomis*. Bendradarbiavimas su ugdymo įstaigomis atsiskleidžia domėjimusi vaiko ugdymo pasiekimais mokykloje ir tolimesniu lavinimu dienos centre. Neretai ugdymo įstaiga ir VDC keičiasi turima informacija apie vaiką ir jo šeimą. Dirbant kartu lengviau pastebėti, kad vaikas šeimoje patiria smurtą, bei orientotis į pagalbos galimybes.

Su savivaldybe, vyriausybe. Dienos centras tarp valdžios institucijų ir savo klientų tarpininkauja keliais lygmenimis:

1. Padeda gauti socialinę paramą.

2. Padeda suprasti įstatymus ir nukreipia pas atitinkamą valdžios atstovą.
3. Informuoja atsakingus valdžios institucijų specialistus apie socialinės rizikos šeimas.

Šiuo metu Lietuvoje egzistuoja tvarka, jog norėdamas pakliūti į dienos centrą, klientas turi gauti pažymą, kad jis yra socialiai remtinas ir jam reikalinga socialinė parama, tad be tarpininkavimo su valdžios institucijomis neapsieinama jau nuo pat pradžių.

Verslo sektoriaus vaidmuo dažniausiai yra rėmimas. Verslininkai neretai teikia pagalbą produktais ar finansine parama, o VDC atsilygina nemokama, parėmusios įmonės, reklama informacinės sklaidos sistemoje. Svarbu išlaikyti glaudžią, ilgalaikę partnerystę, tačiau tai naudinga turi būti abiem pusėms.

VDC informuoja visuomenę apie savo veiklą, yra atviros ir viešos organizacijos. Iš visuomenės į centro veiklą įsijungia savanoriai, neatlygintinai prisideda prie šių organizacijų gyvavimo. I. Jonutyte (2007) teigia, kad pastaruoju metu vis populiarsnė savanorių veikla tampa Dienos centruose.

Dienos centrai tikrai turi galimybių padėti vaikams patiriantiems smurtą šeimoje. Tačiau magistro darbo autorė pastebi, kad organizuojant smurto prieš vaikus šeimoje prevenciją reikia ieškoti vis naujų priemonių, kurios galėtų būti taikomos šioje srityje. Tokios priemonės kaip projektų kūrimas, įvairių programų įgyvendinimas, renginių organizavimas, įvairiapusis visuomenės švietimas ir kt. išlieka svarbiomis, tačiau dabartinė situacija reikalauja naujų galimybių dirbant su vaikais patyrusiais smurtą šeimoje, kitokių prevencijos organizavimo ir įgyvendinimo būdų. Svarbu keisti visuomenės nuomonę apie smurtą šeimoje, mažinti rizikos veiksnius.

Žvelgiant į dabartinę situaciją Lietuvoje nepakanka Vaikų dienos centrų, nes tų kuriems reikia pagalbos yra žymiai daugiau. Tačiau atsižvelgiant į išteklius ir galimybes reikia į prevencijos organizavimą ir pagalbos vaikams procesą įtraukti kuo daugiau ir įvairaus pobūdžio organizacijų. Todėl itin aktualus tampa minėtas socialinės partnerystės tinklų kūrimas, kuris suteiktų galimybių plėsti įvairias socialines problemas sprendžiančių organizacijų saveiką siekiant tobulinti smurto prieš vaikus šeimoje prevencijos veiklas. Organizacijų bendradarbiavimas palengvintų tikslo siekimą, skatintų realią prevenciją ir kvalifikuotą bei nepaviejuotą pagalbą vaikams patyrusiems smurtą šeimoje.

2. DIENOS CENTRO VEIKLOS SU VAIKAIS, PATIRIANČIAIS SMURTĄ ŠEIMOJE, TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimo, metodikos ir imties charakteristika

Tyrimas buvo atliktas 2010 – 2011 metais. Tyrime naudota anketinė (žr. 1 ir 2 priedus) apklausa. Anketavimas – uždarų ir atvirų klausimų metodu. Tiriamoji grupė sudaryta atsitiktinai. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų savarankiškumo ir anonimiškumo principais. Anonimiškumu siekta gauti autentiškus, atvirus tiriamųjų atsakymus į atviro tipo klausimus.

Apklausoje operacionalizaciją sudaro esminės dalys :

1. Smurtas prieš vaikus šeimoje.
2. Darbas su vaikais socialinio dalyvavimo aspektu.
3. Pagalbos galimybės vaikams patyrusiems smurtą šeimoje.
4. Bendravimas su tėvais.
5. Savanorystė.
6. Partnerystė su institucijomis.

Tiriamąją anketą sudaro:

1. Įvadinė dalis (aprašyta tiriama problema).
2. Pagrindinė dalis (pateikiami tiksliniai klausimai apie tiriamąjį dalyką).
3. Demografinė dalis (sužinota, kurioje Lietuvos vietoje pildyta anketa, surinkti duomenys apie tyrimo dalyvį).

V. Pruskus (2003, p.177) išskyrė anketinės *apklausoje privalumus*:

1. Užtikrina pakankamas atrankos galimybes ir anketų gražinimą.
2. Sudaro galimybę pagal apklausiamųjų reakciją spręsti apie tyrimo problemos aktualumą, reikšmingumą, anketos klausimų sudarymo ir išdėstymo tikslingumą.
3. Anketavimas trunka trumpiau ir kainuoja pigiau nei interviu.

V. Pruskus (2003, p 177-178) išskyrė anketinės *apklausoje trūkumus*:

1. Skiriama nedaug laiko atsakyti į anketos klausimus. Tuo tarpu žmonės yra nevienodos reakcijos, todėl ne visi užpildo anketas arba užpildo skubotai, per daug neįsigilindami į pateiktą klausimų esmę.
2. Anketuojama ne įprastinėje, bet rašymui tinkamoje vietoje, o ta aplinka gali turėti įtakos ir atsakymams.

3. Apklausiamieji būgštauja, kad jų asmenybė bus identifikuota, todėl atsakymų patikimumas kartais nežinomas.

4. Mažas anketų grįžtamumas.

Atliekant anketinę apklausą išvengta anksčiau paminėtų trūkumų. Daugumai anketų užpildyti laiko buvo skirta pakankamai, nes anketos buvo paliktos vaikų dienos centruose ir pasiimtos sutartą dieną, kad respondentai neskubėdami, apgalvodami galėtų jas užpildyti. Dauguma tyrimo dalyvių anketas pildė jiems patogioje vietoje, visiškai neskubinami.

Respondentams buvo užtikrintas konfidencialumas, nes anketa anoniminė. Tikimybė, kad galėjo būti tam tikras procentas nesąžiningų ar paviršutiniškų atsakymų yra, tai galėjo įtakoti dienos centro lankytojų noras kuo greičiau užpildyti anketą.

Anketos buvo nuvežtos į vaikų dienos centrus ir sutartą dieną pasiimtos, tyrėjo ir tyrimo dalyvių ryšys buvo asmeninis, įpareigojantis kokybiškam ir terminus atitinkančiam bendravimui, todėl anketų grįžtamumas 97 %.

Apklausoje dalyvavo 36 vaikų dienos centrų darbuotojai bei savanoriai. Vaikų, lankančių VDC imtis - 231 tyrimo dalyvis. Iš viso tyrimo metu apklausti 267 respondentai. Išsamesnė respondentų imties charakteristika atspindi 1 lentelėje.

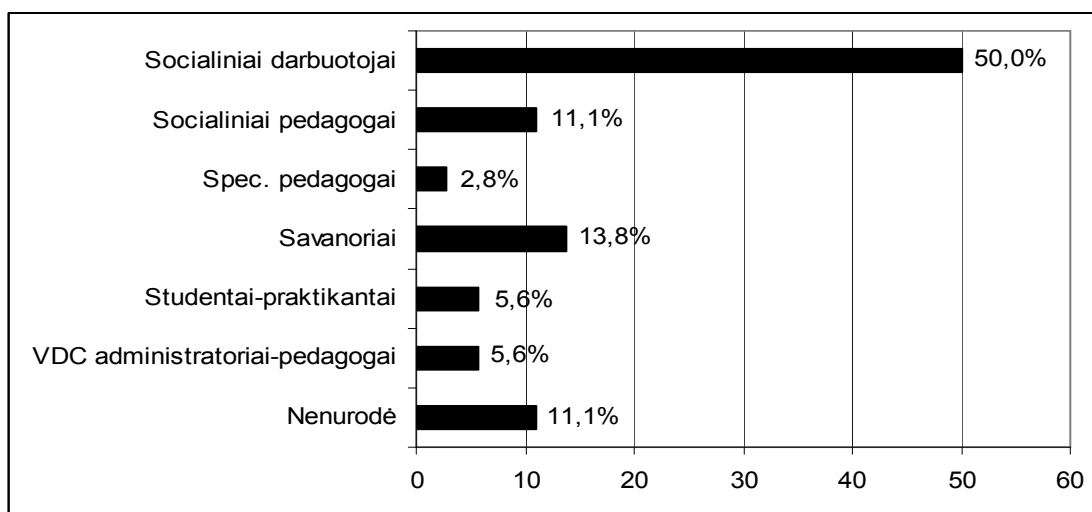
1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį % (N = 267)

Lytis	RESPONDENTAI	
	VDC darbuotojai ir savanoriai	VDC lankytojai
Mot.	94,4	61,5
Vyr.	5,6	38,5

Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktų duomenų, VDC lankytojų apklausoje daugiau dalyvavo mergaičių (61,5 %) nei berniukų (38,5 %), dėl šios priežasties kai kurie atsakymai į anketos klausimus lyginami lyties aspektu. Vaikų dienos centrų darbuotojų pasiskirstymas pagal lytį: moterų 94,4 % , vyrų 5,6 %, tokį skirtumą galėjo įtakoti šio darbo specifika. Dauguma vaikų dienos centrų darbuotojų yra moterys, todėl šios grupės respondentų atsakymai lyties aspektu nebus lyginami.

Anketinėje apklausoje dalyvavo skirtingų specialybių VDC atstovai, taip pat ten atliekantys praktiką studentai, bei savanoriai (žr. 1 pav.).

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal veiklą (N = 36)

Kaip matyti iš 1 paveiksle pateiktų duomenų, pusė (50%) tyrime dalyvavusių respondentų yra socialiniai darbuotojai. 11,1 % respondentų veiklos pobūdžio nenurodė. Likę respondentai - vaikų dienos centruose dirbantys soc. pedagogai, spec. pedagogai bei administratoriai. Neatlygintinai darbuotojams padeda savanoriai ir specialybės praktiką atliekantys studentai.

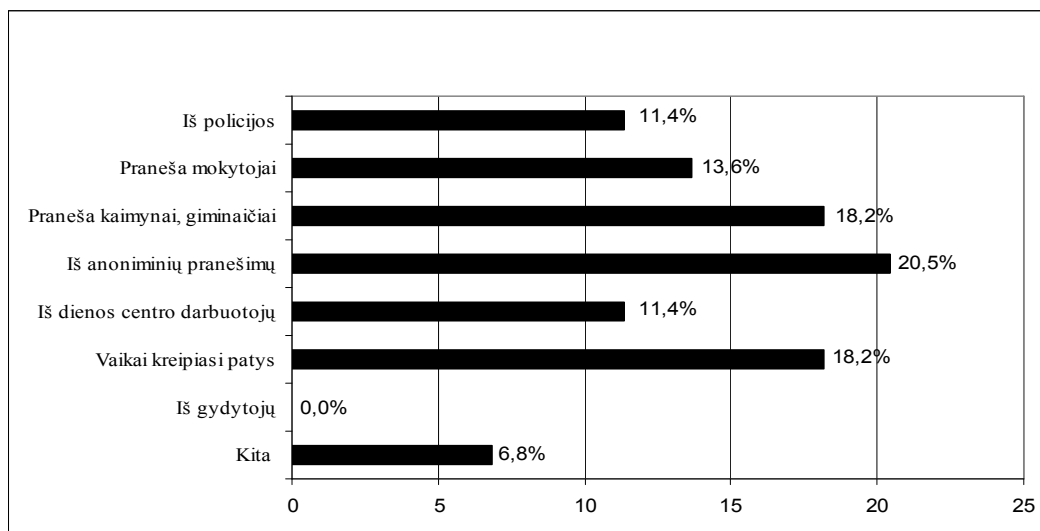
Tyrimo metu gauti duomenys apdoroti Microsoft Excel kompiuterine programa, pateikti procentine išraiška paveiksluose ir lentelėse, aprašyti.

2.2. Tyrimo duomenų analizė

2.2.1. VDC atstovų nuomonės apie dienos centro veiklą su vaikais, patiriančiais smurtą šeimoje, analizė

Šiuo tyrimu buvo išsiaiškintos dienos centro veiklos ypatybės, padedančias spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas.

Pirmuoju klausimu VDC atstovų buvo klausama, iš kur jie sužino apie smurtą patyrusius vaikus. Respondentams buvo pateikti 7 galimi atsakymo variantai bei galimybė įrašyti savo variantą. Atsakymo rezultatai pateikti 2 paveiksle.

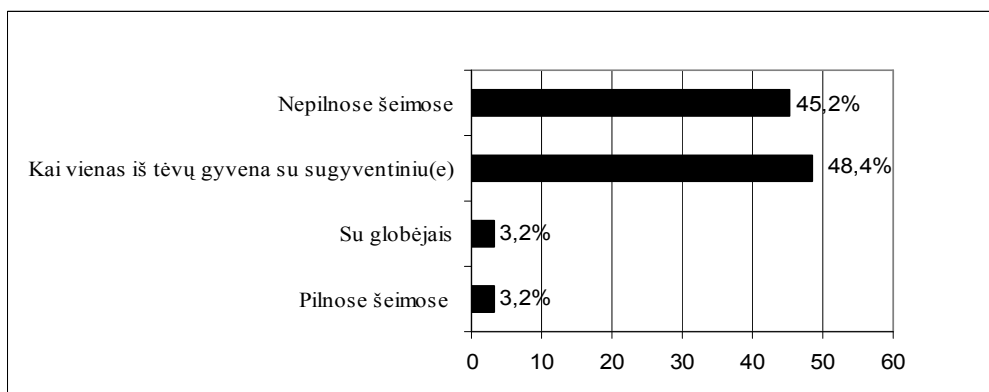

2 pav. VDC darbuotojų /savanorių informacijos apie smurtą patyrusius vaikus šaltiniai (N = 36)

Apklausoje dalyvavę VDC darbuotojai ir savanoriai apie smurtą prieš vaikus dažniausiai sužino iš anoniminių pranešimų (20,5 %), kaimynų ar giminaičių (18,2 %), tuo remiantis, galime teigti, kad visuomenė nėra abejinga vaikų problemoms. Respondentai teigia, kad neretai patys vaikai (18,2 %) kreipiasi pagalbos. Tai stebina, nes psichologų teigimu (Kurienė, 2007), vaikai, patyrę prievartą, dažnai bijo apie tai kam nors pasakyti, kaltina save dėl patirto smurto, galvoja, jog yra skriaudžiami, nes yra blogi, jaučia gėdą.

Respondantai, pasirinkę atsakymo variantą „kita“ pateikė savo atsakymus: sužino iš soc. darbuotojų, kurie dirba su socialinės rizikos šeimomis, taip pat, kad patys VDC darbuotojai, bendraudami su vaikais ir juos stebėdami, išsiaiškina smurto prieš vaikus atvejus.

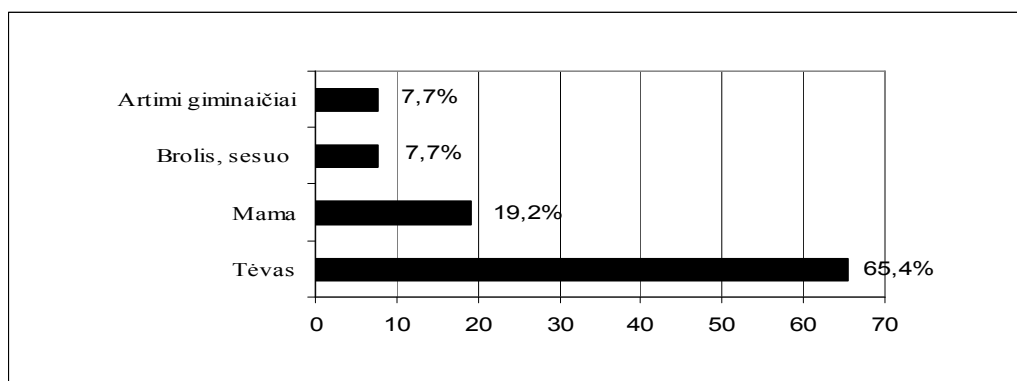
Siekiant išsiaiškinti, kokiose šeimose gyvenantys vaikai dažniausiai patiria smurtą, VDC darbuotojams buvo užduotas antrasis klausimas (žr. 3 pav.).

3 pav. Respondentų atsakymai apie tai, kokiose šeimose gyvenantys vaikai dažniausiai patiria smurtą (N = 36)

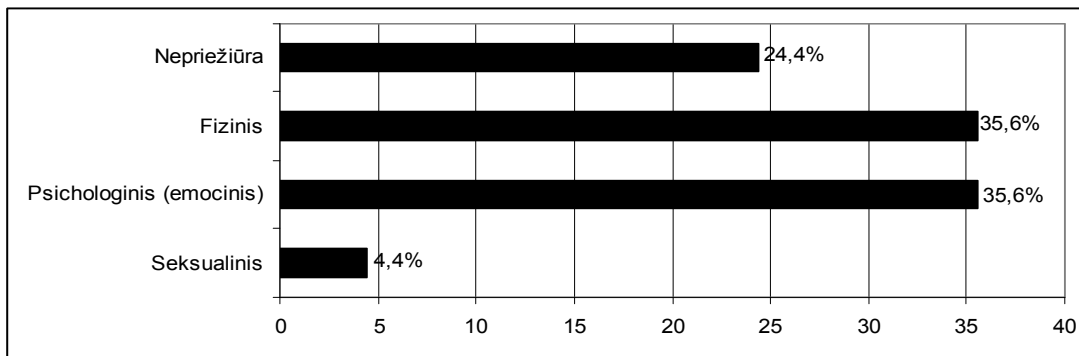
Kaip matyti iš 3 paveiksle pateiktų duomenų, smurtautojais dažniausiai būna vaiko artimiausios aplinkos nariai, dažnai tėvai bei patėviai, nuo kurių vaikas būna priklausomas. VDC atstovų teigimu, dažniausiai smurtą patiria vaikai gyvenantys nepilnose šeimose, arba šeimose, kur vienas iš tėvų gyvena su sugyventiniu(e). Nepilnos šeimos neretai patiria nepriteklius, vienišos mamos linkusios kaltinti vaikus dėl gyvenime patirtų nesėkmių. Tokiose šeimose ne visada suteikiama vaikams reikiama priežiūra, negarantuojamas saugumas ir harmoningą vystymąsi užtikrinančios sąlygos.

Kitame paveiksle (žr. 4 pav.) pateikti duomenys apie tai, kas vaikų dienos centrų atstovų nuomone, šeimoje dažniausiai smurtauja prieš vaikus.

4 pav. VDC atstovų nuomonė apie asmenis, smurtaujančius prieš vaikus šeimoje (N = 36)

Respondentų atsakymai parodė, kad smurtautoju šeimoje daugeliu atveju tampa tėvas (65, 4 %), motinos smurtauja rečiau (19, 2 %). Retai prieš vaikus šeimoje smurtauja broliai, sesės ir artimi giminaičiai. Išsiaiškinus smurtautojus, svarbu sužinoti dažniausiai pasireiškiančias smurto formas (žr. 5 pav.). VDC darbuotojai planuodami prevencinę veiklą, turi atsižvelgti į patirtos smurto rūšies specifiką, pasėkmes asmenybei.

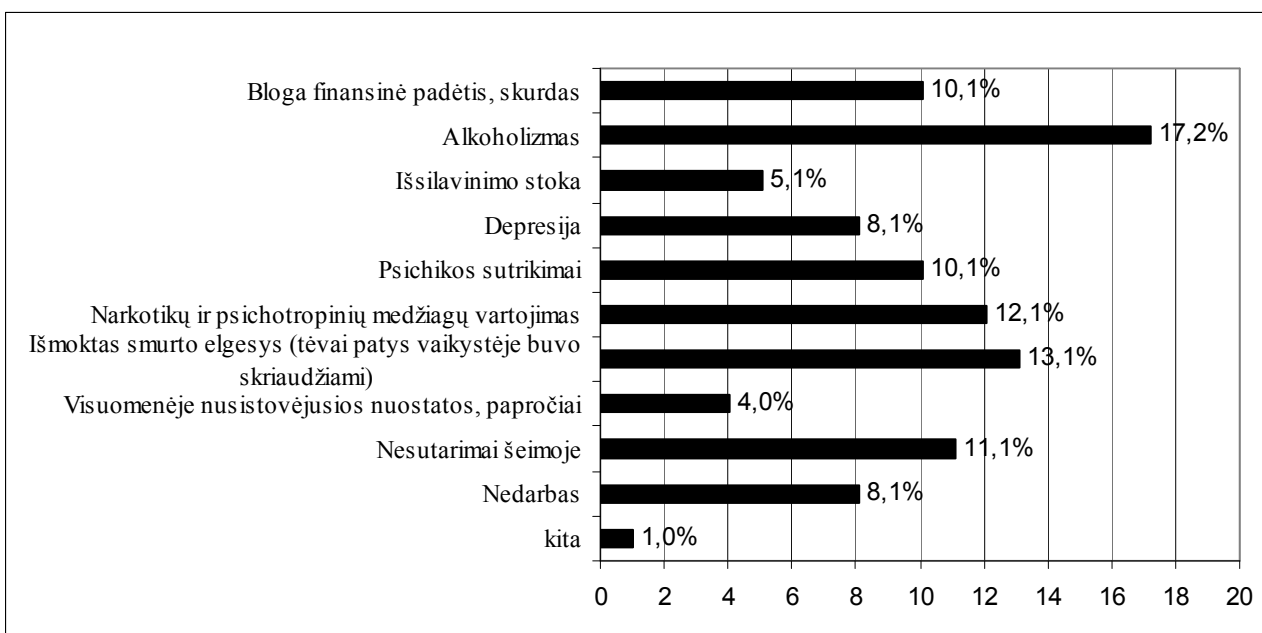
5 pav. VDC atstovų įvardintos dažniausiai šeimose pasireiškiančios smurto formos (N = 36)

Kaip dažniausiai pasitaikančias smurto formas, VDC darbuotojai ir savanoriai nurodė fizinį (35,6 %) ir psichologinį (emocinį) (35,6 %) smurtą. Taip gali būti dėl to, kad fizinio smurto padarinius lengviau pastebėti. Fizinis smurtas, respondentų nuomone, tai – fizinės bausmės vaikams (mušimas, stumdymas, spardymas). Fizinis smurtas apibrėžiamas kaip smurtiniai veiksmai, kurie sukelia skausmą.

Respondentai nurodė, kad psichologinis (emocinis) smurtas dažniausiai pasireiškia vaiko žeminimu, ignoravimu, nevertinimu, menkinimu, terorizavimu, abejojimu vaiku, emociniu engimu, grasinimu, vaikas šeimoje nejaučia psichologinio saugumo.

Kitos smurto formos, respondentų nuomone, patiriamos rečiau, tai nepriežiūra (24,4 %) ir seksualinis (4,4 %) smurtas. Nepriežiūra, anot apklausos dalyvių, pasireiškia neatitinkančia oro sąlygų apranga („žiemą vaikšto su vasarinę striuke“), asmens higienos stoka. Neprižiūrėti vaikai neretai būna alkani, jiems nesudaromos tinkamos sąlygos pamokų ruošai, tėvai nesirūpina jų laisvalaikiu.

Išsiaiškinus dažniausiai smurtaujančius asmenis ir smurto formas, nagrinėjama, kokie veiksniai įtakoja smurto šeimoje atsiradimą (žr. 6 pav.).

6 pav. Veiksniai, įtakoiantys tėvų smurtą prieš vaikus (N = 36)

Kaip matyti iš 6 paveiksle pateiktų duomenų, tėvų smurtą prieš vaikus įtakoja daugelis veiksnių. VDC darbuotojų ir savanorių nuomone, dažniausiai pastebima tokia priežastis, kaip

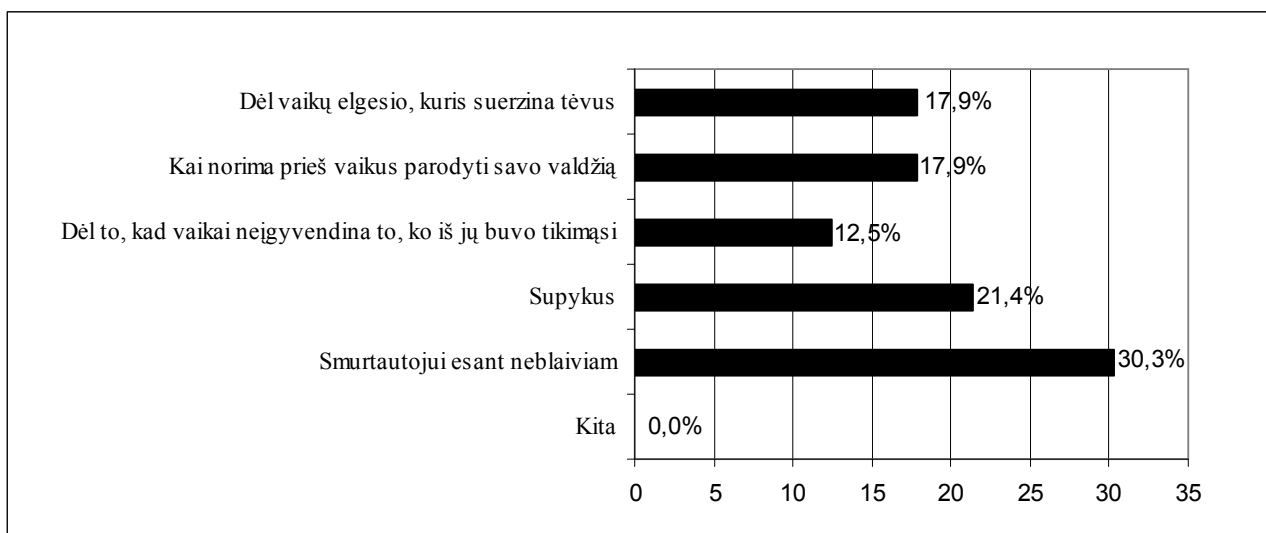

alkoholizmas (17,2 % respondentų). Kitos priežastys, lemiančios smurto prieš vaikus šeimoje atsiradimą, respondentų nuomone, yra šios: išmoktas smurto elgesys (13,1 % respondentų), narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas (12,1 % respondentų). Tokios šeimos dažniausiai įvardinamos kaip patiriančios socialinę atskirtį. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo (2004) 2 straipsnio 5 punkte sakoma, kad socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis arba (ir) yra priklausomi nuo azartinių lošimų, arba (ir) dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ir nemoka prižiūrėti vaikų, arba (ir) naudoja psichologinę, fizinę ir seksualinę prievartą, arba (ir) gaunama valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams. Taigi mūsų tyrimo duomenys pilnai patvirtina dokumente išsakytą teiginį.

Kaip minėta teorinėje darbo dalyje (Žukauskienė, 2001), daugelis smurtautojų vaikystėje patys patyrė smurtą, todėl suaugę jie tarsi keršija už tai, ką patys išgyveno. Pamažu charakterio nukrypimai pereina į despotizmą ir tampa smurtaujančio asmens gyvenimo norma.

Išnagrinėjus veiksnius, įtakančius tėvų smurtą prieš vaikus, galime teigti, kad šio reiškinio egzistavimą lemia įvairaus lygmens (individo ir aplinkos) ir įvairaus pobūdžio (socialinio, psichologinio, biologinio, medicininio ir kt.) veiksniai.

Kitame paveiksle (žr. 7 pav.) pateikti duomenys apie tai, kokiais atvejais dažniausiai smurtaujama prieš vaikus.

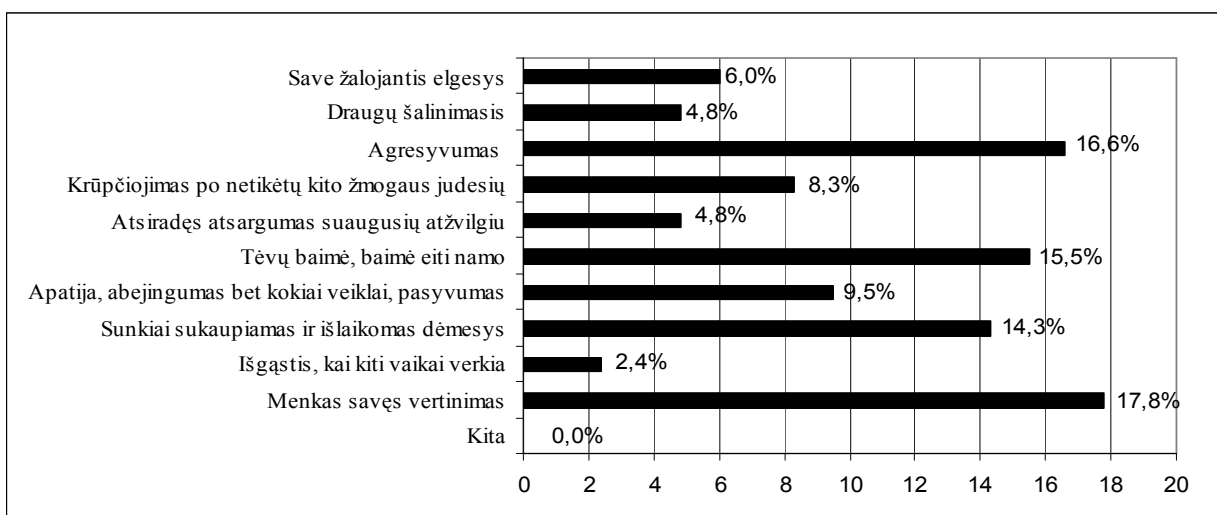

7 pav. **Smurtą prieš vaikus iššaukiančios priežastys (N = 36)**

Šio klausimo atsakymų analizė rodo, kad prieš vaikus dažniausiai smurtaujama smurtautojui esant neblaiviam (30,3 %), ar supykus (21,4 %). Smurtas prieš vaikus neretai pasireiškia kaip noras išlieti pyktį. Šeimos nariai dėl savo asmeninių nesėkmių, nepriteklių, charakterio savybių ar kitų

priežasčių išsilieja ant silpnosio, to, kuris negali pasipriešinti, kuris yra nuo jų priklausomas. Taip prieš vaikus demonstruojama galia, jėga bei valdžia (17,9 %). Respondentai išskyrė, kad prieš vaikus smurtaujama ir dėl netinkamo jų elgesio, kuris suerzina tėvus. Erzinantį elgesį apibrėžti sudėtinga, tai gali būti kūdikio verksmas ar paauglio maištas, nesimokymas, nepaklusnumas, priešgyniavimas ir t. t.

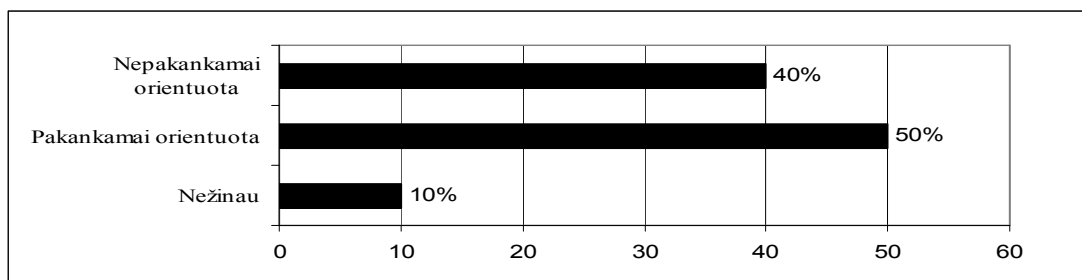
Smurtinis elgesys su vaikais iš esmės yra analogiško elgesio anomalijų šeimoje ir visuomenėje pradžia, tęsinys ir pasekmė. Respondentų apibūdinta vaikų reakcija į tokių tėvų elgesį pateikiama 8 paveiksle.

8 pav. VDC darbuotojų ir savanorių nuomonė apie vaikų reakciją į smurtą prieš juos (N = 36)

Respondentų nuomone, dauguma tokių vaikų linkę menkai save vertinti (17,8 %) arba yra agresyvūs (16,6 %). Kai vaikas nepasitiki savimi atsiranda emocinis barjeras – išankstinis negatyvus požiūris į aplinkinius. Agresija pasireiškia įvairiomis formomis, neretai tokie vaikai maištauja prieš suaugusiuosius, plūsta, stumdo, muša ar tyčiojasi iš bendraamžių. Dažnai būna grubūs, beiešką menkiausias dingsties kitą asmenį įžeisti. Galime daryti prielaidą, kad netinkama aplinka, nuolatos namuose patiriama prievarta įtakoja tėvų baimės ar baimės eiti namo atsiradimą (15,5 %). Ieškodami pripažinimo, atamos ar tapatumo, skriaudžiami vaikai dažnai pasirenka vadinamą „gatvės auklėjimą“. Jie susiranda amoralių draugų, kurie daro dar blogesnę įtaką. Imama kartu valkatauti, vagiliauti, chuliganauti.

Siekiant to išvengti ir padėti vaikams, spręsti įvairaus pobūdžio jų problemas, kuriami dienos centrai. Respondentų buvo pasiteirauta, ar VDC veikla pakankamai orientuota į vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemų sprendimą (žr. 9 pav.).

9 pav. VDC darbuotų ir savanorių nuomonė, apie dienos centro veiklos orientaciją į vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemų sprendimą (N = 36)

Pusė apklausoje dalyvavusių respondentų išreiškė nuomonę, jog VDC veikla pakankamai orientuota į pagalbą vaikams, patiriantiems smurtą šeimose. Respondentai nurodė, kad dienos centro veikla nėra pakankamai orientuota (40 %) į vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemų sprendimą, argumentavo, kad trūksta finansavimo, kvalifikuotų, kompetetingų darbuotojų. Taip pat išskyrė veiklos galimybių ribotumą: „šiuo atveju dienos centras, gali tik kalbėtis su patiriančio smurtą vaiko šeima, tačiau tai problemų neišsprendžia. Derėtų kreiptis į vaikų teisių apsaugos tarnybą“. Atsakymą „Nežinau“ pasirinko VDC savanoriai ar praktiką atliekantys studentai, kurie dar nėra pakankamai susipažinę su organizacijos veikla.

Kitu klausimu išsiaiškinta, kaip reikėtų tobulinti veiklą, orientuotą į pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje. Respondentams buvo pateiktas atviro tipo klausimas, *kaip, jūsų nuomone, reikėtų tobulinti veiklą, orientuotą į pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje?* Atsakymai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

VDC darbuotų ir savanorių nuomonė apie dienos centrų veiklos, orientuotos į pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje, tobulinimą (N = 36)

Respondentų nuomonės	Atsakymų skaičius procentais
Informuoti visuomenę apie smurtą prieš vaikus ir jo padarinius	4,5
Suteikti vaikams profesionalią psichologinę pagalbą	44,0
Gerinti bendravimą ir bendradarbiavimą tarp institucijų	10,9
Tobulinti socialinių darbuotojų kompetencijas	7,3
Didinti finansavimą VDC	4,5
Kelti darbuotojų kvalifikaciją	4,5
Tobulinti bendravimą ir bendradarbiavimą tarp VDC	7,3
Organizuoti daugiau projektų, renginių	8,5
Skatinti savanorystę	8,5

Respondentų nuomone, pagalba smurtą patyrusiems vaikams būtų efektyvesnė, jei jiems būtų suteikiama profesionali psichologinė pagalba (44,0 %). Galime daryti prielaidą, kad tokį atsakymą įtakojo tai, kad vaikų dienos centrai neturi psichologų, tai problema, nes psichologinės pagalbos reikia ne tik smurtą patyrusiems vaikams, bet ir šalia jų esantiems žmonėms. Smurtas palieka galias žymias, trukdo asmenybei harmoningai augti ir vystytis, komplikuoja tolimesnį gyvenimą ir neigiamai įtakoja elgesį. Kad problema būtų efektyviai sprendžiama, svarbu psichologinę pagalbą suteikti ne tik vaikui, bet ir jo šeimai.

Respondentų nuomone, reikėtų gerinti bendravimą ir bendradarbiavimą tarp institucijų (10,9 %). Glaudus bendradarbiavimas tarp dirbančių su šia problema institucijų, keitimasis informacija, nuoširdi pagalba vieni kitiems, padėtų efektyviau kovoti su smurto šeimoje reiškiniu, numatyti prevencijos galimybes ir sušvelninti pasėkmes. Remiantis mokymosi visą gyvenimą strategija, svarbu tobulinti socialinių darbuotojų kompetencijas, skirti lėšų jų kvalifikacijos kėlimui.

Respondentų buvo prašoma įvertinti kiekvieną teiginį, išreiškiant jų nuomonę apie tai, kaip svarbu dienos centrums dirbti su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje. Respondentams buvo pateikta 12 teiginių, kuriuos jie turėjo suranguoti pagal svarbą: „labai svarbu“, „svarbu“, „nesvarbu“, „visai nesvarbu“. Atsakymo rezultatai pavaizduoti 3 lentelėje.

3 lentelė

VDC darbuotų ir savanorių nuomonė apie tai, kaip svarbu dienos centrums dirbti su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje (N = 36)

Teiginys	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Su vaikais dirba psichologai	94,7	5,3	-	-
Su vaikais dirba soc. pedagogai	55,6	44,4	-	-
Dienos centre sudaromos galimybės lavinti vaikų socialinius įgūdžius	68,4	31,6	-	-
Vaikams yra užtikrinama pilnavertė mityba	21,1	78,9	-	-
Skatinamas pačių vaikų iniciatyvumas	57,9	42,1	-	-
Vaikai važiuoja į ekskursijas	10,5	89,5	-	-
Vasarą yra rengiamos stovyklos	42,1	57,9	-	-
Lanko teatrą, parodas	10,5	79,0	10,5	-
Vaikai gauna paramą (rūbais, mokykliniais reikmenimis)	42,1	57,9	-	-
Vaikai gali pasirinkti lankyti sportinės veiklos būrelius	5,3	84,2	10,5	-
Vaikai gali pasirinkti lankyti meninės veiklos būrelius	26,3	68,4	5,3	-
Sprendžiant mokymosi problemas, tariamasi su vaiku, kas jam geriausiai padėtų.	52,6	47,4	-	-

Dienos centrų atstovai teigia, kad svarbu skatinti vaikų iniciatyvumą (57,9 %). Socialinį dalyvavimą, atspindi vaikų įsitraukimas į veiklas. Kuo labiau vaikai rodo iniciatyvą, tuo labiau jie socialiai dalyvauja ne tik dienos centro gyvenime, bet ir visuomenės gyvenime. Anot respondentų vaikų pasitikėjimas savimi skatinamas, sudarant palankias sąlygas savirealizacijai meninėse, sportinėse ir kt. veiklose. Užsiimdamas mėgstama veikla, vaikas jaučiasi gerai, svarbu ir tai, kad viskas vyksta laisva valia. VDC padeda vaikus įtraukti į ugdymo procesą. Sprendžiant mokymosi problemas tariamasi su vaiku, kas jam geriausiai padėtų. Svarbu, kad su vaikais dirbtų kompetetingi ir kvalifikuoti specialistai, ypatingai svarbus psichologo darbas (94,7 %).

Dienos centrų atstovai išskiria pilnavertės vaikų mitybos, paramos rūbais ar mokykliniais reikmenimis, svarbą. Skurdas, lėšų stygius, dažna problema, dienos centrus lankančių, vaikų šeimose.

Vaikų dienos centro darbuotojai skiria dėmesio ir vaikų laisvalaikiui. Vaikai turi galimybių išvykti į ekskursijas, vasaros stovyklas, pakeliauti. Tai yra itin svarbu, nes vaikai pakeičia įprastą aplinką, susiranda naujų draugų, prasiplečia jų akiratis.

Dienos centro darbuotojai kiekvieną dieną planuoja ir kryptingai organizuoja savo veiklą. Kuriami planai, strategijos siekiant padėti spręsti įvairias problemas su kuriomis susiduria vaikai. Buvo prašoma nurodyti, kokia veikla efektyviausia dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje. VDC darbuotojams ir savanoriams buvo pateiktas atviros formos klausimas, *kokia veikla, Jūsų nuomone, efektyvi dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje?* Atsakymai į klausimą pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

VDC darbuotų ir savanorių nuomonė apie veiklos efektyvumą, dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje (N = 36)

Efektyvi veikla	Atsakymų skaičius procentais
Psichologo konsultacijos	20,1
Dailės terapija	4,7
Nuoširdus bendravimas, atviri pokalbiai	16,3
Vaikų interesų atstovavimas	2,7
Individualus darbas, atsižvelgiant į vaikų poreikius	2,7
Meninė veikla	16,3
Bendravimas su šeimos nariais	4,7
Sportinė veikla	2,7
Paskaitos, pokalbiai, renginiai	19,0
Išvykos, stovyklos, ekskursijos	2,7
Filmų žiūrėjimas	2,7
Komandinis darbas	2,7
Pagalbos grupės	2,7

Kaip ir ankstesniuose atsakymuose išryškėja psichologo konsultacijų svarba (20,1 %). Efektyvūs smurto prevencijos tematika renginiai, pokalbiai bei paskaitos. Paveikus atviras ir nuoširdus bendravimas (16,3 %), meninė veikla (16,3 %).

Daug vidaus ir išorės veiksnių įtakoja sėkmingą veiklos įgyvendinimą ir kvalifikuotos pagalbos suteikimą, neretai VDC darbuotojai, dirbdami prevencinį ir korekcinį darbą, susiduria su įvairaus pobūdžio problemomis. Respondentų buvo prašoma įvardinti problemas, kurios apsunkina pagalbos vaikams procesą. Atsakymai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

Problemos, su kuriomis susiduria VDC darbuotojai, teikdami pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje (N = 36)

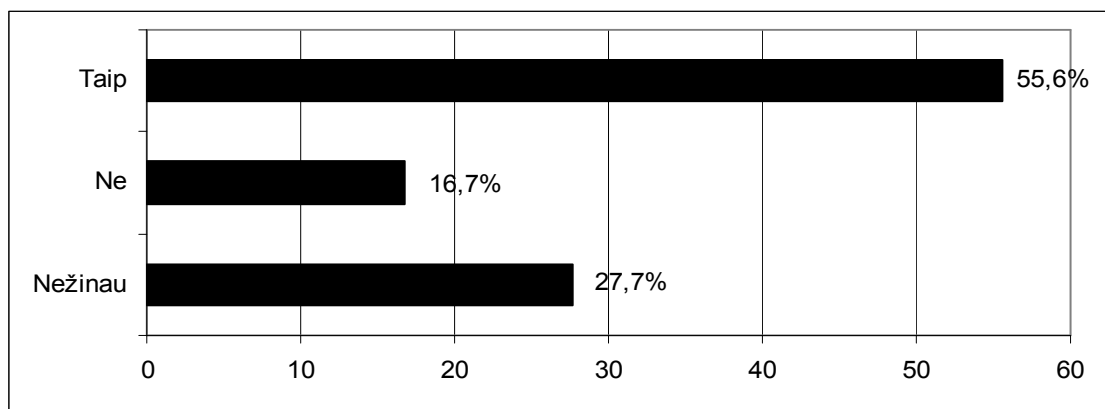
Problemos	Atsakymų skaičius procentais
Finansavimo stoka	13,5
Tėvų abejingumas	32,5
Vaikų nenoras išsipasakoti, jų uždarumas	40,5
Vaikų agresyvumas	9,0
Nepakankamas bendravimas ir bendradarbiavimas tarp institucijų	4,5

Problema, su kuria dažniausiai susiduria VDC darbuotojai, yra vaikų nenoras išsipasakoti, jų uždarumas (40, 5 %). Smurto aukos vengia bendrauti, atsiverti, nes jaučiasi menkos, nevertinamos, neretai tokios asmenybės praranda ryžtingumą ar tampa bailios. Ryžtasi išsipasakoti tik tada, kai padėtis tampa nebevaldoma ir nebeįmanoma jos nuslėpti. Jei vaikas nori išsipasakoti, būtina jį išklaudyti, padrašinti atviram pokalbiui. Galime daryti prielaidą, kad geras mikro klimatas, nuoširdi aplinka bei grupinės veiklos padėtų jiems atsiverti.

Kita problema - tėvų abejingumas (32,5 %), kuri gali įtakoti tėvų atsakomybės, pilietiškumo, socialinio dalyvavimo stoka, tačiau tokia situacija gali egzistuoti ir dėl neišplėtotos tėvų įtraukimo į vaikų dienos centro veiklą sistemos.

Dar viena problema, su kuria susiduria VDC, tai finansavimo stoka (13,5 %). Finansavimo nepakankamumas apriboja ne tik paslaugų keikį bet ir kokybę. Jei situaciją būtų kitokia, nekiltų problemų dėl psichologo konsultacijų, veiklos įvairovės, darbuotojų pakankamumo ar prevencijos organizavimo.

Kitu klausimu VDC darbuotojų buvo klausama, ar *vaikų dienos centras dalyvauja smurto prevencijos programose*? Respondentams buvo pateikti 3 galimi atsakymo variantai bei galimybė pakomentuoti atsakymą. Atsakymo rezultatai pateikiami 10 paveiksle.

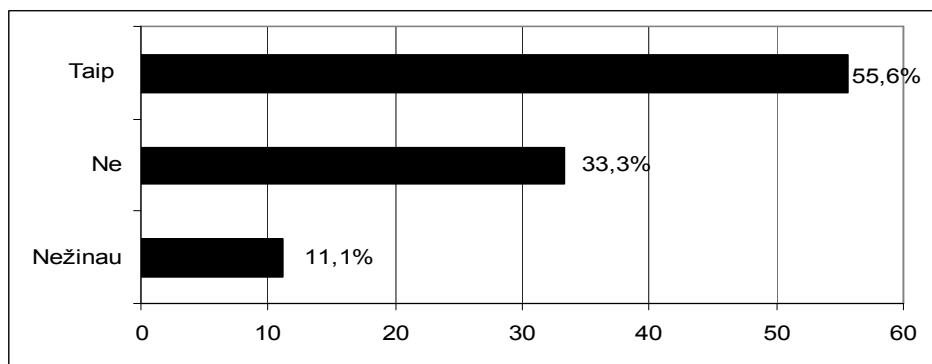

10 pav. VDC atstovų dalyvavimas smurto prevencijos programose (N = 36)

Respondentai nurodė, kad dienos centras, kuriame dirba, nedalyvauja smurto prevencijos programose (16,7 %), nurodė priežastis, tai lėšų nepakankamumas, transporto ir susisiekimo problemos, nelaimėtas projektas. Buvo argumentuojama, kad VDC bendradarbiauja su mokyklomis, kurios vykdo smurto prevenciją. Dienos centras turėtų pratęsti ir papildyti mokyklos darbą, būti bendradarbiu, o ne stebėtoju, kovojant su smurtu.

Daugiau nei pusę anketinėje apklausoje dalyvavusių VDC atstovų nurodė, kad vaikų dienos centras, kuriame dirba, dalyvauja smurto prevencijos programose (55,6 %). Buvo įvardintos tokios prevencinės programos: dailės terapijos programa „Kalba ba žodžių“, socialinių įgūdžių ugdymo programa „Pasitikėjimo piramidė“, seksualinio, fizinio, emocinio (psichologinio) smurto prevencijos programa „Padedu sau ir kitiems“, „Savaitė be patyčių“, „Smurtui – NE!“, tėvų savipagalbos grupinių užsiėmimų programa „Augu kartu su vaiku“.

Kitu klausimu VDC darbuotojų buvo klausiama, ar *dienos centras pakankamai gerai įtaukia tėvus į bendrą veiklą*? Respondentams buvo pateikti 3 galimi atsakymo variantai bei galimybė pakomentuoti atsakymą. Atsakymo rezultatai pateikti 11 paveiksle.

11 pav. VDC darbuotojų ir savanorių nuomonė apie tėvų įtraukimą į bendrą veiklą (N = 36)

VDC atstovai teigia, kad tėvai yra įtraukiami į bendrą veiklą (55,6 %), tačiau prieš tai klausimu atskleista, kad tėvų abejingumas yra viena didžiausių problemų (žr. 5 lentelę). Vaikų dienos centrų darbuotojai organizuoja reguliarius susitikimus su tėvais. Galime daryti preilaidą, kad reguliarumas ir pastovumas būtini išlaikyti tėvų ryšį su dienos centru. Nuolat pasikartojantys susitikimai, tampa įpročiu, nors iš pradžių sunku pritraukti tėvus į susirinkimus.

Bendradarbiavimas su tėvais užtikrina vaiko problemų sprendimą, ėjimą į priekį. Efektyviau problemos sprendžiamos, kai tėvai gali drauge su vaiku dalyvauti dienos centrų gyvenime. Galbūt reikėtų ieškoti įvairesnių darbo būdų ir formų orientuotų į tėvų motyvacijos, aktyvumo ir sąmoningumo gerinimą.

VDC darbuotojams privalu būti atviriems su tėvais, nes nežinojimas skatina įtarumą ir nepasitikėjimą. Dienos centruose yra atskaitomybė, tėvai informuojami, kur panaudojamos lėšos, kaip ugdomi vaikai. Svarbu atsižvelgti į tėvų nuomonę, pasiūlymus, idėjas.

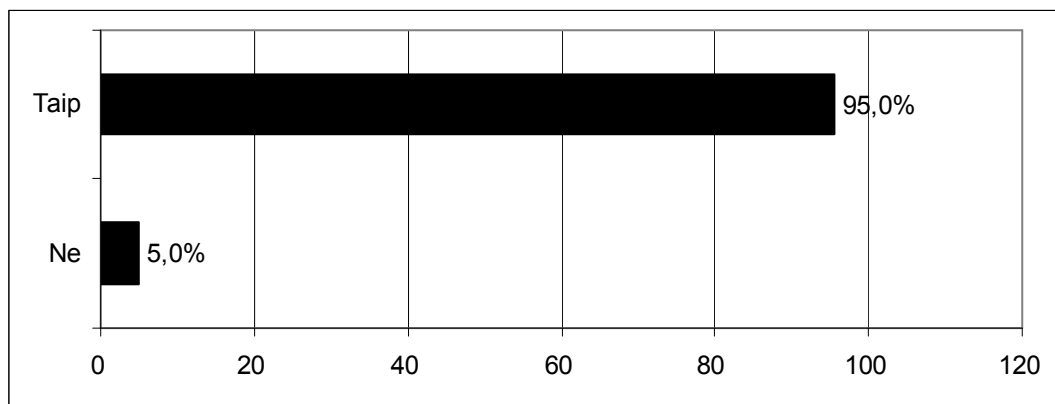
Kitu klausimu buvo išsiaiškinta, kad vaikų dienos centrai pakankamai bendradarbiauja su mokyklomis, sprendžiant vaikų patyrusių smurtą šeimoje problemas. 80 % respondentų nurodė, kad dienos centras, kuriame dirba, aktyviai ir kryptingai bendradarbiauja su mokyklomis. Neigiamą atsakymą pasirinkę apklausos dalyviai argumentavo: „mokyklos nerodo iniciatyvos“ , „ne visų mokyklų soc. pedagogai noriai bendradarbiauja, laiko slapta informaciją apie vaikus, jų šeimas, problemas“. Švietimo vadyboje ypatingai svarbi komunikavimo funkcija, dalinimasis patirtimi ir informacija siekiant tobulinti ugdymo procesą.

Dienos centras turi būti atviras visuomenei, dalyvaujantis įvairiose veiklose ir projektuose, tokiu būdu galima išspręsti ir su finansavimu susijusias problemas. VDC darbuotojai bei savanoriai atsakė į klausimą ar *dienos centras aktyviai vykdo projektus, siekiant gauti paramą savo veiklai iš valdžios, iš Europos Sąjungos, iš verslo*. 75 % apklausos dalyvių nurodė, kad centras, kuriame jie dirba, vykdo projektinę veiklą. Anketose respondentai įvardino socializacijos projektą, rašomą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, taip pat bendradarbiavimą su NVO, vykdomą projektą „Spindulys“ kurį finansuoja Socialinių paslaugų priežiūros departamentas. Buvo minimas projektas „Suteikiame pagalbą šeimai“ ir „Humana people to people“ projektas „Maitinkime vaikus geriau.“ Projektų įgyvendinimas ne tik suteikia trūkstamų lėšų, bet ir praplečia veiklos galimybes.

Svarbus veiksnys efektyvinant veiklą ir siekiant užsibrėžtų tikslų yra ne tik dalyvavimas projektinėje veikloje ir glaudžių santykių su verslo sektoriumi palaikymas, bet ir bendruomeniškumas. Galime daryti prielaidą, kad VDC ypatingai svarbu, jog veiklos bruožai, vertybės ir principai būtų paremti bendravimu ir bendradarbiavimu. Bendruomeniškumas ypatingai

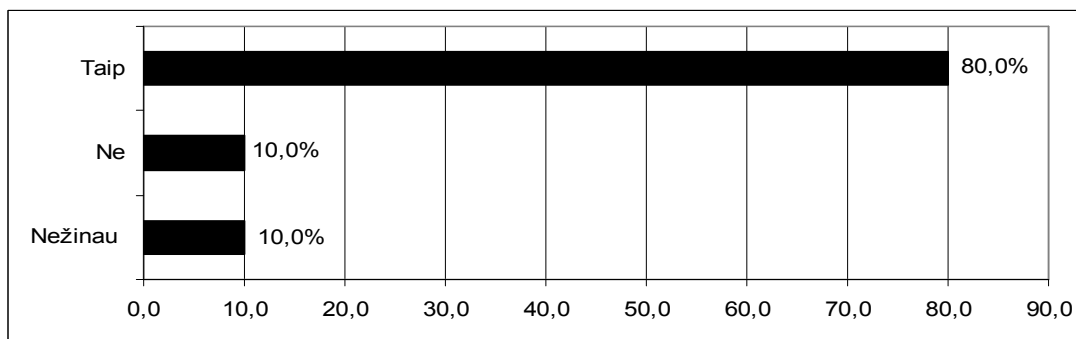
svarbus sprendžiant vaikų patiriančių smurtą šeimoje problemas. Kadangi bet kuris vaikų dienos centras yra bendruomenė, svarbu suvokti bendruomeniškumo principo svarbą, todėl respondentų buvo prašoma atsakyti, ar *dienos centro, kuriame jie dirba, veikla pagrįsta bendruomeniškumo principais (kiekvienas narys jaučiasi lygiaverčiu)* (žr. 12 pav.).

12 pav. Respondentų nuomonė apie dienos centro, kuriame jie dirba, veiklos pagrindimą bendruomeniškumo principais (N = 36)

Beveik visi tyrimo dalyviai šį teiginį įvertino teigiamai. Buvimas lygiaverčiu dienos centru dalyviu, skatina pasitikėjimą ir atvirumą. Bendruomeniškumas yra labai svarbu, nes kiekvienas žmogus ateina į pasaulį kaip į pirminę bendruomenę – šeimą. Pasitaiko, kad socialinės rizikos šeimose ši bendruomenė suardyta, šeimos yra nepilnos. Labai svarbu, kad vaikas, atėjęs į dienos centrą, rastų bendruomenę ir, kad į jį būtų žiūrima kaip į asmenybę, lygiavertį dalyvį, partnerį, komandos narį.

Paskutiniu anketos, skirtos vaikų dienos centrų darbuotojams, klausimu buvo siekta išsiaiškinti ar vaikų dienos centre sudarytos sąlygos aktyviai savanoriškai veiklai (žr. 13 pav.).

13 pav. Respondentų nuomonė apie vaikų dienos centre sudarytas sąlygas aktyviai savanoriškai veiklai (N = 36)

Apklauso dalyvių teigimu sąlygos savanorystei yra sudarytos (80 %). Keliose vaikų dienos centruose pavyko apklausti ir savanorius. Mūsų visuomenėje dar nėra susiformavusio adekvataus

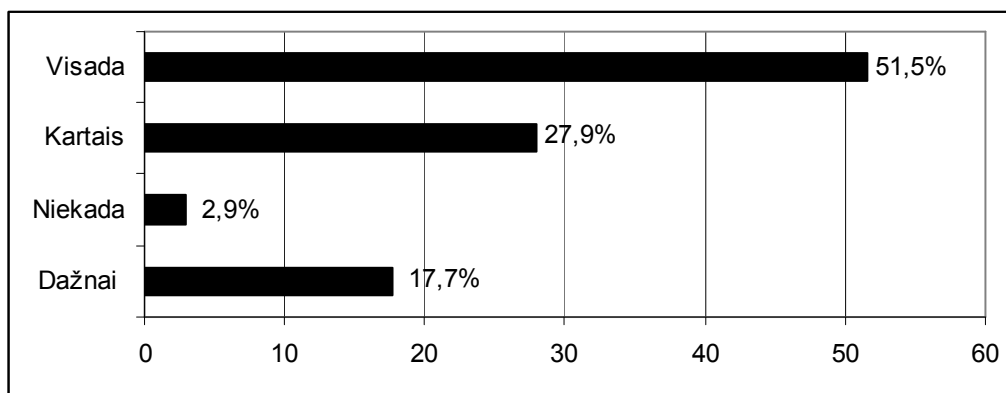
požiūrio į savanorystės fenomeną, neretai asmenys siekia tik materialinės naudos, nusigręžia nuo dvasinių vertybių. Savanoriška veikla turi daugybę formų, yra pasirenkama laisva valia, siekiama padėti kitiems. VDC savanoriška veikla būtų naudinga, nes nauji žmonės skatina vaikų susidomėjimą, motyvuoja naujai veiklai, savanoris gali tapti pavydžiu, autoritetu, draugu. Tai padėtų vaikams sprendžiant bendravimo sunkumus, keltų mokymosi motyvaciją, sušvelnintų namuose patirto smurto pasėkmes.

VDC darbuotojai išskyrė kaip reikėtų tobulinti veiklą, orientuotą į pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje. Jie nurodė, kokia veikla efektyvi ir kaip svarbu dienos centrams dirbti su šiais vaikais, bei įvardino su kokiomis problemomis susiduria. Galime daryti prielaidą, kad savo darbe, VDC atstovai ir remiasi nurodyta efektyvia veikla. Svarbu išsiaiškinti, ar vaikų dienos centrų atstovų ir lankytojų nuomonės sutampa. Abi šios respondentų grupės buvo apklaustos anketavimo metodu, tokiu būdu išsiaiškinti nuomonių sutapimai ir skirtumai, išskirta kas paveiktu padedant nuo smurto šeimoje nukentėjusiems vaikams.

2.2.2. VDC lankytojų nuomonės apie dienos centro veiklą orientuota į pagalbą vaikams, patiriantiems smurtą šeimoje.

Siekiant išsiaiškinti dienos centro veiklos ypatybes, padedančias spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas buvo apklausti ne tik VDC darbuotojai bei savanoriai, bet ir lankytojai. Ištirta, ar darbuotojų nuomone tinkamiausia veikla atitinka vaikų poreikius.

Pirmuoju, anketos skirtos vaikams, klausimu išsiaiškinta, ar jie jaučiasi saugūs šeimoje (žr. 14 pav.)

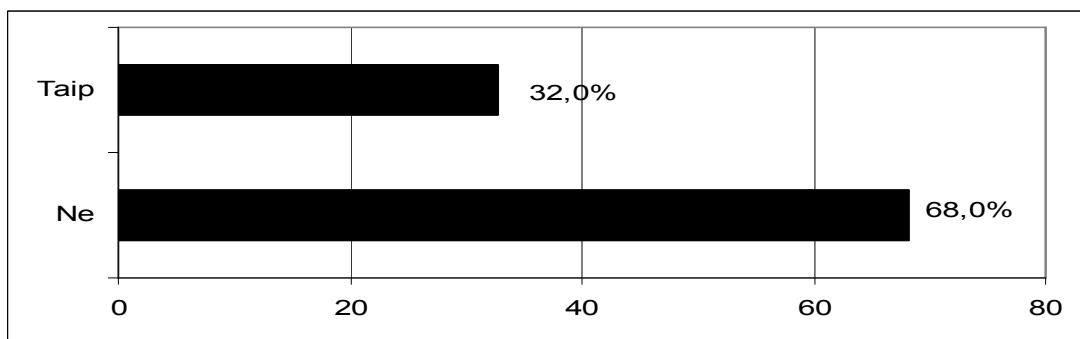

14 pav. VDC lankytojų saugumas šeimoje (N = 231)

Apklausoje duomenimis 51,5 % respondentų jaučiasi saugūs šeimoje. 27,9 % nurodė, kad tik „kartais“, o 17,7 % „dažnai“ jaučiasi saugūs ir 2,9 % „niekada“ nejaučia saugumo. Vaikams labai svarbu emocinis, psichologinis ir fizinis saugumas. Kada vaikas nesijaučia saugus, yra apleistas, padidėja rizika, kad jis gali išbandyti alkoholį, narkotikus. Tokie vaikai dažnai būna nelaimingi, nusiminę, pasimetę, jiems sunku bendrauti su bendraamžiais, nes bendravimas jų šeimoje pagrįstas baime ir grėsme. Jausdami baimę bei nesaugumą ir nesulaukdami specialistų (socialinių pedagogų, psichologų) ar artimų žmonių pagalbos, vaikai susiduria su rimtais psichologiniais, emociniais, socialiniais sutrikimais ir problemomis, gali ryžtis net savižudybei. Šeimoje nėra patenkinti šių vaikų saugumo, savęs įtvirtinimo, pripažinimo poreikiai, kas liudija nutrūkusius jų pozityvius ryšius su šeima. Augdama tokioje aplinkoje asmenybė nuolatos yra žeminama, įžeidinėjama, o tai gali įtakoti nepasitikėjimo kitais, savęs izoliacijos, apatiškumo, abejingumo sau ir kitiems atsiradimą.

Vaikai kurie nesijaučia saugūs šeimoje neretai arba linkę paklusti ir žemintis, arba šiurkščiai elgiasi su kitais. Nuolatinė baimė, verčia juos imtis savigynos. Vaikams labai reikalinga mokytojų, auklėtojų, kitų suaugusiųjų pagalba, ypač kai jos nesulaukiama šeimoje. Socialiniai pedagogai, socialiniai darbuotojai turi atlikti savo funkcijas – pastebėti vaikų patirtas baimes šeimoje, nesaugumą, stengtis integruoti visų socialinių klasių atstovus, rizikos grupes.

Kitu klausimu, respondentų buvo prašoma atsakyti, ar *jiems teko patirti smurtą šeimoje*. Atsakymo rezultatai pavaizduoti 15 paveiksle.

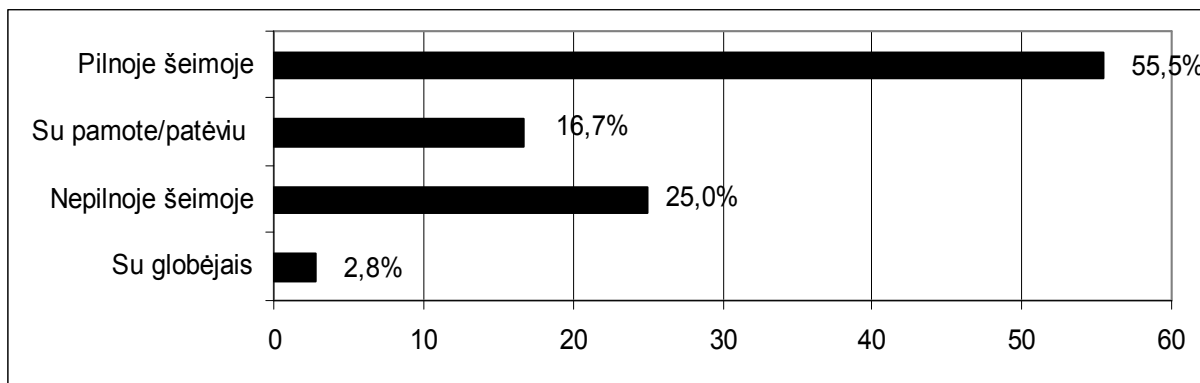

15 pav. Vaikai apie patirtą smurtą šeimoje (N = 231)

68,2 % apklausoje dalyvavusių, VDC lankančių vaikų, nurodė, jog smurto šeimoje nėra patyrę. Kaip jau minėjome, dauguma vaikų, lankančių dienos centrus, yra iš socialinės rizikos šeimų, šie vaikai linkę slėpti tikrąją situaciją namuose, nenori išsipasakoti, bijo atsiverti. Kad vaikai linkę slėpti ar meluoti atsiskleidė atsakymuose į kitus anketos klausimus. Respondentų, kurie nurodė smurto nepatiriantys, buvo prašome pereiti prie 5 klausimo, tačiau keletas jų atsakė ir į tuos klausimus, į kuriuos atsakyti nereikėjo, nurodydami, kas prieš juos šeimoje yra smurtavę ir dėl kokių

priežasčių. 32,8 % respondentų yra patyrę smurtą šeimoje, kas ir atskleidžia problemos aktualumą. Šio reiškinio ignoruoti negalima, nes smurto atvejai dažnai yra pasikartojantys, tai nėra išskirtinių aplinkybių sutapimas.

VDC lankytojų buvo prašoma nurodyti, kokiose šeimose jie gyvena. 16 pav. pateikiami atsakymai tų vaikų, kurie nurodė, jog yra patyrę smurtą šeimoje.

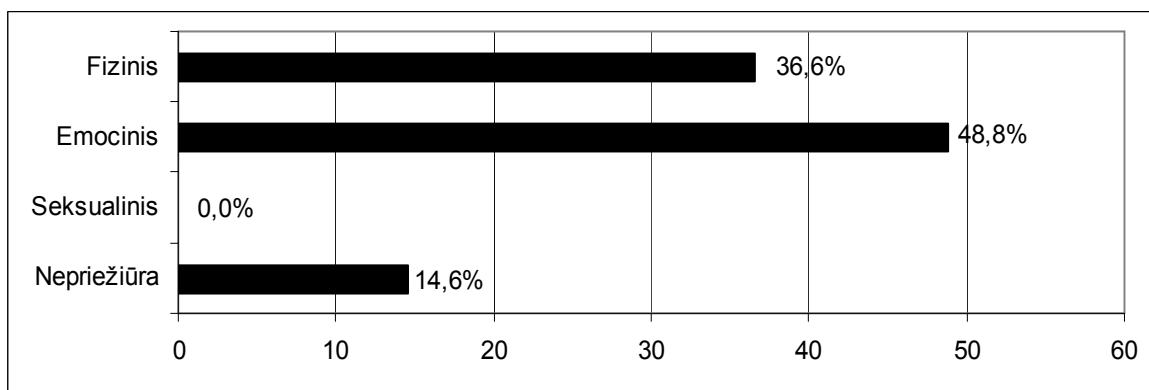

16 pav. **Vaikų, patyrusių smurtą, šeimos sudėtis (N = 74)**

Kaip matyti iš 16 paveiksle pateiktų duomenų, dažniausiai smurtą patiria vaikai gyvenantys pilnose šeimose (55,5 %) ir nepilnose šeimose (25,0 %). Tai prieštarauja VDC darbuotojų ir savanorių nuomonei, kad dažniausiai smurtaujama nepilnose šeimose, arba šeimose, kur vienas iš tėvų gyvena su sugyventiniu(e). Duomenys rodo, kad smurtas prieš vaikus yra problema, kuri egzistuoja neatsižvelgiant į šeimos sudėtį. Smurto prieš vaikus atvejų pasitaiko visuose visuomenės sluoksniuose, nepaisant žmonių išsilavinimo ar uždirbamų pajamų dydžio. Tik galime numanyti, kad probleminėse, rizikos grupei priskiriamose šeimose šių atvejų skaičius gali būti didesnis.

Remiantis šio tyrimo duomenimis, galima teigti, vaikų dienos centrų darbuotojai nėra pakankamai išsigilinę į lankytojų problemas. Norint skriaudžiamiems vaikams padėti pirmiausia reikia išanalizuoti situaciją, išsigilinti ir tada numatyti prevenciją. Kiekviename dienos centre situacija gali būti visiškai skirtinga, gali skirtis ne tik šeimų, kuriuose vaikai yra auklėjami smurtu, sudėtis, bet ir dažniausiai patiriamos smurto rūšys.

Atsakydami į kitą anketos klausimą, vaikų dienos centrų lankytojai įvardino, kokias smurto formas jiems yra tekę patirti (žr. 17 pav.)

17 pav. VDC lankytojų įvardintos šeimoje patirto smurto formos (N = 231)

Smurtas įvyksta tada, kai stiprus prieš silpnesnįjį rodo pranašumą. Kaip matyti iš 17 paveiksle pateiktų duomenų, dažniausiai vaikai šeimose patiria emocinį smurtą, taip teigia beveik pusė (48,8 %) tyrime dalyvavusių respondentų. Ši smurto rūšis sunkiai identifikuojama, nes nėra taip akivaizdžiai pastebima kaip fizinis smurtas. Emociniam smurtui priskiriama: žeminimas, niekinimas, kritikavimas, gąsdinimas, verbalinė prievarta, vaiko jausmų ignoravimas, vertimas jaustis kaltu, izoliavimas ir kt. Emocinis (psichologinis) smurtas žaloja ne išorę, o vaiko vidinį pasaulį, asmenybę, menkina jo savivertę, užkertamas kelias pilnaverčiam vystymuisi. Psichologinis smurtas nėra traktuojamas kaip nusikaltimas. V. Sruoga ir B. Jakubkaitė (2002) teigia, kad nuolat emociškai terorizuojamas vaikas netenka pasitikėjimo savimi praranda ryžtingumą, tampa bailus, pasyvus, laukiantis kitų nurodymų ir pritarimo. Lengvai pasijunta kaltas, menkas, netinkamas. Todėl dažniausiai įvardijamos emocinio smurto pasekmės yra – įtampa, nepasitikėjimas savimi (savo žiniomis, jausmais, gebėjimais), vengimas bendrauti, nesaugumo, bejėgiškumo, pasimetimo, vienišumo, apleistumo jausmai, priklausomybė nuo kitų nuomonės, požiūrio ir reikalavimų, uždarumas, negebėjimas rasti ir prašyti pagalbos, nuolatinės pastangos įtikti, neryžtingumas, liūdesys, nuolatinė prislėgta nuotaika, taip pat save ir kitus žalojantis elgesys.

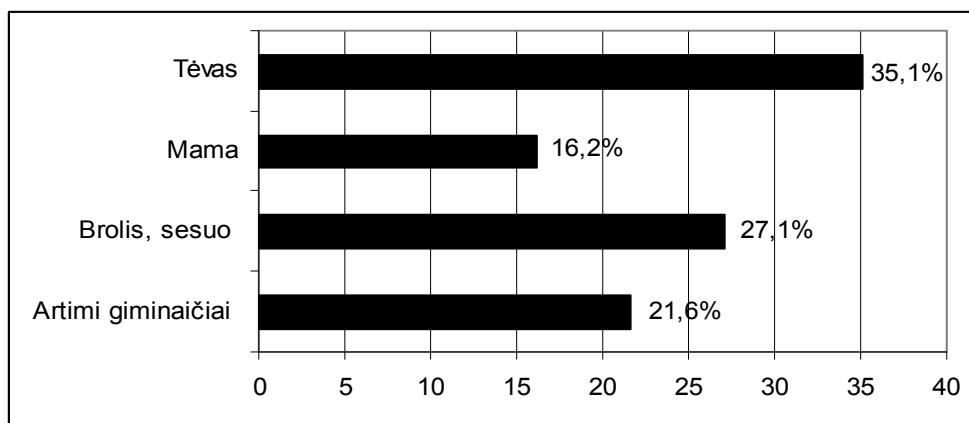
Fizinį smurtą nurodė patiriantys 36,6 % apklausoje dalyvavusių vaikų. V. Ivanauskienės (2007, p. 36) teigimu: „dažnai tėvai fizinės bausmės pateisina tuo, kad tai daro pačių vaikų labui, juos auklėja“. Tačiau, anot minėtos autorės, tėvai nepagalvoja, kad fizinė bausmė yra fizinio smurto išraiška ir vaiko elgesys nepasitaiso, o priešingai – pablogėja. Aktualu tai, kad fizinio smurto žala ne visada pastebima iš karto. Ji yra ilgalaikė ir jos pasėkmės gali būti juntamos vaikams jau tapus suaugusiais, santykiuose su savo tėvais, atžalomis, aplinkiniais.

Nepriežiūrą patiria 14,4 % VDC lankančių vaikų. Diagnozuojant nepriežiūrą yra sunkiau nustatyti nei vaiko fizinį skriaudimą dėl to, kad mažai tikėtina, jog vaikas žinos, kad juo

nesirūpinama ir prašys pagalbos. Autoriai (Leliūgienė, Sutton,1999) teigia, kad esant netinkamai vaiko priežiūrai ir materialiniam išlaikymui, poreikių ir interesų skirtumui, susidaro reali grėsmė vaiko psichiniams, fiziniams ir moraliniams nukrypimams. Kuo ilgiau vaikas neprižiūrimas, tuo ilgiau jis patiria psichinę, fizinę traumą, tuo labiau deformuojasi jo socializacijos procesas. Visa tai, neigiamai veikia vaiko fizinę sveikatą, mažina savigarbą, o nuolatinė nepriežiūra kūdikystėje ir ankstyvoje vaikystėje gali baigtis mirtimi.

Kaip parodė šio klausimo atsakymai, vaikai dažniau, negu galvoja VDC darbuotojai ir savanoriai, patiria emocinį (psichologinį) smurtą. Pastarųjų nuomone, fizinis smurtas patiriamas dažniausiai, taip gali būti dėl to, kad jie nėra pakankamai kvalifikuoti identifikuoti visas smurto formas, išskirti jų apraiškas. Vaikų dienos centro darbuotojai bei savanoriai nepriežiūrą pastebi dažniau, nei nurodo lankytojai, taip pat mano, kad yra vaikų patiriančių seksualinį smurtą šeimoje, nors atsakymo rezultatai rodo, kad seksualinio smurto nepatyrė nė vienas respondentas. Čia galime daryti prielaidą, kad vaikams gėda prisipažinti, jie tai slepia, nenori, kad kas nors apie tai sužinotų, bijo pasmerkimo, dar didesnių patyčių iš aplinkinių ar pasikartojančių smurto protrūkių iš skriaudėjų.

Vaikai nurodė, kas šeimoje smurtauja dažniausiai ir dėl kokių priežasčių. Respondentams buvo pateikti 4 galimi atsakymo variantai bei galimybė pakomentuoti atsakymą. Atsakymo rezultatai pateikiami 18 paveiksle.

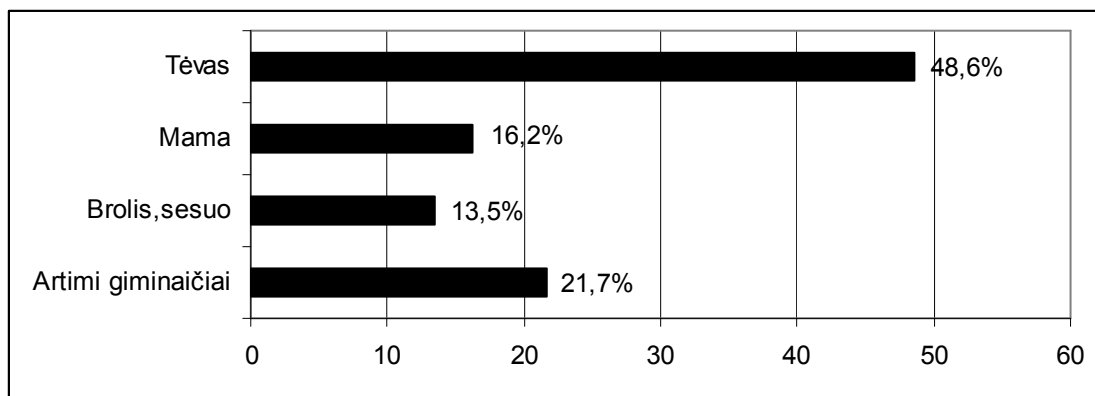
18 pav. Asmenys, smurtaujantys prieš vaikus šeimoje (N = 231)

VDC lankytojai, kaip ir nurodė darbuotojai, dažniausiai smurtą šeimoje patiria iš tėvo (35,1 %), tačiau darbuotojų nuomonę tėvas ir mama smurtauja dažniau, negu nurodė vaikai. VDC darbuotojai neįvardina brolių ir seserų bei artimų giminaičių smurtavimo atvejų. Vaikų dienos centro lankytojai dažniau patiria smurtą iš brolių, seserų (27,1 %) ir artimų giminaičių (21,6 %).

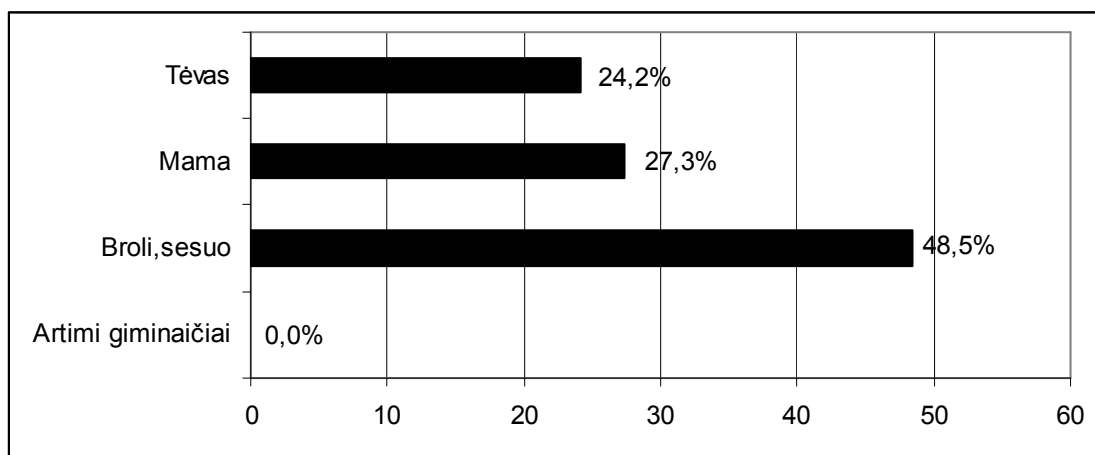
Visuomenėje egzistuoja stereotipas, kad brolių ir seserų priešiškus bei peštynės yra normali šeimos gyvenimo dalis, tačiau tai neturi tapti kasdienybę. Vienoje šeimoje augantys vaikai yra labai skirtingi, jie - individualios asmenybės, turinčios skirtingus poreikius, interesus, pomėgius. Konfliktiški brolių ir seserų santykiai neturėtų būti laikomi neišvengiama pasėkme auginant daugiau nei vieną vaiką. Juk nuo to, kaip vaikas sugyvena su šeimos nariais, gali priklausyti jo santykiai su kitais vaikais. Pirmosios bendravimo, sugyvenimo pamokos gaunamos šeimoje.

Penktadalis (21,6 %) tyrime dalyvavusių vaikų smurtą patiria ir iš artimų giminaičių: pusseserės, prosenelės, pamotės, patėvio ir t. t.

Atsakymai į šį klausimą buvo palyginti lyčių aspektu (žr. 19 ir 20 pav.)

19 pav. **Mergaičių nurodyti asmenys, dažniausiai smurtaujantys prieš vaikus šeimoje**

20 pav. **Berniukų nurodyti asmenys, dažniausiai smurtaujantys prieš vaikus šeimoje**

VDC lankytojų atsakymas į klausimą apie asmenis, dažniausiai smurtaujančius prieš vaikus šeimoje, palygintas lyties aspektu. Mergaitės dvigubai dažniau negu berniukai patiria smurtą iš tėvo. Prieš berniukus dažniausiai smurtauja broliai arba sesės. Mergaitės nurodė, kad brolis ar sesė

smurtauja retai (13,5 %). Įdomu tai, kad artimi giminaičiai dažnai naudoja smurtą prieš mergaites (21,7 %), tačiau nesmurtauja prieš berniukus.

Atsakydami į šį anketos klausimą respondentai ne tik nurodė, kuris šeimos narys dažniausiai smurtauja, kai kurie pakomentavo *kodėl*.

Tėvas smurtauja: „kai būna girtas“, „nervuotas, sergantis“, „pyksta“, „nes tetė sakė, kad aš durnius, narkomanas“, „kai būna prigėręs alkoholio ir mušasi“, „kai neklausau“ ir t. t.

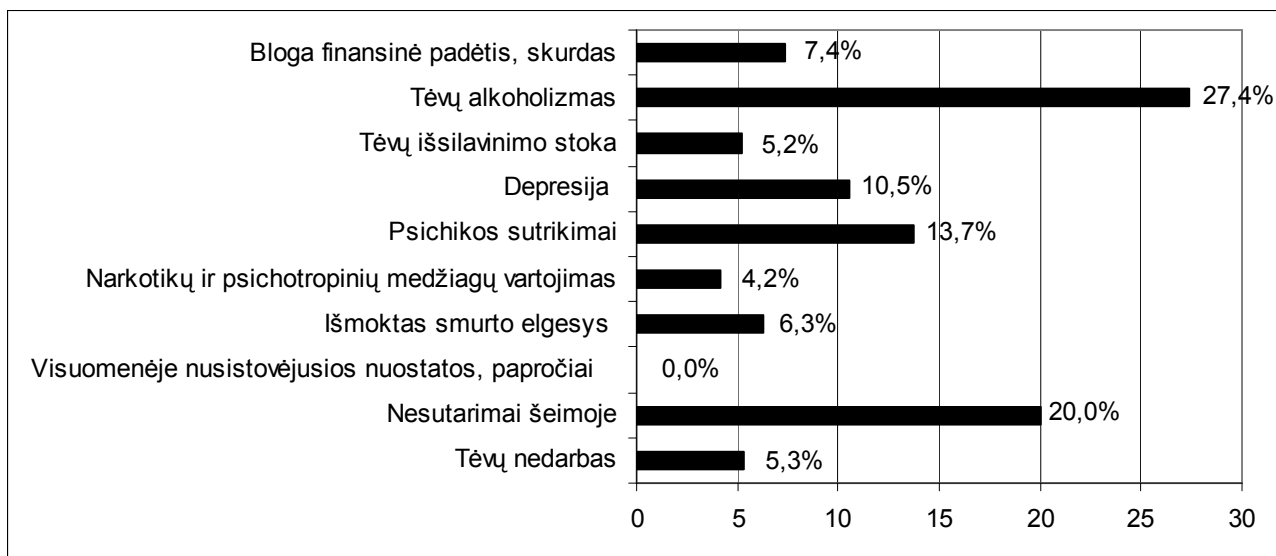
Motina smurtauja: „kai neklausau“, „pagavo rūkanti“ ir t. t.

Brolis, sesuo smurtauja: „kai nori pagašdinti, pagrasinti“, „kai ko nors neduodu“, „prasivardžiuoja“, „pavydi man“, „brolis Vitalijus, jis labai mušasi kai aš kažko nepadarau“, „sesė, nes ji vaizduoja panelę“, „jai netinka mano elgesys, visada jai negerai“ ir t. t.

Artimi giminaičiai (įrašyk kas), (kodėl?): „patėvis“, „pamotė“, „pusseserė Gintarė“, „kai nepatinku“, „prosenelė, nes ji labai smulkmeniška“ ir t. t.

Atsakymai rodo, kad įvairūs šeimos nariai prieš vaikus smurtauja dėl labai įvairių priežasčių: tarp vaikų dažniausiai vyksta konfliktai, kai jie ko nors nepasidalija, tėvas smurtauja, kai būna neblaivus, mama – bausdama už nepaklausumą ar blogus darbus. Tarp smurtaujančių asmenų įvardinta net prosenelė.

Kuriant tyrimo instrumentą buvo numatyta, kad ne visi respondentai gali pakomentuoti savo atsakymą, todėl kitas klausimas, *kaip tu manai, kokios priežastys iššaukia smurtą šeimoje*, buvo uždaro tipo. VDC lankytojams buvo pateikta 10 galimų atsakymo variantų bei galimybė pakomentuoti atsakymą. Rezultatai pateikti 21 paveiksle.

21 pav. Priežastys, įtakančios tėvų smurtą prieš vaikus (N = 231)

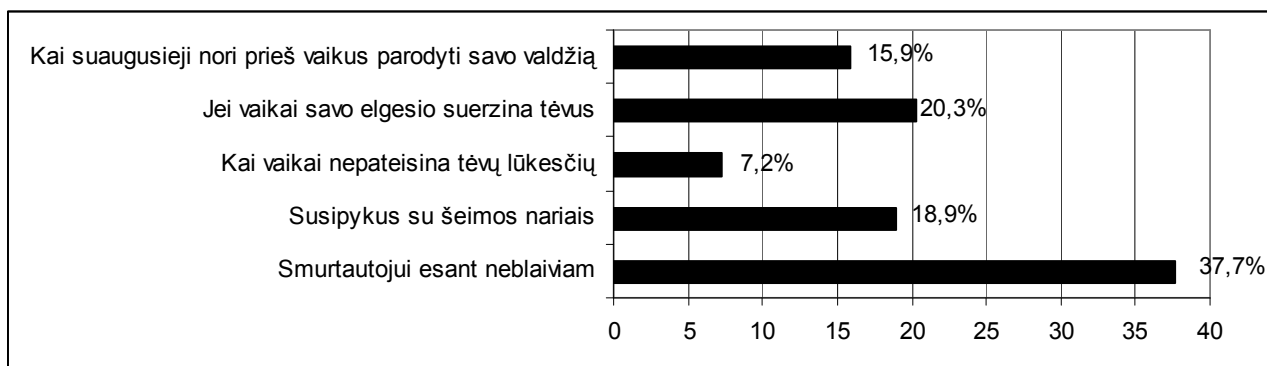

Kaip matyti iš 21 paveiksle pateiktų duomenų, tėvų smurtą prieš vaikus įtakoja daugelis veiksnių. VDC lankytojai, taip pat kaip darbuotojai bei savanoriai pagrindine priežastimi įvardino tėvų alkoholizmą. Vaikams sudėtinga harmoningai augti šeimoje, kur tėvai dažnai girtauja, vaidijasi, juos muša. Nuolatinis tėvų girtavimas vaikams sukelia įtampą ir baimę, kasdienybė tampa chaotiška. Girtaujančių tėvų elgesys dažnai yra neprognozuojamas. Tokie tėvai neretai tampa vaikų socialinių, psichologinių bei sveikatos problemų priežastimis.

Nesutarimai šeimoje taip pat įtakoja smurto prieš vaikus atsiradimą (20 %). Tėvai vaidijasi, mušasi, neretai į tai įtraukiami ir vaikai, kurie yra nepajėgūs apsiginti. Kitos priežastys smurtauti yra psichikos sutrikimai (13,7 %) ir depresija (10,5 %). Galime daryti prielaidą, kad neretai vaikai mano, kad jų tėvai yra nestabilios psichikos, nes elgesys su atžalomis nepaaiškinamas sveiku protu. Vaikai dėl patirtos skriaudos šeimoje išgyvena baimę, skausmą, nes problemos, egzistuojančios jų namuose, tampa tabu. Jie jaučia gėdą ir pažeminimą dėl tėvų elgesio pažeidžiančio visuomenėje egzistuojančias normas ir taisykles.

Keletas procentų respondentų mano, kad smurto prieš vaikus priežastimi yra bloga finansinė padėtis, skurdas, kuriuos gal būt sukelia tėvų nedarbas.

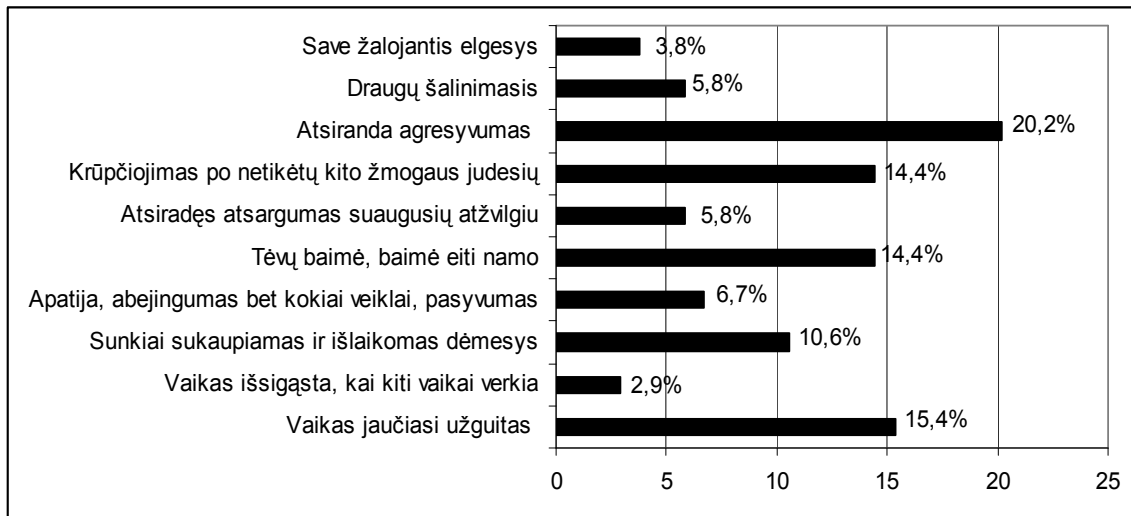
Kitame paveiksle (žr. 22 pav.) pateikti duomenys apie tai, kokiais atvejais dažniausiai smurtaujama prieš vaikus.

22 pav. Smurto prieš vaikus atvejai (N = 231)

Šis klausimas kontrolinio pobūdžio, juo buvo siekta patikrinti, ar atsakymai į prieš tai buvusių anketos klausimus nesumeluoti. Šio klausimo atsakymų analizė patvirtino, kad prieš vaikus dažniausiai smurtaujama smurtautojui esant neblaiviam (37,7 %), jei vaikai savo elgesiu suerzina tėvus (20,3 %) ir susipykus šeimos nariams (18,9 %). Smurtas prieš vaikus pasireiškia ir kaip tėvų noras parodyti valdžią. Kaip minėjome anksčiau, erzinantį elgesį sunku apibrėžti, dar sunkiau numatyti, kokie veiksmai ir kuriuo momentu gali iššaukti smurtą. Išsiaiškinus dėl kokių priežasčių

atsiranda smurtas šeimoje, svarbu išanalizuoti VDC lankytojų nuomonę, kokius padarinius dažniausiai sukelia smurtas prieš vaikus šeimoje. Respondentų atsakymai pateikti 23 paveiksle.

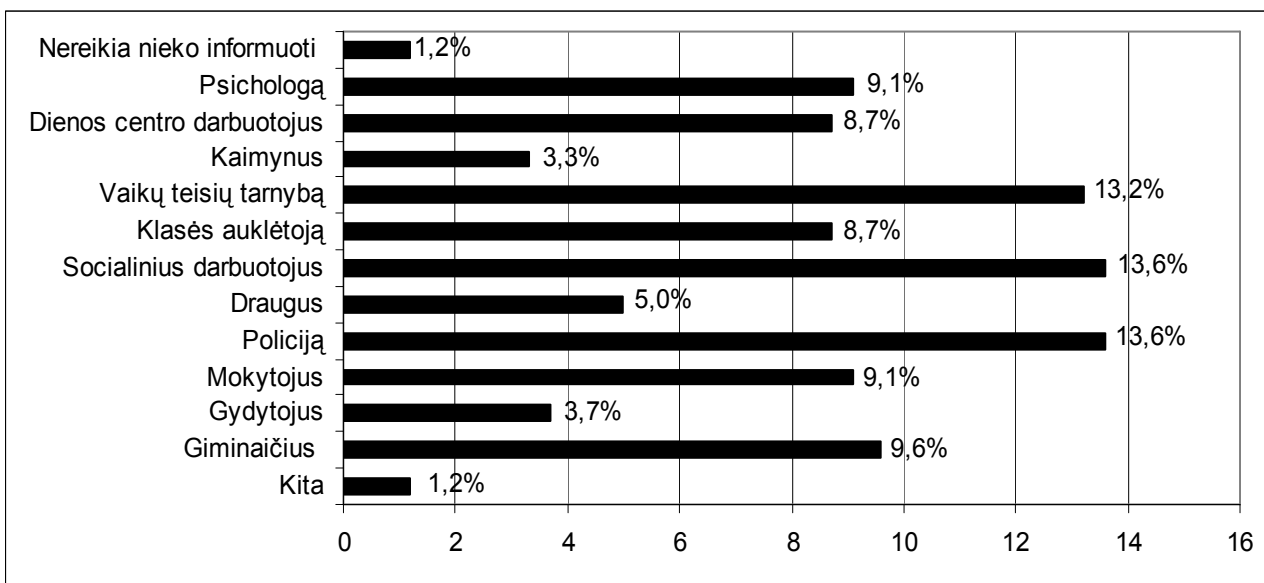
23 pav. VDC lankytojų nuomonė apie smurto prieš vaikus padarinius (N = 231)

Kaip matyti iš 23 paveiksle pateiktų duomenų, daugumai smurto aukų pasireiškia agresyvumas (20,2 %). J. Jenkins (1997) teigia, kad patys smurtininkai dažnai net nesuvokia, iš kur atsiranda juose tūnantis, juos užvaldęs įtūžis, noras kankinti ir žeminti kitą žmogų. Pasak autoriaus, agresija dažniausiai pagimdo agresiją. Jos galima išmokti, ir ji todėl gali tapti nuolatinio elgesio būdu. Tačiau, jo nuomone, agresijos gali griebtis ir sugniuždyti, netekę savigarbos, nesugebantys tvarkyti savo gyvenimo asmenys, kurie, kankindami kitus, pasijunta esantys galingi, reikšmingi, turintys įtakos. Ši prievartavimo paskata gali būti neįsisąmoninta.

VDC lankytojų nuomone smurtą patyrę vaikai jaučiasi užguiti (15,4 %), krūpčioja po netikėtų kito žmogaus judesių (14,4 %), atsiranda tėvų baimė, baimė eiti namo (14,4 %). Tėvų baimė, gali įtakoti dažnus bėgimus iš namų, ypač šiltu metų laiku, kai prieglobstį galima rasti parkuose, vaikų darželių pavėsinėse. Skriaudžiami vaikai tokiu būdu ieško pagalbos, nori, kad į juos būtų atkreiptas dėmesys, jais pasirūpinta. Kartais skriaudas patyrę vaikai pasirenka „gatvės“ gyvenimo būdą, paragauja alkoholio ar narkotikų, kad taip bent trumpam pašalintų nerimą, blogus prisiminimus.

Vaikų dienos centrų darbuotojų, savanorių ir lankytojų nuomonė apie smurto pasėkmes sutampa. Visi respondentai kaip dažniausius smurto prieš vaikus padarinius įvardino agresijos atsiradimą, tėvų baimę, baimę eiti namo. Reikėtų papildyti šią išvadą VDC darbuotojų nuomone, kad dauguma tokių vaikų linkę menkai save vertinti. Vaikų ir darbuotojų anketos klausimai skyrėsi.

Išnagrinėjus agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais padarinius, galima teigti, kad bet kokios smurtinės raiškos patyrimas vaikui yra žalingas, pažeidžiantis jo psichosocialinę raidą. Siekiant išvengti smurto pasekmių, vaikus reikia mokyti nebijoti kreiptis pagalbos. Kitu anoniminės anketos klausimu išsiaiškinta, ar vaikai žino, *ką turėtų informuoti apie smurtą, patirtą šeimoje*. Respondentų atsakymai pateikti 24 paveiksle.

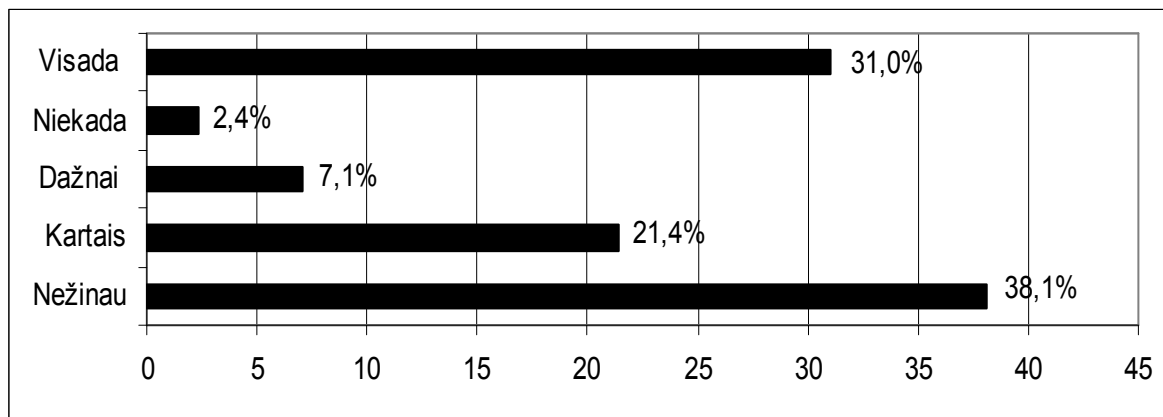
24 pav. VDC lankančių vaikų nuomonė apie tai, ką reikėtų informuoti apie patirtą smurtą (N=231)

Vaikai supranta, kad reikia kam nors pranešti apie šeimoje patirtą smurtą. Jų nuomonės, dėl to į ką reikėtų kreiptis, labai skirtingos. Dažniausiai pasitaikantys atsakymai buvo, kad reikėtų kreiptis į socialinius darbuotojus, policiją bei vaikų teisių tarnybą. Galime daryti prielaidą, kad šių atsakymų pasirinkimą lėmė tai, jog vaikai apklausti vaikų dienos centruose, kur su jais dirba socialiniai darbuotojai. Kadangi čia pateikiami visų apklausos dalyvių atsakymai (tų kurie teigė patyrę smurtą šeimoje ir tų kurie nurodė nepatyrę), gali būti, kad smurto nepatyrusiam vaikui atrodo, jog ištikus bet kokiai bėdai reikia kreiptis į policiją. Nemaža dalis respondentų kreiptusi į vaikų teisių tarnybą ar giminaičius.

Kaip jau buvo minėta analizuojant 2 paveikslo duomenis, apklausoje dalyvavę VDC darbuotojai ir savanoriai apie smurtą prieš vaikus dažniausiai sužino iš anoniminių pranešimų (20,5 %), kaimynų ar giminaičių (18,2 %), neretai patys vaikai (18,2 %) kreipiasi pagalbos. Tais atvejais, kai apie patirtą smurtą praneša patys vaikai, darbuotojams lengviau jiems padėti, numatyti tinkamą veiklą.

Tik maža dalis (1,2 %) apklausoje dalyvavusių VDC lankytojų nuorodė, kad apie patirtą šeimoje smurtą nieko nereikia informuoti. Galime daryti prielaidą, kad šie vaikai linkę slėpti patiriamą smurtą, bijodami dar baisesnės smurtautojo reakcijos ar nenorėdami viešinti šeimyninių problemų. Jiems nemalonu ir gėda, kad kas nors sužinos apie jų nelaimę, o prieš juos smurtaujantys (dažniausiai - tėvai) ims dar įmantresnių smurto akcijų.

VDC lankytojų buvo klausiama, *ar jūsų dienos centre padedama vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje?* Atsakymai į šį klausimą pateikti 25 paveiksle.

25 pav. VDC lankytojų nuomonė apie dienos centro pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje (N=231)

Dauguma (38,1 %) apklausos dalyvių nurodė, kad jie nežino, ar vaikų dienos centre, kurį jie lanko, yra padedama vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje. Darbuotojai gautos informacijos neviešina, skriaudžiami vaikai nelinke atvirauti, o vykdoma prevencinė veikla orientuojama į visus lankytojus arba yra individuali. 31 % respondentų teigia, kad vaikų dienos centre pagalba vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje, suteikiama visada arba dažnai (7,8 %). Galime daryti prielaidą, kad šį atsakymą pasirinko vaikai, kuriems buvo suteikta reikalinga pagalba arba tie, kurių draugams ji buvo suteikta. Tokių respondentų, kurie pažymėjo atsakymo variantą „niekada“ buvo tik 2,4 %. Jiems ko gero neteko susidurti su šia problema.

Išsiaiškinus nuomonę apie pagalbos teikimo galimybes, respondentų buvo pasiteirauta, kokia ta teikiama pagalba. Jų atsakymai pateikti 6 lentelėje.

**VDC lankytojų nuomonė apie tai, kaip dienos centre padedama vaikams,
patyrusiems smurtą šeimoje (N = 231)**

Respondentų nuomonės	Atsakymų skaičius procentais
Teikiamos psichologų konsultacijos	15,6
Žiūrimi filmai	3,3
Nuoširdžiai bendraujama, atvirai kalbamasi	28,8
Individualiai bendraujama	5,6
Žaidžiami žaidimai	7,8
Paguodžia, padrasina	5,6
Organizuojamos šventės, išvykos, stovyklos	5,6
Bendraujama su tėvais	5,6
Teikiama parama (apranga, maistas)	3,3
Padeda socialiniai darbuotojai (išklauso, pataria)	13,3
Ugdomas pasitikėjimas savimi	2,2
Ruošiamos pamokos	2,2
Visi jaučiasi lygūs	1,1

Respondentai įvardino, kaip jų centre yra padedama nuo smurto šeimoje nukentėjusiems vaikams. Su vaikais nuoširdžiai bendraujama, atvirai kalbamasi (28,8 %), suteikiamos psichologo konsultacijos (15,6 %), socialiniai darbuotojai nėra abejingi, jie išklauso, pataria (13,3 %). Šie duomenys rodo, kad vaikų dienos centrai vykdo smurto prevenciją, pagal galimybes stengiasi padėti, nelieka abejingi. Vykdoma įvairaus pobūdžio veikla, nors ir susiduriama su nemažai problemų. Kitu klausimu VDC lankytojų buvo klausama, *kokios veiklos dar reikėtų, dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje*. Išanalizavus atsakymus į šį klausimą išsaiškinta vaikų nuomonė, jų interesai bei pageidavimai. Darbuotojai turėtų atkreipti dėmesį į vaikų nuomonę numatydami veiklos planus. Atsakymai pateikiami 7 lentelėje.

**VDC lankytojų nuomonė apie tai, kokios veiklos dar reikėtų, dirbant su vaikais, patyrusiais
smurtą šeimoje (N = 231)**

Respondentų nuomonės	Atsakymų skaičius procentais
Kreiptis į vaikų teisių apsaugos specialistus	3,7
Nuoširdaus bendravimo, atvirų pokalbių	30,3
Bendravimo su šeimos nariais	16,4
Išvykų, ekskursijų	10,9
Psichologų konsultacijų	12,8
Filmų žiūrėjimo	1,9
Daugiau įvairaus pobūdžio veiklos	10,9
Individualių pokalbių	1,9
Žaidimų, pramogų	5,6
Socialių darbuotojų pagalbos	3,7
Stovyklų	1,9

Dienos centrų lankytojai teigia, kad reikia daugiau nuoširdaus bendravimo ir atvirų pokalbių (30,3 %). Skatinimas išsikalbėti, atsiverti, skriaudžiamam vaikui būtinas, tačiau jis turi pasitikėti tuo žmogumi ir žinoti, kad sulauks pagalbos, iš jo nebus pasišaiptyta. VDC darbuotojai, atsakydami į šį klausimą, daugiau orientuojasi į kitus veiklos būdus, jie pirmumą skiria vaikų iniciatyvumo (57,9 %) skatinimui, įsitraukimui į įvairaus pobūdžio veiklas. Vaikams, labiau negu darbuotojams, aktualus VDC atstovų bendravimas su šeimos nariais. Galime daryti prielaidą, kad vaikai mano, jog socialiniai darbuotojai yra pajėgūs įtakoti tėvų elgesį, padėti tėvams įsisamontinti, kad smurtas nėra vienintelis auklėjimo metodas. Visiems respondentams aktualios psichologo konsultacijos, suvokiama jų svarba ir nauda. Taip pat apklausos dalyviai įvardino išvykų, ekskursijų, įvairaus pobūdžio veiklos (meninės, sportinės ir t. t.) reikalingumą.

Vaikų buvo prašoma įvertinti kiekvieną teiginį, išreiškiant jų nuomonę apie tai, *kaip svarbu dienos centrams dirbti su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje*. Respondentams buvo pateikta 11 teiginių, kuriuos jie turėjo suranguoti pagal svarbą: „labai svarbu“, „svarbu“, „nesvarbu“, „visai nesvarbu“. Atsakymo rezultatai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

VDC lankytojų nuomone, kas svarbu dienos centre dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje, % (N = 231)

Teiginys	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Su vaikais dirba psichologai	46,9	53,1	-	-
Su vaikais dirba soc. pedagogai	36,6	46,3	17,1	-
Vaikai gauna pavalgyti	47,5	37,5	7,5	7,5
Vaikai skatinami įvairiai veiklai	30,8	43,6	17,9	7,7
Vaikai važiuoja į ekskursijas	43,6	35,9	12,8	7,7
Vasarą yra rengiamos stovyklos	35,9	43,6	7,7	12,8
Vaikai lanko teatrą, parodas	23,1	53,8	15,4	7,7
Vaikai gauna paramą (drabužiais, mokyklinėmis priemonėmis)	35,0	55,0	7,5	2,5
Vaikai gali pasirinkti lankyti sportinės veiklos būrelius	34,1	41,5	17,1	7,3
Vaikai gali pasirinkti lankyti meninės veiklos būrelius	20,0	57,5	7,5	15,0
Sprendžiant mokymosi problemas, tariamasi su vaiku, kas jam geriausiai padėtų.	34,1	56,1	4,9	4,9

Dienos centrų lankytojai teigia, kad svarbus galėjimas pasirinkti lankyti meninės veiklos būrelius (57,5 %). Vaikų įsitraukimas į veiklas skatina jų socialinį dalyvavimą. Vaikas, užsiimdamas mėgstama menine veikla, jaučiasi gerai, gali save realizuoti. Sudaryta tinkama aplinka vaiko savirealizacijai, suteikia saugumo, reikalingumo jausmą, nuskriaustam ir užguitam asmeniui tai labai svarbu. Anot respondentų aktualu ir tai, kad, sprendžiant mokymosi problemas, tariamasi su vaiku, kas jam geriausiai padėtų (56,1 %). Socialinių darbuotojų ir savanorių veiksmai turėtų būti nukreipti į mokymosi motyvacijos kėlimą, padedant vaikui įgyti pozityvią patirtį. Viena iš svarbių veiklų VDC yra pamokų ruošą. Vaikų dienos centrų darbuotojai turi gebėti pritaikyti reikiamus darbo metodus. Mokant vaikus padėti sau mokytis ir įveikti sunkumus mokymosi aplinkoje, reikia skatinti asmenybės individualumą. Vaikui, patyrusiam smurtą šeimoje, kūrybą paremtas mokymais gali padėti atsiskleisti, adaptuotis, keisti požiūrį į mokymosi procesą. Taip pat reikia skatinti vaiką teigiamai save vertinti, nes neretai aukos linkusios save nuvertinti, jaustis nepilnaverčiais sociumo dalyviais. Organizuojant VDC veiklą reikia remtis savarankiškumo, iniciatyvumo, prieinamumo principais, atsižvelgiant į ugdytinio amžių ir individualias savybes. Tinkamai orientuota į vaiką mokomoji veikla įgalina realizuoti savo idėjas, praplėti žinias, tobulinti gebėjimus ir spręsti asmenines problemas.

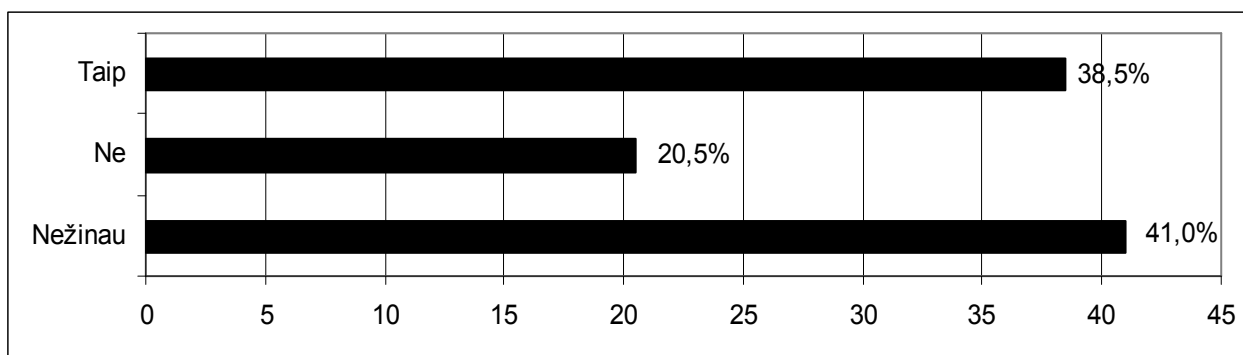
Respondentai išskyrė paramos drabužiais, mokyklinėmis priemonėmis (55 %), bei maisto gavimo (47,5 %) svarbą. Vaikų ir darbuotojų atsakymai į šį anketos klausimą panašūs. Visų respondentų nuomone svarbus psichologo darbas, pilnavertė vaikų mityba, parama būtiniaisiais daiktais, laisvalaikio organizavimas. Socialinės rizikos šeimose gyvenantys vaikai neretai patiria nepriteklių, yra neprižiūrėti, jiems nepakanka pačių būtiniausių daiktų, dėl šių priežasčių parama jiems yra reikšminga. Skurdas, lėšų stygius - dažna problema, dienos centrus lankančių, vaikų šeimose.

Vaikų dienos centro darbuotojai skiria dėmesio ir vaikų laisvalaikiui. VDC lankytojai turi galimybių apsilankyti parodose, teatre, išvykti į ekskursijas, vasaros stovyklas, pakeliauti. Patyrusiems smurtą šeimoje vaikams gali būti sutrikęs prisitaikymas prie aplinkos ir asmeniniai santykiai, todėl aplinkos pakeitimas, nuolatinis bendravimas, gali padėti išvengti ar išspręsti šias problemas. Parodos, teatras, ekskursijos ne tik gerina mokymosi procesą, suteikia naujų žinių, bet ir padeda formuotis pasaulėžiūrai ir pasaulėjautai, prasiplečia vaikų akiratis, suteikiama galimybė susirasti naujų draugų.

Sėkmingam darbui su prievartos aukomis įtaką turi mikroklimatas, saugi aplinka, bendradarbiavimas su socialiniu darbuotoju, savanoriais, psichologu. Svarbi vaikų dienos centrų

funkcija, dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje, yra prevencijos organizavimas, tinkamų metodų parinkimas ir taikymas, nuo kurių priklauso sėkminga vaiko socializacija, įgūdžių formavimasis, darbo efektyvumas ir rezultatai. Veikla nebus efektyvi, jei mikroklimatas bus destruktivus, nebus palaikomi glaudūs tarpasmeniniai santykiai, kiekvienas vaikas nesijaus bendruomenės nariu.

Kitu anketos klausimu respondentų buvo prašoma atsakyti, *ar dienos centre, kurį jie lanko, jie visi jaučiasi lygūs*. Respondentų atsakymai pateikti 26 paveiksle.

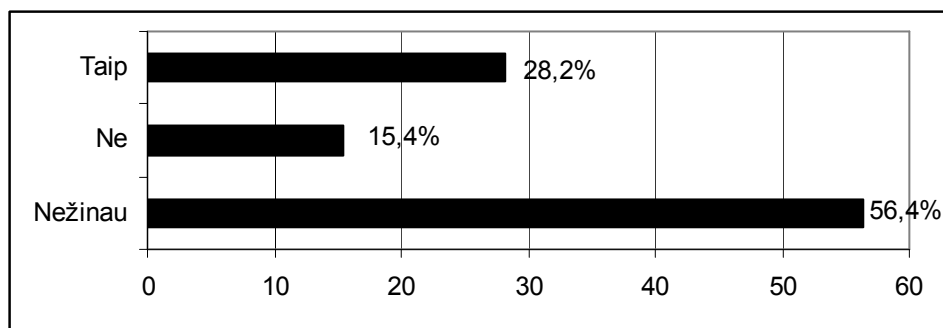

26 pav. Respondentų nuomonė apie dienos centro, kuriame lankosi, veiklos pagrindimą bendruomeniškumo principais (N = 231)

Didžioji dalis (41%) tyrimo dalyvių atsakė, kad jie nežino, ar čia visi jaučiasi lygūs, 38,5 % nurodė, kad taip, jie jaučiasi lygūs ir 20,5 % respondentų nesijaučia lygūs su kitais VDC bendruomenės nariais. Vaikų dienos centrų lankytojų ir darbuotojų nuomonės skiriasi: dvigubai daugiau (95,5 %) VDC darbuotojų nurodė, kad bendruomenės nariai jaučiasi lygiaverčiais ir jų bendravimas bei bendradarbiavimas paremtas bendruomeniškumo principu. Tyrimas atskleidė, kad darbuotojai nėra pakankamai įsigilinę į bendruomenės narių tarpasmeninius santykius ir mato geresnę situaciją negu ji yra iš tikrųjų. Norint, kad smurto prevencija būtų efektyvi, lygiavertiškumas ir bendruomeniškumo jausmas būtini. Kaip jau minėjome anksčiau, buvimas lygiaverčiu dienos centrų dalyviu, skatina pasitikėjimą ir atvirumą. Labai svarbu, kad vaikas, atėjęs į dienos centrą, jaustų bendruomenės paramą ir kad į jį būtų žiūrima kaip į asmenybę, lygiavertį dalyvį, partnerį, komandos narį.

Paskutiniu anketos, skirtos vaikų dienos centrų lankytojams, klausimu buvo išsiaiškinta, *ar tėvai bendrauja ir bendradarbiauja su vaikų dienos centro darbuotojais* (žr. 27 pav.).

27 pav. VDC lankytojų nuomonė apie tėvų įtraukimą į bendrą veiklą (N=231)

Daugiau nei pusė (56,4 %) tyrime dalyvavusių dienos centrų lankytojų teigia, kad nežino ar tėvai bendrauja ir bendradarbiauja su vaikų dienos centro darbuotojais. Tik 28,2 % apklaustųjų teigia, kad jų tėvai palaiko ryčius su VDC. Likę 15,4 % respondentų teigia, kad jų tėvai nebendrauja su VDC darbuotojais. VDC darbuotojai nurodė, kad jie stengiasi tėvus įtraukti į bendrą veiklą, tačiau tėvų nenoras ir abejingumas yra viena didžiausių problemų. Vaikų dienos centrų atstovai turi rasti būdus užmegzti santykius su tėvais, tokiu būdu galima diagnozuoti šeimos problemas ir padėti vaikui. Bendraujant su tėvais reikia stengtis palaikyti nuoširdų kontaktą, tai efektyvesnio darbo su smurtą patyrusiais vaikais pradžia. Vaikų dienos centrų darbuotojų tikslas dirbant su šeima turėtų būti pagalba kiekvienam jos nariui ir siekimas pakeisti arba sušvelninti esamą situaciją.

VDC darbuotojai savo atsakymuose nurodė, kad organizuoja reguliarius susitikimus su tėvais. Efektyviau problemos sprendžiamos, kai tėvai gali drauge su vaiku dalyvauti dienos centrų gyvenime. Svarbu atsižvelgti į tėvų pasiūlymus, idėjas, nuomonę.

IŠVADOS

1. Analizuojant mokslinę literatūrą (Jermalavičius, 2008; Žukauskienė, 2006; Rogge 2005; Grigutytė, 2004; Sruoga, Jakubkaitė, 2002; Kurienė Pivorienė, 2000; Sutton, 1999 ir kt.) išskirtos smurto prieš vaikus priežastys ir pasėkmės. Smurto atsiradimą prieš vaikus šeimoje dažniausiai įtakoja: alkoholizmas, bloga finansinė padėtis, skurdas, nedarbas, depresija, psichikos sutrikimai, išmoktas smurto elgesys, visuomenėje nusistovėjęs nuostatos, narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimas, nesutarimai šeimoje, nesugebėjimas konstruktyviai išspręsti kilusių šeimos konfliktų. Smurto pasėkmės galima skirstyti į dvi grupes: situacinės ir ilgalaikės. Būtent ilgalaikės pasekmės daro įtaką asmenybės pakeitimams ir pasireiškia visą tolesnį skriausto vaiko gyvenimą.

2. Analizuojant mokslinę literatūrą apie vaikų dienos centrus, išskirti šie veiklos aspektai:

1. Darbas su vaikais;
2. Darbas su tėvais;
3. Tarpininkavimas, partnerystė su institucijomis.

Didinat vaikų dienos centro veiklos, orientuotos į pagalbą smurtą šeimoje patyrusiems vaikams, efektyvumą, labai svarbus aktyvus vaikų socialinis dalyvavimas, bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais, partnerystė su kitomis institucijomis. Veikla turi būti pagrįsta bendruomeniškumo principu, problemos sprendžiamos dalyvaujant visai bendruomenei.

3. Tyrimas parodė, kad trečdalis VDC lankančių vaikų yra patyrę smurtą šeimoje, kas ir atskleidžia problemos aktualumą. Beveik pusė tyrime dalyvavusių vaikų nurodė patiriantys emocinį (psichologinį) smurtą, tai prieštarauja darbuotojų nuomonei, kad fizinis smurtas patiriamas dažniausiai, taip gali būti dėl to, kad jie nėra pakankamai kvalifikuoti identifikuoti visas smurto rūšis. Tačiau VDC lankytojai, kaip ir darbuotojai bei savanoriai, pagrindine smurto atsiradimo priežastimi įvardino tėvų alkoholizmą. Šio reiškinio ignoruoti negalima, nes smurto atvejai dažnai yra pasikartojantys, tai nėra išskirtinių aplinkybių sutapimas

4. Vaikų dienos centrų darbuotojai ne visada įsigilina į lankytojų situaciją, jie stereotipiškai įvardina, kad dažniausiai smurtaujama nepilnose šeimose, arba šeimose, kur vienas iš tėvų gyvena su sugyventiniu(e). Lankytojų atsakymai rodo, kad neretai smurtaujama pilnose šeimose.

5. Šeimose prieš vaikus dėl įvairių priežasčių smurtauti linkę tiek patys artimiausi vaikui žmonės – mama ir tėvas, tiek kiti giminaičiai – broliai, seserys, pusbroliai, patėvis, net prosenelė. Nors vaikai, šeimose patyrę smurtą, labai nenoriai apie tai kalba, tačiau žino, kam reikėtų pranešti apie savo problemas (Vaikų teisių apsaugos skyriui, socialiniams darbuotojams, policijai).

6. Tyrimas parodė, kad vaikų dienos centrai vykdo smurto prevenciją, pagal galimybes stengiasi padėti šeimose smurtą patiriantiems vaikams. VDC lankytojai įvardino, kaip jų centre yra padedama nuo smurto šeimose nukentėjusiems vaikams. Su vaikais nuoširdžiai bendraujama, atvirai kalbama, suteikiamos psichologo konsultacijos, darbuotojai nėra abejingi, jie išklauso, pataria. Tačiau vykdant veiklą neįsigilina į vaikų poreikius, apie trečdalis dienos centrų lankytojų teigia, kad reikia daugiau nuoširdaus bendravimo ir atvirų pokalbių. VDC darbuotojai daugiau orientuojasi į kitus veiklos būdus, jie pirmumą skiria vaikų iniciatyvumo (57,9 %) skatinimui, įsitraukimui į įvairaus pobūdžio veiklas.

7. Vaikams, labiau negu darbuotojams, aktualus VDC atstovų bendravimas su šeimos nariais. Vaikų dienos centrų lankytojų ir darbuotojų nuomonės skiriasi ir bendruomeniškumo, klausimu, beveik pusė tyrime dalyvusių vaikų teigia, kad jie nežino, ar čia visi jaučiasi lygūs, dvigubai daugiau (95,5 %) VDC darbuotojų nurodė, kad bendruomenės nariai jaučiasi lygiaverčiais ir jų bendravimas bei bendradarbiavimas paremtas bendruomeniškumo principu. Taip pat VDC atstovai teigia, kad jie bendradarbiauja su vaikų tėvais, tačiau daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių dienos centrų lankytojų teigia, kad nežino ar tėvai bendrauja ir bendradarbiauja su vaikų dienos centro darbuotojais. Tyrimas parodė, kad veikla, orientuota į pagalbą smurtą šeimose patyrusiems vaikams, būtų efektyvesnė, jei gerėtų VDC bendravimas su lankytojų šeimų nariais. Organizuojant prevenciją ir numatant veiklą būtina orientotis į pačių vaikų poreikius ir interesus, nes tyrimo duomenys atskleidė, kad vaikų ir darbuotojų nuomonės ne visada sutampa. Veikla efektyvi kada ji tinkamai orientuota atsižvelgiant į situaciją, problemą, asmenybę, jos amžių ir individualias savybes.

8. Tyrimas patvirtino hipotezę, kad dienos centro veikla nepakankamai orientuota į vaikų, patiriančių smurtą šeimose, problemų sprendimą.

REKOMENDACIJOS

1. Siekiant efektyvinti VDC veiklą orientuotą į pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje, kaip parodė šis tyrimas, reikėtų daugiau tartis su vaikais, atkreipti dėmesį į jų interesus, bei poreikius. Organizuojant įvairias prevencines veiklas, skirti daugiau dėmesio nuoširdiems pokalbiams, individualiam bendravimui.
2. Skatinti tėvų bendravimą ir bendradarbiavimą su VDC. Tėvai turi būti informuojami apie vaikų dienos centrų veiklą, skatinami būti ne stebėtojais, o aktyviais partneriais, nes glaudesnis bendradarbiavimas suteikia galimybę efektyviau padėti šeimai, spręsti vaiko problemas.
3. Organizuoti susitikimus, pokalbius, diskusijas su tėvais vaiko teisių apsaugos ir jų įgyvendinimo bei gynimo klausimais. Į šiuos renginius pasikviesti socialinį pedagogą, psichologą bei vaiko teisių apsaugos specialistą.
4. Tyrimas rodo, kad VDC darbuotojai, norėdami padėti nuo smurto šeimoje nukentėjusiems vaikams, turėtų ieškoti galimybės suteikti jiems psichologo konsultacijas. Daugiau dėmesio skirti vaikų išvykoms ir ekskursijoms.
5. Įtraukti į VDC veiklos programą temas vaikams apie vaiko teises ir pareigas, vaiko teisių gynimo institucijas ir organizacijas, į kurias vaikai galėtų kreiptis jų teisių pažeidimo atvejais.
6. Socialinių tinklų užmezgimas, glaudus bendradarbiavimas su institucijomis, aktyvi projektinė veikla, savanorystės skatinimas gerintų smurto prevencijos įgyvendinimą. Kaip parodė tyrimas, projektinė veikla nėra pakankamai gerai plėtojama, ryšiai su institucijomis nėra glaudūs.
7. VDC atstovai turi stengtis užtikrinti gerą mikroklimatą, saugią aplinką. Sėkmingam darbui su prievartos aukomis įtaką turi mikroklimatas, saugi aplinka, bendradarbiavimas su socialiniu darbuotoju, savanoriais, psichologu. Svarbi vaikų dienos centrų funkcija, dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje, yra prevencijos organizavimas, tinkamų metodų parinkimas ir taikymas, nuo kurių priklauso sėkminga vaiko socializacija, įgūdžių formavimasis, darbo efektyvumas ir rezultatai. Veikla nebus efektyvi, jei mikroklimatas bus destruktivus, nebus palaikomi glaudūs tarpasmeniniai santykiai, kiekvienas vaikas nesijaus bendruomenės nariu.

LITERATŪRA

1. Ambrazas G. (2009). *Tėvai negalės vaikų net pabarti*. Žiūrėta [2010. 12. 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16126193>>
2. Aramavičiūtė V. (1978). *Kai kurie nedarnių šeimų vaikų auklėjimo ypatumai*. Šeima, visuomenė, paauglys. Mokslinės – metodinės konferencijos medžiaga. Vilnius. (P. 74-92).
3. Arlauskaitė Ž. (1998). *Tikra knygelė apie skriaudą*. I dalis suaugusiems. Vilnius: Polium.
4. Best J. (1995). Typification and Social Problems construction. *Images of Issues: typifying contemporary social problems, 3-16*, Aldine Transaction. Žiūrėta [2010. 12. 02]. Prieiga per internetą:
<<http://books.google.com/books?id=larpu0lKQlQC&printsec=frontcover&dq=Images+of+Issues:+typifying+contemporary+social+problems%E2%80%9C&ei=DxxrSpqsC5CCyQTujJijAg&hl=lt>>
5. Blažys V. (2001). *Prievarta prieš vaikus*. Nepilnamečių kriminalinė justicija. Vilnius: Vidaus reikalų ministerija.
6. Dičienė S. (2010). *Ar reikalingas įstatymas, draudžiantis taikyti fizinės bausmės vaikams?* Žiūrėta [2010. 12. 14]. Prieiga per internetą:<<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-05-06-sandra-diciene-ar-reikalingas-istatymas-draudziantis-taikyti-fizines-bausmes-vaikams/44485/comments>>
7. *Fizinių bausmių vaikams uždraudimas*. (2008). [Žiūrėta 2010. 11. 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/pdf/LithuanianQuestionAnswers.pdf>>
8. Freud S. (1999). *Psichoanalizės įvadas*: paskaitos. Vilnius: Vaga.
9. Grigutytė N., Karmaza E., Kemerienė S. (2004). *Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, ir jų artimųjų rehabilitacija ir reintegracija*: metodinės rekomendacijos psichologams. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
10. Girdzijauskienė S., Šimelionienė A., (2001). *Socialinių igūdžių lavinimas pradžios mokykloje*. Žvirblių takas. Nr. 4. (P. 2-27).
11. Hays M., (2009). *Practicing Community*. Journal of Sociology, Social work and Social Welfare 1(3), 1-25. Žiūrėta [2010. 11. 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.scientificjournals.org/journals2009/articles/1458.pdf>>
12. Ivanauskienė I. (2007). *Socialinis ugdyimas: vaiko ir šeimos teisių apsauga*: IV respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. (P. 34-43).

13. Jermalavičius A. (2008). *Smurto šeimoje kriminologinė charakteristika* (tyrimas Alytaus mieste). Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
14. Jonikaitė-Kievišienė J., Ivanauskienė F. (2008). *Bausmės šeimoje: edukacinės analizės kontekstas. Jaunujų mokslininkų darbai 1 (17), 75-81.* [Žiūrėta 2010. 11. 22]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/filemanager/download/6523/10_Ivanauskiene.pdf>
15. Jonutytė I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
16. Jordan P., Ochman M. (1998). *Savanorių vadybos nevyriausybinėse organizacijose pagrindai.* Vilnius: Savanorių centras.
17. Jucevičienė P. (2004). *Learning in Partnership Networks and Their Research Methodology.* Socialiniai tyrimai 4 (46), (P. 63–72)
18. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija* (1995). Valstybės žinios: Nr. 60-150.
19. Jusienė R. (2006). *Fizinių bausmių taikymas šeimoje ugdant vaikus: Tėvų požiūris ir galimos priežastys.* [Žiūrėta 2010. 09. 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int/t/dg3/corporalpunishment/pdf/LithuanianQuestionAnswers.pdf>>
20. Justickis V. (2001). *Kriminologija.* I dalis. Vilnius: LTU I-kl.
21. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.* Kaunas: Judex leidykla.
22. Kleinas C. (1998). *Jungtinių Tautų rekomendacijos dėl vaikų teisių.* Vaikų teisių apsaugos garantijos Baltijos šalių teisinėse sistemose: situacija, problemos ir sprendimo perspektyvos : II konferencijos pranešimai: Vilnius. (P. 75-78)
23. Kučinskas V. (2000). *Socialinio darbo pagrindai.* Acta paedagogica Vilnensia. Nr. 7. (P. 8).
24. Kučinskas V., Kučinskienė R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje.* Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
25. Kurienė A., Pivorienė R. V., (2000). *Būkime atidūs – vaikų ištiko bėda.* Vilnius: „Amiga“
26. Kurienė A. (2007). *Smurto prevencija Lietuvos mokyklose – 10 metų patirtis.* Žiūrėta [2010. 11. 18]. Prieiga per internetą: http://iamnotscared.pixelonline.org/data/database/publications/86_4%20Modern%C5%ABs%20po%C5%BEi%C5%ABriai%20%C4%AF%20paty%C4%8Di%C5%B3%20ir%20smurt%20prevencij%C4%85%20mokyklose.pdf
27. Kviesskienė G. (2000). *Socializacijos pedagogika.* Vilnius: VPU leidykla.
28. *Lietuvos Respublikos Konstitucija.* (1992). Žiūrėta [2010. 12. 02]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>

29. *Lietuvos Respublikos pagrindiniai įstatymai*: [oficialių dokumentų tekstai su pakeitimais ir papildymais iki 2002 m. sausio 1 d.]. (2001). Vilnius: Saulužė.
30. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* (1999). Valstybės žinios: Nr. 66.
31. Lukoševičius A., Ruzgienė A., (2002). *Priešmokyklinio ugdymo aktualumas*. Tiltai. Priedas Nr. 11. Klaipėda: KU leidykla, p. 86-91.
32. Markevičienė A., Blažys V. (2000). *Fizinis ir psichologinis smurtas*. Vilnius: LR sveikatos apsaugos ministerija.
33. *Maslow poreikių hierarchija*: Kauno Technologijos universiteto nuotolinių kursų medžiaga (laisvai prieinama) <<http://elinara.ktu.lt/plc/cdk-igudziai/174030.html>>
34. Matonytė I. (2002). *Žmogaus socialinė raida ir pilietinė visuomenė*. Viešosios politikos studijos. Kaunas: Viešosios politikos tyrimų centras.
35. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
36. Morris M. (2000). *The Volunteer and the Community in Vountary Work in the Welfare State*, Routledge.
37. Myers D. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
38. *Nevyriausybinių organizacijų apibrėžimas*: <www.ngo.lt>
39. *Nevyriausybinių organizacijų reikalų komisijos posėdžio protokolas* (2007) <[http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:_Mjybl7mV4UJ:lriv.ivic.lt/bylos/veikla/komisijos/nevyriausybinuorganizaciju/protokolas_12_06.pdf+Nevyriausybin%C4%97+organizacija+\(NVO\)+%E2%80%93+visuomen%C4%97s+naudai+Lietuvoje+veikiantis,+savaranki%C5%A1kas&hl=lt&gl=lt&sig=AFQjCNFCrSpQsULIV5LKnQZLpZsaPrfNbA](http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:_Mjybl7mV4UJ:lriv.ivic.lt/bylos/veikla/komisijos/nevyriausybinuorganizaciju/protokolas_12_06.pdf+Nevyriausybin%C4%97+organizacija+(NVO)+%E2%80%93+visuomen%C4%97s+naudai+Lietuvoje+veikiantis,+savaranki%C5%A1kas&hl=lt&gl=lt&sig=AFQjCNFCrSpQsULIV5LKnQZLpZsaPrfNbA)>
40. *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybiniams organizacijoms*. (1999). Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras.
41. Pruskus V. (2004). *Sociologija: teorija ir praktika*. Vilnius: VĮ Vilniaus teisės ir verslo kolegija.
42. Rogge J. U. (2005). *Tėvai nustato ribas*. Vilnius: Alma littera.
43. Rupšienė L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškinyis*: monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
44. Sruoga V., Jukubkaitė B. (2002). *Emocinė, fizinė ir seksualinė prievarta prieš vaikus*. Vilnius: Dizaino propaganda.

45. Sakalauskas G., Ūselė L. (2007). *Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai ir teisiniai aspektai*. Moksliniame-praktiniame žurnale „*Teisės problemos*“ Nr. 2. (P. 7 - 54).
46. Sakalauskas G. (2000). *Vaikų teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Adomo Jakšto spaustuvė.
47. *Seksualinė prievarta prieš vaikus: informacinė medžiaga tėvams ir mokytojams* (2000) Vilnius.
48. *Senamiesčio vaikų dienos centras*: interneto svetainė.
<<http://senvdc.lcn.lt/puslapiai/remai.htm>>
49. *Senamiesčio vaikų dienos centro 2006 m. metinė ataskaita*. Žiūrėta [2010. 12. 02]. Prieiga per internetą: <<http://org.lcn.lt/senvdc/puslapiai/veikladaugiau.htm>>
50. Sipovič I. (2007). *Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas*. Žiūrėta [2010. 12. 02]. Prieiga per internetą:
<www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=239687>
51. *Smurto prevencija mokyklose* (2005). Metodinė priemonė. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
52. *Socialinių įgūdžių vadovas* (2001). Vilnius: G.Kuskio firma.
53. Sutton C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU.
54. Ščiuka D., Puras D., Milkeraitytė V. (1994). *Autizmas: teorija ir praktika*. Informacinis leidinys. Nr. 4. (P. 60)
55. Šiaudvytis A. (2005). *Vilniaus NVO, dirbančių su rizikos grupės vaikais, veikla, stiprinant socialinę sanglaudą*: magistro baigiamasis darbas, Vilnius. Žiūrėta [2010. 12. 16]. Prieiga per internetą: <http://submit.library.lt/ETD-afiles/MRU/etd-LABT20060320-153132-64410/unrestricted/magistro_darbas.pdf 20090126 >
56. Tijūnaitienė R., Petukienė E. (2003). *Regioninė plėtra socialinės partnerystės kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
57. Turniansky B., Cwikel J. (1996). Volunteering in a oluntary community: Kibbutz members and voluntarism. *Voluntas* 7(3).
58. *Vaikų dienos centrai*:
<http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/paslaugos_seimai/psichosocialines_paslaugos/vaiku_dienos_centrai1/>
59. *Vaikų dienos centras*: Kauno Šančių parapija. <<http://www.sanciuparapija.lt/1274/vaiku-dienos-centras.html> >

60. *Vaičių ir jaunimo socializacijos programa* (2004). [Žiūrėta 2010. 09. 29]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296403&p_query=&p_tr2=>
61. Vaitiekūnas G. (2005). *Smurtas mokykloje: lyčių skirtumai*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
62. *Visuomenės gebėjimų ugdymas diskriminacijos srityje*. (2005). Lietuvos žmogaus teisių centras. Žiūrėta [2010. 12. 14]. Prieiga per internetą:
<http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/pdf/civil/trainman_lt.pdf>
63. Wejcmantas Z. (2001). Vietos valdžios institucijų bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis – galimybės ir barjerai. *Savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų partnerystė*. Vilnius.
64. Zaleckienė I., Rutkauskienė L. (2003). *Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas*. Socialinis darbas. Žiūrėta [2010. 12. 20]. Prieiga per internetą: <87-96, <http://193.219.57.1/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc3.doc>>
65. Žukauskienė R. (2001). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
66. Žukauskienė R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Priedai

ANKETA VAIKŲ DIENOS CENTRO DARBUOTOJAMS

Jungtinių Tautų duomenys rodo, kad smurtas prieš vaikus yra pasaulinė problema. Jis egzistuoja visose šalyse, kultūrose, visuomenės sluoksniuose, nepaisant žmonių rasės, etninės kilmės, išsilavinimo ar uždirbamų pajamų dydžio. Siekdami išsiaiškinti smurto prieš vaikus apraiškas, priežastis, pasėkmes ir dienos centro galimybes spręsti vaikų patiriančių smurtą šeimoje problemas, parengėme šią anketą.

Apklausa yra anoniminė, bus naudojami tik apibendrinti rezultatai. Prašau Jūsų bendradarbiauti ir atsakyti į kiekvieną anketos klausimą. Pažymėkite labiausiai Jums tinkamą atsakymą varnele arba įrašykite savo variantą. Galimi keli atsakymų variantai.

1. Apie smurtą patyrusius vaikus Jūs sužinote:

☐ Vaikai kreipiasi patys	☐ Praneša kaimynai, giminaičiai	☐ Iš policijos
☐ Iš dienos centro darbuotojų	☐ Praneša mokytojai	☐ Iš gydytojų
☐ Iš anoniminių pranešimų	☐ Kita (<i>nurodykite</i>) _____	

2. Dažniausiai smurtą patiria vaikai gyvenantys:

☐ Pilnose šeimose	☐ Nepilnose šeimose
☐ Kai vienas iš tėvų gyvena su sugyventiniu(e)	☐ Su globėjais
- Pakomentuokite (*kodėl taip manote?*) _____
- _____

3. Šeimoje dažniausiai smurtauja:

- Tėvas (*kodėl?*) _____
- Mama (*kodėl?*) _____
- Brolis, sesuo (*kodėl?*) _____
- Artimi giminaičiai (*įrašykite, kas*), (*kodėl?*) _____

4. Kaip dažniausiai pasireiškia smurtas prieš vaikus šeimoje? (*prašome atskleisti turinį ir formas*).

- Psichologinis (emocinis) _____
- _____
- Fizinis _____
- _____
- Seksualinis _____
- _____
- Nepriežiūra _____
- _____

5. Tėvų smurtą prieš vaikus įtakoja:

- Nedarbas
  - Nesutarimai šeimoje
  - Visuomenėje nusistovėjusios nuostatos, papročiai
  - Išmoktas smurto elgesys (tėvai patys vaikystėje buvo skriaudžiami)
  - Narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimas
  - Kita (*nurodykite*) _____
- Psichikos sutrikimai
  - Depresija
  - Išsilavinimo stoka
  - Alkoholisizmas
  - Bloga finansinė padėtis, skurdas
-

6. Prieš vaikus dažniausiai smurtaujama:

- Smurtautojui esant neblaiviam
  - Supykus
  - Dėl to, kad vaikai neįgyvendina to, ko iš jų buvo tikimasi
  - Kai norima prieš vaikus parodyti savo valdžią
  - Dėl vaikų elgesio, kuris suerzina tėvus
  - Kita (*nurodykite*) _____
-

7. Kokius padarinius dažniausiai sukelia smurtas prieš vaikus šeimoje?

- Menkas savęs vertinimas
  - Išgąstis, kai kiti vaikai verkia
  - Sunkiai sukaupiamas ir išlaikomas dėmesys
  - Apatija, abejingumas bet kokiai veiklai, pasyvumas
  - Tėvų baimė, baimė eiti namo
  - Kita (*nurodykite*) _____
- Atsiradęs atsargumas suaugusių atžvilgiu
  - Krūpčiojimas po netikėtų kito žmogaus judesių
  - Agresyvumas
  - Draugų šalinimasis
  - Save žalojantis elgesys
-

8. Kaip Jūs manote, ar dienos centro veikla pakankamai orientuota į vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemų sprendimą?

- Pakankamai orientuota
  - Nepakankamai orientuota (*kodėl?*) _____
-
- Nežinau

9. Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų tobulinti veiklą, orientuotą į pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje? _____

---

10. Įvertinkite kiekvieną teiginį, išreikšdami savo nuomonę apie tai, kaip svarbu dienos centrams dirbti su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje.

Teiginys	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Su vaikais dirba psichologai				
Su vaikais dirba soc. pedagogai				
Dienos centre sudaromos galimybės lavinti vaikų socialinius įgūdžius				
Vaikams yra užtikrinama pilnavertė mityba				
Skatinamas pačių vaikų iniciatyvumas				
Vaikai važiuoja į ekskursijas				
Vasarą yra rengiamos stovyklos				
Lanko teatrą, parodas				
Vaikai gauna parama (drabužiais, mokyklinėmis priemonėmis)				
Vaikai gali pasirinkti lankyti sportinės veiklos būrelius				
Vaikai gali pasirinkti lankyti meninės veiklos būrelius				
Sprendžiant mokymosi problemas, tariamasi su vaiku, kas jam geriausiai padėtų.				

11. Kokia veikla, Jūsų nuomone, efektyvi dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje?

---

12. Su kokiomis problemomis susiduriate teikdami pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje?

---

13. Ar Jūsų vaikų dienos centras dalyvauja smurto prevencijos programose?

- Taip (kokiose?) _____
- Ne (kodėl?) _____
- Nežinau

14. Dienos centras pakankamai gerai įtraukia tėvus į bendrą veiklą?

- Taip
- Ne (kodėl?) _____
- Nežinau

15. Dienos centrai pakankamai aktyviai ir kryptingai bendradarbiauja su mokyklomis, sprendžiant vaikų, patyrusių smurtą šeimoje, problemas?

Taip

Ne (*kodėl?*) _____

Nežinau

16. Dienos centras aktyviai vykdo projektus, siekiant gauti paramą savo veiklai iš valdžios, iš Europos Sąjungos, iš verslo?

Taip (*kokius?*) _____

Ne (*kodėl?*) _____

Nežinau

17. Dienos centro, kuriame dirbate, veikla pagrįsta bendruomeniškumo principais (kiekvienas narys jaučiasi lygiaverčiu)?

Taip

Ne (*kodėl?*) _____

Nežinau

18. Vaikų dienos centre sudarytos sąlygos aktyviai savanoriškai veiklai?

Taip (*kokiai?*) _____

Ne (*kodėl?*) _____

Nežinau

Jūsų lytis: Moteris Vyras

Įrašykite, kur yra įsikūręs vaikų dienos centras (Miestas/rajonas): _____

Jei sutinkate, nurodykite savo pareigas (kuo dirbate): _____

Dėkojame už atsakymus

Pastaba: Kilus neaiškumams prašau kreiptis į ŠU Edukologijos (specializacija: Vaiko teisių apsaugos vadyba) II kurso magistrantę Editą Pupkevičiūtę-Kiguolę el.pašto adresu: epupkeviciute@yahoo.com arba tel. 862469431

ANKETA DIENOS CENTRO LANKYTOJAMS

Smurtas prieš vaikus yra pasaulinė problema. Jis egzistuoja visose šalyse, kultūrose, visuomenės sluoksniuose, nepaisant žmonių rasės, etninės kilmės, išsilavinimo ar uždirbamų pajamų dydžio.

AŠ, Šiaulių Universiteto Edukologijos fakulteto magistrantė, atlieku tyrimą ir kviečiu TAVE pareikšti savo nuomonę apie *smurto prieš vaikus apraiškas, priežastis, pasekmes ir dienos centro galimybes spręsti vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas.*

Apklausa yra anoniminė, t. y. vardo ir pavardės nurodyti nereikia, bus naudojami tik apibendrinti rezultatai. Prašau TAVES bendradarbiauti ir atsakyti į kiekvieną anketos klausimą.

Pažymėk labiausiai TAU tinkamą atsakymą varnele arba įrašyk savo atsakymo variantą. Galimi keli atsakymų variantai.

1. Šeimoje Tu jautiesi saugus:

- Visada   Dažnai
 Kartais (kodėl?) .....
 Niekada (kodėl?) .....

2. Tau teko patirti smurtą šeimoje?

- Taip
 Ne

Jei pažymėjai ne, pereik prie 5 klausimo.

3. Nurodyk, kokią (-as) smurto rūšį (-is) Tau teko patirti šeimoje?:

- Fizinis (tyčia žalojamas kūnas, pvz., vaikas mušamas, stumdomas, sužeidžiamas)
 Emocinis (įžeidžiančiais žodžiais, pastabomis, grasinimais, draudimais, gąsdinimais siekiama asmenį įbauginti, priversti suvokti priklausomybę nuo skriaudėjo)
 Seksualinis (seksualinių poreikių tenkinimas, pasinaudojant vaiku)
 Nepriežiūra (nesirūpinimas vaiko maitinimu, rengimu, saugumu ir sveikata).

4. Šeimoje dažniausiai smurtauja:

- Tėvas (kodėl?) .....
 Mama (kodėl?) .....
 Brolis, sesuo (kodėl?).....
 Artimi giminaičiai (įrašyk, kas), (kodėl?).....

5. Kaip Tu manai, ką vaikai turėtų informuoti apie smurtą, patirtą šeimoje:

☐ Giminaičius	☐ Draugus	☐ Kaimynus
☐ Gydytojus	☐ Socialinius darbuotojus	☐ Dienos centro darbuotojus
☐ Mokytojus	☐ Klasės auklėtoją	☐ Psichologą
☐ Policiją	☐ Vaikų teisių tarnybą	☐ Nereikia nieko informuoti
☐ Kita (nurodyk).....		

6. Kaip tu manai, kokios priežastys iššaukia smurtą šeimoje?:

- Tėvų nedarbas
- Psichikos sutrikimai
- Tėvų išsilavinimo stoka
- Nesutarimai šeimoje
- Depresija
- Tėvų alkoholizmas
- Visuomenėje nusistovėjusios nuostatos, papročiai
- Bloga finansinė padėtis, skurdas
- Išmoktas smurto elgesys (tėvai patys vaikystėje buvo skriaudžiami)
- Narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimas
- Kita (*nurodyk*) .....

7. Kaip Tu manai, kada dažniausiai smurtaujama prieš vaikus šeimoje:

- Smurtautojui esant neblaiviam
- Jei vaikai savo elgesio suerzina tėvus
- Susipykus su šeimos nariais
- Kai suaugusieji nori prieš vaikus parodyti savo valdžią
- Kai vaikai nepateisina tėvų lūkesčių
- Kita (*nurodyk*) .....

8. Kokius padarinius dažniausiai sukelia smurtas prieš vaikus šeimoje?

- Vaikas jaučiasi užguitas (menkas savęs vertinimas)
- Atsiranda agresyvumas
- Atsiranda atsargumas suaugusių atžvilgiu
- Šalinamasis draugų
- Vaikas išsigąsta, kai verkia kiti vaikai
- Save žalojantis elgesys
- Krūpčiojama po netikėtų kito žmogaus judesių
- Tėvų baimė, baimė eiti namo
- Sunkiai sukaupiamas ir išlaikomas dėmesys
- Apatija, abejingumas bet kokiai veiklai, pasyvumas
- Kita (*nurodyk*) .....

9. Ar jūsų Dienos centre padedama vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje:

- Visada
- Dažnai
- Kartais
- Niekada
- Nežinau

10. Kaip dienos centre, kurį lankai, yra padedama vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje?

(*parašyk*).....
.....
.....

11. Kokios veiklos, TAVO nuomone, dar reikėtų, dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje?(*Parašyk*).....

.....
.....
.....

12. Jei gali, įvertink, kas, tavo nuomone, svarbu dienos centre dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje.

Teiginys	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Su vaikais dirba psichologai				
Su vaikais dirba soc. pedagogai				
Vaikai gauna pavalgyti				
Vaikai skatinami įvairiai veiklai				
Vaikai važiuoja į ekskursijas				
Vasarą yra rengiamos stovyklos				
Vaikai lanko teatrą, parodas				
Vaikai gauna parama (drabužiais, mokyklinėmis priemonėmis)				
Vaikai gali pasirinkti lankyti sportinės veiklos būrelius				
Vaikai gali pasirinkti lankyti meninės veiklos būrelius				
Sprendžiant mokymosi problemas, tariamasi su vaiku, kas jam geriausiai padėtų.				

13. Ar dienos centre, kurį lankai, jūs visi esate lygūs:

- Taip
 Ne (kodėl?) .....
 Nežinau

14. Ar Tavo tėvai bendrauja ir bendradarbiauja su vaikų dienos centro darbuotojais:

- Taip (kuris iš tėvų?) .....
 Ne (kodėl?) .....
 Nežinau

ATSAKYK Į KELETĄ KLAUSIMŲ APIE SAVE:

Lytis: Mergaitė Berniukas **Tavo amžius:** _____

Tu gyveni:

- Pilnoje šeimoje Nepilnoje šeimoje
 Su pamote/patėviu Su globėjais

Įrašyk, kur yra įsikūręs vaikų dienos centras (Miestą/rajoną): _____

Dėkoju už atsakymus ☺

Pastaba: Kilus neaiškumams prašau kreiptis į ŠU Edukologijos (specializacija: Vaiko teisių apsaugos vadyba) II kurso magistrantę Editą Pupkevičiūtę-Kiguolę el.pašto adresu: epupkeviciute@yahoo.com arba tel. 862469431